

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 3 мая 1985 г. № 18 (3272) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Сустрэча.

Герой Савецкага Саюза У. А. АРЭ-ХАЎ у гасцях у мінскіх сувораўцаў.

Фота
М. АМЕЛЬЧАНКІ.

У ЦЭНТРАЛЬНЫМ КАМІТЭЦЕ КПСС, САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ СССР, ВЦСПС І ЦК ВЛКСМ

20 красавіка 1985 г. адбыўся Усесаюзна камуністычны суботнік, прысвечаны 115-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна. У суботніку прынялі ўдзел 159 мільёнаў чалавек, якія працавалі на газ-рэздна на сваіх рабочых месцах у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, будаўніцтве, на транспарце і ў іншых галінах народнай гаспадаркі, а таксама на добраўпарадкаванні гарадоў і населеных пунктаў.

Самаадданая, бязвыплатная праца савецкіх людзей у час суботніка з'явілася праяўленнем высокай працоўнай і палітычнай актыўнасці працоўных у барацьбе за ажыццяўленне рашэнняў XXVI з'езда партыі, наступных Пленумаў ЦК КПСС, выкананне планавых заданняў і сацыялістычных абавязавальстваў завяршальнага года XI пяцігодкі. На ўвесь ход суботніка і яго вынікі вялікі ўплыў зрабілі ўсенародная падрыхтоўка да XXVII з'езда КПСС і святкавання 40-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Паводле папярэдніх даных, усяго зароблена і перададзена ў фонд пяцігодкі каля 200 мільёнаў рублёў. Прамысловай прадукцыі выпушчана на суму 1 мільярд рублёў.

Цэнтральны Камітэт КПСС, Савет Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ сардэчна дзякуючы рабочым, калгаснікам, інжынерна-тэхнічным работнікам і служачым, моладзі, воінам Савецкай Арміі і Флоту, ветэранам вайны і працы за актыўны ўдзел ва Усесаюзным камуністычным суботніку. Сродкі, заробленыя на суботніку, з улікам пажаданняў працоўных, будуць накіраваны на развіццё бальнічных і амбулаторна-паліклінічных устаноў, здраўніц для медыцынскага абслугоўвання ветэранаў вайны і працы, будаўніцтва радзільных дамоў, дзіцячых бальніц і паліклінік у гарадах і сельскай мясцовасці. Сродкі, заробленыя працоўнымі г. Масквы і Маскоўскай вобласці, накіроўваюцца на збудаванне помніка Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гадоў.

У АБОРОНУ МІРУ

Студыя чытальнікаў Палаца культуры Беларускага прафсаюза тавала новую праграму, прысвечаную 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Прагучалі дзве літаратурна-музычныя кампазіцыі «Галасы Сталінграда» і «Памяць свяшчэнная».

Першая — па паэме лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Таджыкскай ССР М. Канаата.

Вялікае эмацыянальнае ўздзеянне на прысутных зрабілі выступленні чытальнікаў Г. Драчова, Н. Лазука, А. Гурновіча, Я. Скубілавай, І. Ленсу.

У літаратурна-музычнай кампазіцыі «Памяць свяшчэнная» выкарыстаны творы Г. Бураўкіна, М. Федзюковіча і іншых паэтаў, а таксама кампазітараў П. Чыкоўскага, Д. Шастаковіча.

В. КАСАВІЦКІ.

У ГОНАР СВЯТА

У Барысаве адбыўся агульна-гарадскі агляд творчых мастацкіх калектываў, прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Сваё сцэнічнае і выканаўчае майстэрства дэманстравалі харысты, танцоры, музыканты — прадстаўнікі прамысловых прадпрыемстваў, арганізацый і устаноў.

Добра выступілі на аглядзе самадзейныя артысты завода аўтатранспартнага электраабста-

ўвання імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Першыя месцы прысуджаны хору, танцавальнаму калектыву і фізічнай харэаграфічнай студыі гэтага завода. Яны ўзнагароджаны ганаровымі граматамі аддзела культуры гарвыканкома. У гэтым поспеху ёсць заслуга мастацкіх кіраўнікоў заводскага Дома культуры Нінель Лістратавай і Марыны Сахрынай.

П. БАРОДКА.

АБМЕРКАВАННЕ

У Магілёве адбылася арганізаваная кафедра беларускай літаратуры педагагічнага інстытута імя А. Куляшова і Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР навукова-практычнага канферэнцыя на тэму: «Подзвіг народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны і яго адлюстраванне ў беларускай прозе (на прыкладах з творчасці І. Чыгрынава)».

Канферэнцыю адкрыў уступным словам загадчык кафедры беларускай літаратуры інстытута В. Атрашкевіч. З дакладам «Беларуская проза пра Вялікую Айчынную вайну» выступіў дацэнт кафедры беларускай літаратуры БДУ імя У. І. Леніна Д. Бугаёў.

«Праблема беларускага народнага характару ў творах І. Чыгрынава» — тэма выступлення дацэнта кафедры Я. Клімца. Загадчык кафедры рускай і замежнай літаратуры Г. Сардына расказаў пра значэнне раманаў І. Чыгрынава ў кантэксце апошніх дасягненняў савецкай і еўрапейскай літаратуры, а дацэнт кафедры беларускай літаратуры М. Міхайлаў — пра вывучэнне творчасці І. Чыгрынава ў сярэдняй школе.

Цёпла сустрэлі прысутных выступленні пісьменнікаў В. Іпатавай, Г. Шыловіча. У заключэнне выступіў І. Чыгрынаў, які адказаў на шматлікія пытанні ўдзельнікаў канферэнцыі, падзяліўся сваімі творчымі планами.

У той жа дзень у актавай зале Магілёўскага будаўнічага тэхнікума адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны 40-годдзю Вялікай Перамогі. На ім выступілі пісьменнікі І. Чыгрынаў, Д. Бугаёў, В. Іпатава, У. Скарынін, В. Нікіфаровіч, загадчык кафедры беларускай літаратуры Магілёўскага педінстытута В. Атрашкевіч, ветэран вайны палкоўнік запаса В. Шаўчэнка.

У час знаходжання ў Магілёве пісьменнікі ўспялі і кветкі на магілы ўдзельнікаў вайны паэтаў А. Пысіна і В. Матэвушава.

В. ПЯТРОУ.

НА ЧАРГОВЫМ ПАСЯДЖЭННІ

На чарговым пасяджэнні Беларускага камітэта па сувязях з пісьменнікамі краін Азіі і Афрыкі з інфармацыйнай аб'явы Савецкага камітэта па сувязях з пісьменнікамі Азіі і Афрыкі выступіў А. Гардзійкі.

Быў зацверджаны план работ.

В. ЛУКІН.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў галіне савецкага тэатральнага мастацтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР ўзнагародзіў артыстку Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы народную артыстку Беларускай ССР СТАНІЮТА Стэфанію Міхайлаўну ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

СКАЗ ПРА КРЭПАСЦЬ-ГЕРОЯ

Шмат у нашай краіне мясцін, што нагадваюць аб Вялікай Айчыннай вайне, ды гэты асабліва. І ў дзень дваццаць другога чэрвеня, і тады, калі майскае неба расквітаецца святочным салютам, міжвольна думкі тысяч людзей скіроўваюцца сюды, у Брасцкую крэпасць, якая стала ўвасабленнем мужнасці, гераізму і няскорнасці савецкага салдата, непераможнасці нашага народа. Ёй, крэпасці-герою, слаўным абаронцам яе, мемарыяльнаму комплексу, што ўзведзены тут, экспазіцыі музея прысвечана не адна кніга, не адзін альбом. І штогод выходзяць новыя. Гэты з'явіўся на паліцах кнігаран у самы прыдзедзень 40-годдзя Вялікай Перамогі. Ён так і называецца — «Крэпасць-герой», а выпушчаны выдавецтвам «Беларусь» у другі раз.

Аўтар тэксту і фота вядомы фотамайстар рэспублікі Ю. Іванюк вядзе ўсхваляваны рэпартаж з крэпасці, якая адной з першых прыняла на сябе удар фашыскай Германіі. Дзесцікі здымкаў — яны выкананы ў розныя гады — даюць магчымасць шматлікім турыстам як з нашай краіны, так і з-за мяжы — тэст пададзены на беларускай, рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай мовах — яшчэ раз далучыцца да вытокаў мужнасці, пазнавацца з тымі з абаронцаў чытацкі, хто застаўся ў жывых, убацьчы асобныя кампазіцыі мемарыяльнага комплексу.

Б. ЛУШЧЫК.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

НАШЫ ГОСЦІ

У сталіцы рэспублікі пачаліся гастролі Дзенецкага абласнога рускага тэатра юнага глядача. Візітнай карткай калектыву, у распараджэнне якога аддадзена сцена ТЮГа, стала новая работа тэатра — сцэнічнае працытанне апавесці лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Ч. Айтматава «Мацярынскае поле». Адбылася ўсхваляваная гаворка-дыялог з залай аб вечных чалавечых каштоўнасцях, вернасці зямлі, Радзіме. Спектакль набыў публіцыстычнае гучанне, тым самым прадоўжыў традыцыі калектыву.

Дзенецкі абласны ТЮГ быў створаны параўнальна нядаўна, у 1971 годзе, і першым спектаклем яго стала «Маладая гвардыя» А. Фадзеева. З тых дзён ваенна-патрыятычная, сацыяльна-грамадзянская тэма ў афішых пастаянна займае значнае месца. Прыёмна, што ўкраінскія юныя глядачы маглі пазнаёміцца і з «Гаўрошамі Брасцкай крэпасці» беларускага драматурга, удзельніка легендарнай абароны А. Махначы. Што тычыцца гастрольнай афішы, дык і ў ёй, акрамя «Мацярынскага поля», пазначаны і іншыя спектаклі, патрыятычнай тэматыкі. Найперш гэта — вяртанне ў гады Вялікай Айчыннай вайны, якое адбылася, калі на сцэне ажывае незабыўны «Сашка» В. Кандрацьева — сцэнічнае працытанне аднайменнай апавесці, якая прынесла аўтару шырокую вядомасць. Важныя праблемы ўзняюцца таксама ў спектаклях «Самазванец»

Л. Карсунскага, «Мы не верым у буслоў» балгарскага драматурга Н. Ярданава.

Мінчане і госці беларускай сталіцы пазнаёміцца таксама са спектаклем-камедыяй І. Штока «Чортаў млын», інсцэніроўкай апавесці вядомага украінскага пісьменніка І. Мікіценкі «Уркагань», іншымі работамі калектыву. Малодшым школьнікам і дашкольнікам адрасуюцца спектаклі, пастаўленыя па назках В. Данілевіча і А. Касцюнскага «Звычайная гарошыца» і К. Машаду «Выкраданне цыбуліны».

Гастролі не абмяжуюцца выступленнямі на сталічнай сцэне. У плане—сустрэчы на прадпрыемствах Мінска, выезды ў раённыя цэнтры.

І. ГОСЦЕУ.

«Шапіто» — так называецца Маскоўскі летні цыркі, з якім добра знаёмы не толькі жыхары сталіцы Радзімы, але і аматары цыркавога мастацтва краіны — калектыву даволі часта выязджае на гастролі. Цяпер з яго майстэрствам знаёміцца жыхары пагранічнага Брэста.

Масквічы прывезлі з сабой цікавую і разнастайную праграму. Сярод асобных нумароў — выступленні заслужанай артысткі РСФСР В. Барысавой з дрэсіраванымі лямані, вядомага клоуна-парадыста, заслужанага артыста РСФСР М. Шульгіна і іншых вядомых выканаўцаў. Як заўсёды гэта бывае ў цырку, смеласць, неверагоднасць і нечачанасць спалучаюцца з майстэрствам выканаўцаў.

М. КОРАБАУ.

БССР Н. Гілевіч, прапагандыст ЧЭВА маёр А. Кожан.

Васіль Быкаў адказаў на шматлікія пытанні сваіх удзельных чытачоў.

На здымку: на пытанні чытачоў адказвае Васіль Быкаў. Тэкст і фота Ул. КРУКА.

40-годдзю Вялікай Перамогі быў прысвечаны творчы вечар у Мінскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А. М. Горкага.

Гасцямі студэнтаў-філолагаў былі беларускія пісьменнікі, удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны І. Грамовіч, П. Прыходзька, Р. Няхай і А. Слесарэнка.

З уступным словам пра творчасць пісьменнікаў-франтавікоў выступіў прафесар А. Семяновіч.

Пісьменнікі расказалі пра свой баявы шлях, прачыталі некаторыя са сваіх твораў. У выкананні А. Слесарэнка прагучалі ўрывкі з твораў пра вайну В. Быкава, А. Куляшова, А. Твардоўскага.

Ю. ЧАРЭНКА.

Адбыўся чарговы вечар з цыкла творчых справаздач пісьменнікаў удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, якія праводзіць Дом літаратара ў сувязі з 40-годдзем Перамогі над фашызмам. На гэты раз шматлікія аматары паэзіі змаглі сустрэцца з вядомым паэтам-франтавіком Н. Кіслікам, які ў гады вайны ваяваў на Курска-Арлоўскай дузе, быў цяжка паранены.

Народны пісьменнік Беларусі В. Быкаў, які адкрыў сустрэчу, зазначыў, што творчасць Н. Кісліка — цікавая з'ява ў сучаснай паэзіі. Яго голас заўсёды гаворыць аб самым галоўным, важным. Слова паэта аднолькава шчыра, адкрыта гучыць і тады, калі ён расказвае аб падзеях вайны і калі піша пра нашу сучаснасць. Для мяне, як чытача, падзірэсліў Васіль Уладзіміравіч, вельмі важна, што паэ-

зія Н. Кісліка не мітусілася, яна вельмі зямная і сумленная. В. Быкаў гаварыў таксама аб пэўнай перакладчычнай дзейнасці Н. Кісліка, дзякуючы якому па-беларуску загучалі шматлікія творы Я. Купалы, П. Броўкі, Р. Барадуліна, А. Куляшова, М. Танка і іншых паэтаў, а таксама раман «Людзі на балоце» І. Мележа.

Вечар ператварыўся ў дыялог Н. Кісліка з залай. І тады, калі творы чытаў сам аўтар, і пры выкананні вершаў артыстамі мінскіх тэатраў панавала атмасфера ўзаемазумнення, а прысутным хацелася зноў і зноў спасцігаць шляхі-дарогі лірычнага героя-паэта, заглябляцца ў яго лёс, уваходзіць у той неабсяжны свет, у якім ён жыў, працуе, і ў якім так шмат месца займае мінулая вайна.

Вершы чытае Навум Кіслік. Фота Ул. КРУКА.

песні ваенных гадоў, творы беларускіх кампазітараў.

Г. ГАРНАСТАЯ.

У канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага прайшоў канцэрт студэнтаў кансерваторыі, прысвечаны 175-годдзю з дня нараджэння Р. Шумана. У канцэрте прынялі ўдзел студэнты ўсіх пяці курсаў кансерваторыі класа старшага выкладчыка Л. Дворжака, якія з поспехам выканалі творы кампазітара.

П. ГАРДЗІЕНКА.

У Доме работнікаў мастацтваў адбыўся чарговы вечар «Клуба слброў оперы» — «Унікальныя пеўчыя галасы свету». Заслужаны артыст БССР

В. Снорабагатаў, які стажыраваўся ў Італіі, расказаў пра вядомых выканаўцаў. Расказ суправаджаўся праслухоўваннем запісаў арыя з опер у выкананні А. Абрамцавай, Т. Сінюскай і спяваюў Балгарыі, Румыніі, Італіі, Іспаніі.

П. ГАРДЗЕЙ.

Да 300-годдзя з дня нараджэння І. С. Баха, Г. Гендэля і Д. Скарлаці Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага правяла канцэрт выкладчыкаў кафедры спецыяльнага фартэпіяна, які адкрыла музыказнавец В. Савіцкая. Яна расказала аб творчай спадчыне вялікіх творцаў.

У канцэрте прынялі ўдзел выкладчыкі Л. Дворжака, У. Неханна, Л. Малышава, З. Качэрская і іншыя.

Г. ПЯТРОУ.

ВОПЫТ ЗАСЛУГОЎВАЕ ПАШЫРЭННЯ

Актыўна прайшоў мясячнік ваенна-патрыятычнай літаратуры ў Мінскім вытворчым аб'яднанні электронна вылічальнай тэхнікі. Заслуга ў гэтым пярвічнай арганізацыі кнігалюбы, якая прызнана адной з лепшых у сталіцы нашай рэспублікі.

Шмат прыхільнаў мастацкага слова прысутнічала на канферэнцыі чытачоў па кнізе камандзіра партызанскага злучэння Героя Савецкага Саюза В. Каржа «Усё жыццё — Айчыне». На гэты вечар была запрошана жонка аўтара выдан-

ня Кацярына Спірыдонаўна, якая расказала аб стварэнні кнігі, яе галоўных героях.

Аб іншых кнігах ваенна-патрыятычнай тэматыкі аб'яві гаворку старшы рэдактар выдавецтва «Беларусь», пісьменнік І. Скарынін.

Гасцям уручаны памятныя сувеніры. Па ініцыятыве кнігалюбы ў гэты вечар працаваў кіёск па продажы літаратуры.

Вопыт работы заводскага аўтара кнігі па прапагандзе ваенна-патрыятычнай літаратуры заслугоўвае пашырэння.

В. ВАСІЛЕУСКІ.

ТВОРЧЫЯ КАНТАКТЫ

Спектакль «Эшалон» па драматычнай паэме М. Рошчына паказаў мінскім тратрабудуўнікам Слонімска народны тэатр. Пасля прагляду адбылася сустрэча гасцей з калегамі — артыстамі мясцовага народнага тэ-

атра, у час якой галоўны рэжысёр слонімцаў, заслужаны работнік культуры БССР М. Варвашвіч расказаў аб творчых справах свайго калектыву.

Г. ПЯТРОУ.

ПРАЙШОЎ ШЛЯХ ПРАЗ БЕЛАРУСЬ

Сярод воінскіх часцей і злучэнняў, чые баявыя дарогі праходзілі і па тэрыторыі нашай рэспублікі — 48-й гвардзейскай стралковай дывізіі, што ўзнікла ў грозны час бітвы пад Масквой з курсантаў стралковай брыгады. Яна разам з гвардзейцамі-панфілаўцамі і танкістамі 1-й гвардзейскай танкавай брыгады граміла ворага ў раёне Крукава і Каменкі, пад Казельскам і Азёрнай. Далейшы баявы шлях воінаў прайшоў у бітвах на Доне і за Украіну. Было фарсаванае Дняпра, вызваленне Беларусі і Польшчы, баі ва Усходняй Прусіі.

Сярод гістарычных нарысе Ц. Трагубені і У. Кашыца «Народжаная ў палымі», які выдавецтва Міністэрства абароны ССРП выдалі асобнай кнігай. Два раздзелы яе прысвечаны ўдзелу дывізіі ў Беларускай стратэгічна-наступальнай баявой аперацыі «Баграціён»: «Вызвалючы Беларусь» і «Баі за Брэст».

Аўтары прыводзяць лічбы, якія яскрава сведчаць аб баявым майстэрстве салдат і афіцэраў. Было ўзята ў палон 549 чалавек, падбіта і захоплена 36 танкаў, 12 штурмавых гарматаў, 10 бронетранспарціраў і г. д. Называюцца шматлікія прыклады мужнасці і гераізму асабовага саставу.

І. ТОЗЕУ.

СТРАСНЫ КІНААБ'ЕКТЫ

Больш за 40 дастатых асколкаў нарадаў і мін-танкі вынікі «знабства» з былымі франтавікамі і партызанамі кіраўца брэсцкай абласной бальніцы Д. Крумені. Ён стаў героем кінастужкі «Нясоньчаная размова» ўдзельніка амаатарскай кінастудыі «Легенда» Брэсцкага Палаца культуры прафсаюзаў В. Кочанава. На рэспубліканскім конкурсе, прысвечаным 40-годдзю Перамогі, яна адзначана першым прызам Саюза кінематаграфістаў БССР.

Страсны і паграмадзянску ўсхваляваны станавіцца кінааб'екты амаатараў Брэсцчыны, калі размова заходзіць пра дні ўсенароднага подзвігу і гераізму.

М. ГОРСКІ.

ВЫСТАЎКІ

Гамяльчана прыхільна сустрапі персанальную выставку твораў мясцовага самадзейнага мастака І. Цімафеева. Экспазіцыю складалі нарэцкі на розную тэматыку. Асноўная з іх — мірная праца савецкіх людзей. Гэта такія палотны, як «Хлеб», «Служба», «Падвоз сена», «Навабудулі», «Новы мікрараён».

Жывапісец стварае кампазіцыі аб нашым радасным сённяшнім дні. З асаблівым замілаваннем ён піша вясковыя краявідны. Яны вельмі паэтычныя. Іх лірычны лад неаддзельны ад чыстых вобразаў маладога пакалення, якому працягваюць слаўныя традыцыі бацькоў («Набліжэнне восені», «Карагоды», «Пад мірным небам», «Малодыця»).

У беларускім раздзеле вылучыліся афармленне А. Кашурвічам кнігі В. Гітэ, А. Адамовіча, А. Бялевіча, ілюстрацыі да дзіцячых кніг В. Славуна, М. Казлова, А. Швэрава, Т. Берзэнскай, Я. Зельскай, Шмат добрых водгунаў атрымалі выданыя класікаў беларускай літаратуры ў афармленні У. Басальгі А. Кашурвіча, Г. Паплаўскага, В. Шаранговіча.

М. НІКАЛАЕУ.

Радасныя нарэцкі змяняюцца ў экспазіцыі і іншымі — суровымі па гучанні: трыпціх «Сорак першы», «Трывожны час», «Вясна сорак першага года». Гэтыя палотны пераносцяць нас у грозны час мінулай вайны.

А. ШНЫПАРКОУ.

У выставачнай зале Баранавіцкага краязнаўчага музея працуе выстаўка «Халаскіх роспіс». Вырабы халаскіх майстроў вабяць да сябе сваімі формамі, самабытным арнаментам, яркім і радасным спалучэннем фарбаў.

У аддзеле эстампаў Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі імя М. Я. Салтыкова-Шчадрына ў Ленінградзе працавала выстаўка «Савецкі мастакі кнігі (майстры Украінскай і Беларускай ССР)». Яна з'явілася працягам цыкла экспазіцый, прысвечаных мастацтву савецкай кнігі.

У экспазіцыі — сталовыя і чайныя сервізы, наборы для юшкі і халадніку, нампоту і квасу, размаляваныя лыжкі, наўшы, каробкі, вазы, насценныя дэкаратыўныя талеркі і пано.

Увагу наведвальнікаў прыцягнулі выкананая ўпершыню работа па ілюстрацыі «Капіталам» К. Маркса мастакамі Е. Матвеевым і М. Шаўчанкам (Кіеў, 1982), таксама макеты і афармленне «Маніфеста Камуністычнай партыі» (мастан С. Гета, Кіеў, 1979) і работы У. І. Леніна «Задача саюзаў моладзі» (В. Шаранговіч, Мінск, 1980).

А. ШОЦКІ.

У фазе кінастужкі «Кастрычнік» Беларускай сталіцы працуе фотавыстаўка ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны, палюўніка ў адстаўцы Я. Мяцельці, прысвечаная 40-годдзю Вялікай Перамогі. У двух раздзелах — «Абарона Брэсцкай крэпасці» і «Даўно адгрымелі гарматы» прадстаўлена 60 работ.

У кінатэатры прадаўжаецца паказ работ навучнікаў Мінскага мастацкага вучылішча імя А. К. Глебава.

В. АСТРЫНСКІ.

З кожным годам павялічваецца колькасць чытачоў літаратурных зборнікаў «Братэрства» і «Далягляды», на старонках якіх, як вядома, змяшчаюцца ў перакладзе на беларускую мову лепшыя творы пісьменнікаў літаратуры народаў ССРП, а таксама сацыялістычных краін і прагрэсіўных аўтараў кні-

Г. Пашкоў, напрыклад, пераклаў раздзел з паэмы М. Канаата «Галасы Сталінграда», твора, напоўненага інтэрнацыянальным пафасам. Сам я з прыемнасцю працаваў над перакладам нізкі твораў Б. Ахмадулінай.

Як і ў папярэдніх выпусках, змесцім шэраг праявітых твораў.

рэх з замежнымі чытачамі, гаворыць аб тым, наколькі ў сучасных умовах узрасце роля літаратуры, мастацтва як вострай ідэалагічнай зброі, што кожны сумленны творца павінен зрабіць усё ад яго магчымае і залежачае, каб прадухлілі ядзерную вайну.

ПАД ЗНАКАМ СЛАЎНАГА ЮБІЛЕЮ

талістычных дзяржаў, матэрыялы, прысвечаныя творчым кантактам і ўзаемасувязям, інтэртв'ю вядомых прапагандыстаў нашай літаратуры і перакладчыкаў, іншыя публікацыі.

Цяпер рэдакцыйнымі калегіямі завяршаецца падрыхтоўка матэрыялаў, якія будуць надрукаваны ў чарговых выпусках — «Братэрства-85» і «Далягляды-85». Паколькі нумары выходзяць у год 40-годдзя Перамогі над фашызмам, гэта не магло не аказаць уплыву на іх змест. Наш карэспандэнт пацкавіўся, якія публікацыі ў сувязі са знамянальнай датай з'явіцца на старонках зборніка. Вось што яму адказалі:

раў. «Смаленскі госяць» — так называецца апавяданне вядомага савецкага пісьменніка Г. Маркава, якое пераклала Т. Мартыненка. Тэма вайны, подзвігу савецкага народа ў барацьбе з фашызмам — цэнтральная ў гэтым Л. Лявонава «Імя радасці» (пераклад У. Ягоўдзіка), апавядання Я. Носава «Чырвоное віно Перамогі» (пераклад П. Місько) і Ш. Ракіпава «Подзвіг Галімака» (пераклад А. Капусціна). Чытач пазнаёміцца з апавесцю С. Ханзадзіна «Тры гады, 291 дзень. Франтавы дзённік» — яе пераклала Ю. Канэ.

Друкуецца шэраг мастацкіх твораў, у якіх адлюстравана тэма барацьбы з фашызмам. У прыватнасці, у навалях П. Вельянава і К. Калчава, перакладзеных з балгарскай мовы У. Анісковічам, расказаўца пра вызваленне Балгарыі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Тэма мінулай вайны, змаганне з фашызмам, усталяванне новага сацыяльнага ладу ў Германіі займае галоўнае месца ў падборцы апавяданняў «З сучаснай прозы ГДР», у якой змесціліся творы Ф. Вольфа, Г. Канта, Г. дэ Бройна, О. Готшэ, Э. Нойча. Уступны артыкул напісаў і пераклаў апавяданні М. Навіцкі.

Рыгор Бардулін, галоўны рэдактар «Братэрства»:

Пад рубрыкай «Слова любові» друкуем артыкул крытыка з Казані Т. Прохаравай «Пад знакам бяды і гнева», у якім аналізуецца новая апавесць народнага пісьменніка Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы В. Быкава «Знак бяды», адзін з самых значных твораў савецкай літаратуры апошніх гадоў аб Вялікай Айчыннай вайне;

Цікавай мае быць падборка твораў польскіх паэтаў. Адзін з іх — К. К. Бачыньскі — удзельнік польскага паўстання ў 1944 годзе. Слова пра яго сказала і пераклала творы Л. Філімонава. Народны паэт Беларусі Максім Танк і У. Мархель пераклалі вершы, прысвечаныя мінулай вайне, барацьбе з фашызмам, якія напісаў удзельнік польскага Супраціўлення Б. Драздоўскі.

— Мушу ўдакладніць, што «Братэрства-85» адзначае цікавымі публікацыямі два важныя юбілеі, якія святкуе сёлета ўсё прагрэсіўнае чалавецтва. Першы з іх — 115-годдзе з дня нараджэння выдатнага мысліцеля нашага часу, правядыра працоўнага свету Уладзіміра Ільіча Леніна. Падборку вершаў вядомых савецкіх паэтаў Л. Мартынава, С. Маршака, І. Сельвінскага і С. Шчыпацова, у якіх раскрываецца вобраз Ільіча, кіруючая роля Камуністычнай партыі, пераклаў В. Макаравіч, Ленінская тэма гучыць і ў апавяданні С. Дангулава «Дарога» — яго «Братэрства» прапануе ў перакладзе М. Навіцкага.

Анатоль Вярыцкі, галоўны рэдактар «Даляглядаў»:

Тэма барацьбы з фашызмам знайшла адлюстраванне і ў літаратурна-крытычных, навукова-даследчых матэрыялах нумара. В. Каваленка напісаў артыкул «Адзінства духу і волі», у якім аналізуецца супольнасць матываў і вобразаў, што характэрны для савецкай, югаслаўскай і польскай прозы, прысвечанай мінулай вайне, барацьбе чалавецтва з фашызмам. Недарэмна ж аўтар эпіграфам узяў словы Кузьмы Чорнага: «Надышоў час подзвігаў і гераіства».

Што тычыцца матэрыялаў, прысвечаных 40-годдзю Вялікай Перамогі, дык прадстаўлены самыя розныя творы.

Плануючы і складаючы гэты нумар штогодніка, мы зыходзілі з таго факта, што сёлетні год асабліва, паколькі ён праходзіць пад знакам святкавання ў свеце 40-годдзя Перамогі над фашызмам. Адкрые нумар гутарка А. Гардзіцкага з народным пісьменнікам БССР В. Быкавым «Слова пісьменніка ў барацьбе за мір». В. Быкаў расказвае аб сваім удзеле ў рабоце міжнародных форумаў, прысвечаных барацьбе літаратараў за мір і разбраенне, дзеліцца ўражаннямі ад суст-

На параўнальным аналізе пабудаваны і артыкул маладога даследчыка Г. Тварановіч «Масты». Яна разглядае ў сукупнасці два антываенныя творы «Млечны шлях» Кузьмы Чорнага і «Мост на Дрыні» вядомага югаслаўскага пісьменніка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі І. Андрыча.

Інтэртв'ю ўзяў А. ВІШНЕУСКІ.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 4

Адкрые нумар выступленне намесніка міністра культуры БССР У. Снараходава «Праблемы і перспектывы жанру» — аб эстраднай музыцы, творчасці ВІА рэспублікі.

КПСС і Савета Міністраў ССРП «Аб мерах па далейшым павышэнні ідэйна-мастацкага ўзроўня кінафільмаў і ўмацаванні матэрыяльна-тэхнічнай базы кінематаграфіі».

П. Герасімовіч расказвае аб аднаўленні Мастацкага музея БССР у першыя пасляваенныя гады («Адноўлены на руінах»). Творчы партрэт заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Шаранговіча напісаў В. Шматаў — «Святло пазіі Купалы і Міцкевіча».

З роздумам аб выніках дзевятага з'езда кампазітараў БССР і здобитках беларускай музыкі за апошнія гады выступае Т. Шчарбанова — «Поспех? Так, А яшчэ — надзея».

Пра мастацкае афармленне Наваполацка гаворыць А. Шамрун — «Горад будучыні». «Быць у строме жыцця» — артыкул А. Карпава аб задачах беларускіх кінематаграфістаў у святле пастановы ЦК

Надзённыя праблемы кінематографа БССР асвятляе Н. Фральцова — «Пераадоленне інерцыі».

СПРАВАЗДАЧА «МУЛЬЦІКА»

У Мінскім вытворчым аб'яднанні вылічальнай тэхнікі адбыўся справаздачны манцэрт дзіцячага ансамбля танца «Мульціка». Юныя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці паназалі глядачам хараграфічныя кампазіцыі «Фантазія», «Бурацкіна», «Вясёлая сямейка», «У школе», «Клясы» і іншыя. Хораша былі выкананы танцы «Юрачка», «Ну, пачакай», «Вясёлая надрыля», «Адзсіты», «Гусары».

ЗЛЁТ ЮНЫХ ТАЛЕНТАЎ МІНШЧЫНЫ

У той дзень у Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна можна было ўбачыць шмат хлопчыкаў і дзяўчынак. Сабраліся яны сюды на традыцыйны абласны злёт юных талентаў. Аналіз твораў прозы і паэзіі зрабілі пісьменнікі А. Вольскі, М. Чарняўскі, У. Ліпскі. Затым свае вершы чыталі Алена Якаўлева з Ігрушскай сярэдняй школы Крупскага, Вольга Гарошна з Рубяжэвіцкай сярэдняй школы Стаўбцоўскага, Аляксандр Сівы з Шыпкоўскай васьмігодкі Вілейскага раёнаў.

Урачыста прайшло пасвячэнне ў члены дзіцячага ансамбля юных танцораў. Дарэчы, пры многіх установах культуры прадрывемстваў сталіцы рэспублікі працуюць такія ансамблі, якія з'яўляюцца важнымі цэнтрамі далучэння дзяцей да мастацтва.

Н. КОБРЫНА.

Творы юных мастакоў дэманстраваліся на выстаўцы, якая была разгорнута ў чытальнай зале. Галоўны мастак выдавецтва «Юнацтва» А. Казлоў у сваім выступленні спыніўся на вартасцях асобных работ, даў аўтарам парады.

Заслугоўвае пашырэння вопыт тых настаўнікаў, па ініцыя-

тыве якіх у школах выпускаюцца літаратурныя насценныя газеты. На злёце лепшай прызнала газета Красненскай сярэдняй школы Маладзечанскага раёна.

Юным літаратарам і мастакам уручаны граматы абнома камсамола, аддзела народнай асветы аблвыканкома і кнігі з аўтографамі беларускіх пісьменнікаў.

Да гэтага злёту абласная дзіцячая бібліятэка імя Янкі Маўра сумесна з абласной арганізацыяй таварыства кнігалюбаў выдалі зборнік вершаў «Нашы першыя радкі», прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

К. ПЯРШАЯСКІ.

Напярэдадні нашага наступлення пад Масквой афіцэраў аддзела па рабоце сярод войск праціўніка разаслалі па арміях. Старшага палітрука Васіля Емяльянавіча Самуціна і мяне, старшага лейтэнанта, накіравалі на левы фланг нашага, у той час Заходняга фронту.

Селі на машыну, якая накіроўвалася ў Тулу. Гэта была палутарка, нагужаная газетамі, пісьмамі, літаратурай, пасылкамі. Самуцін сеў спіной да кабіны, накінуўшы на плечы і галаву коўдру, якую даў яму шафёр. Я сеў наспраць. Яго коўдра закрывала і мяне ад калячага зімовага ветру.

Ехалі з выключанымі фарами.

«Дарагая Марта, — пісаў унтэр самаўпэўнена, — Мы знаходзімся на ўскаіне Тулы. Заўтра горад безумоўна возьмем. За намі крочаць тры бронетанкавыя дывізіі. Рускія не вытрымаюць страшэннага ўдару». Рускія вытрымалі. А вось Гансу Курту не ўдалося прайсці па тульскіх вуліцах. Ён быў зрэзаны куляй ля цагельні. Заставалася нам да лістоўкі-фотакопіі яго пісьма толькі дапісаць: «Кожнага, хто хоча ўступіць у Тулу, чакае лёс Ганса Курта».

Кут у доме, у які мы прыйшлі на начоўку, быў прабіты навілет снарадам. Гэта здарылася напярэдадні нашага прыходу. Гаспадар дома — мужчы-

ўпершыню. Ля ганка дома група ўзброеных людзей у белых халатах. Сярод іх некалькі цывільных — двое пажылых мужчын і тры жанчыны, відаць, супрацоўнікі дома-музея. Высокая хударлявая жанчына ў цёмным паліто працягвае разказваць пра тое, як яны тут перажылі акупацыю.

— Галоўным над сядзібай быў нейкі зондарфюрар, які гаварыў па-руску.

Калі фронт пачаў набліжацца, нам пад пагрозай расстрэлу забаронена было выходзіць са сваіх пакояў. Сядзім, прыслухоўваемся. Машыны гітлераўцаў стаяць з заведзенымі матарамі. Загружаюць у іх нараба-

лася ў Яснай Паляне: дваццаць салдат і афіцэраў. І пачалося. Салдаты ловаць курэй — шумгам, страляюць, пер'е лятае ў паветры. Афіцэры працягваюць «цікаваць» да рэчаў вялікага пісьменніка і яго сям'і. Адчыняюць куфар Сяргея Львовіча, забіраюць бялізну. Напамінах, што гэта рэчы сына Талстога, — не прымаеша да ўвагі.

Перавясачны пункт пачынае працаваць. З перадавой прывозяць параненых, уладкоўваюць іх у пакоях музея. Рэчы выкідаюць, ломяць, перасоўваюць. Афіцэру спадабалася канапа. Загадава салдату перацягнуць яе ў свой пакой. Супрацоўнікі музея прырачаць, тлумачаць,

Мірскія былі лібераламі, я даўно скончыў з гэтым...

Князь Мірскі, аглядаючы музейныя экспанаты, раптам убачыў самавар:

— О, я даўно марыў мець тульскі самавар. З гэтай хвіліны самавар графа Талстога належыць мне...

Паклапаціўся і аб тым, каб не выйшлі з музея з пустымі рукамі і яго нямецкія сябры. Пра ўсё гэта з нянавісцю успаміналі работнікі музея.

...Перадавыя падраздзяленні мы дагналі на подступах да Шчокіна — цэнтры Падмаскоўнага вугальнага і жалезнага басейна руд. З імі ўвайшлі ў разбураны гітлераўцамі горад і працягвалі баявы шлях да Калугі, праз разбураны і спалены гарады і вёскі Тульшчыны. Гэта было першае наша значнае наступленне. Радавалі поспехі Чырвонай Арміі, і разам з тым засмучалі разбураныя гарады і сёлы, галодныя людзі, што чэзлі на марозе пад адкрытым небам, горкія слёзы тых, хто нас сустракаў, іх расказы пра страшныя дні гітлераўскай акупацыі.

Усё гэта на хаду, як кажуць, на калене, запісвалася ў бланот, часткова ператваралася ў кароткія гнёўныя або сатырычныя матэрыялы для фронтавога друку і накіды чарговых лістовак.

Успамінаю такі эпізод. У час наступлення пасля вызвалення Шчокіна ў адным месцы нашы аўтаматчыкі заўважылі групу немцаў, якія ўскочылі ў пакінуты перад гэтым бліндаж і стаіліся там. Складвалася відаць, што мы іх не заўважым.

СНЕЖАНЬ СОРАК ПЕРШАГА ...

Дзесяці на паўдарозе паміж Серпухавам і Тулай нейкая невядомая сіла падхапіла нас і ўзняла ў паветра. Васіль Емяльянавіч з коўдрай ляціць у бездань, я за ім. І разам «прыжмяемся» пад адхомам. Добра, што снег там быў глыбокі...

А на дарозе грывіць артылерыйская і кулямётная перастрэлка, гудуць маторы танкаў.

У тую ноч гітлераўцы зрабілі спробу перарэзаць магістраль і завяршыць акружэнне Тулы. Мы з Васілём акурат і апынуліся тут у самы гарачы момант. Бой грывеў да раніцы. Ранішай дарога была свабоднай...

І вось мы ў Туле. Марозная, снежаньская раніца. Над горадам пралятаюць снарады, міны, якія разрываюцца ў розных раёнах Тулы. Чутна аўтаматная перастрэлка.

29-га лістапада 1941 года танкі генерала Гудэрыяна падышлі да ўскаіны Тулы. З таго часу не сціхае бой ні ноччу, ні днём. Фашысты азвэрэла рвуцца на радзіму праслаўленай рускай «трохлінейкі».

Тула — фронт. Тулякі зноў, як у 1919 годзе, сталі на абарону роднага горада.

На вуліцах — барыкады, навокал дамоў — умацаванні. На скрыжаваннях — жэрлы гармат, павернутыя ў бок ворага. На дахах дамоў — кулямёты. У дварах — зенітныя гарматы. Калі яны ўсе разам пачынаюць «гамонку» з ворагам, не чуваць уласнага голасу. А людзі спакойна ідуць на работу, вяртаюцца з работы, каб адпачыць пасля начной якую гадзінку...

У аддзеле па рабоце сярод войск праціўніка ўключаемца ў работу: рыхтуем матэрыялы для перадач «на ворага», лістоўкі. Ворага мы «дзяўбём» няспынна ўсімі сродкамі прапаганды: не бачыць вам Масквы, не ўзяць Тулу...

Незакончанае пісьмо унтэр-афіцэра Ганса Крута да жонкі.

на гадоў пад пяцьдзесят, які латаў прабоіну пакуллем, каб «не надзьмула снегу», сказаў:

— Уладкоўвайцеся, адзін на ложку, другі на канапе...

— А вы? — Я толькі на гадзінку забег дадому. А тут вось такое здарылася... Аружэйнікі мы, Жонка і дачка на заводзе. Як таксама зараз іду туды. Так што вы тут гаспадарце самі...

Ён аглядзеў сваю работу: — Ну нічога. Адгонім фашыста ад горада — залатаю прабоіну як мае быць.

Нядоўга нам давалося адпачываць у доме тульскага рабочага. Пачалося наступленне. Асабліва жореткія баі ішлі на паўночнай ускаіне горада. Мы з Самуціным менавіта на гэтым участку фронту. Вось і першыя палонныя. Многія тут жа выцягваюць з кішэню нашу лістоўку — пропуск... І галоўнае пытанне: «Нас не расстраляюць?»

— Перш за ўсё вам дадуць падсілкавацца, — кажу палонным.

Тульшчына як не ўся зрэзана лагчынамі і ярамі. Яны дапамагаюць у абароне, але ўскладняюць наступленне. Абыходзім замінаваны участак дарогі па лясістай лагчыне. Непадалеку ад шашы Самуцін раптам выхапіў з кабуры пісталет: сярод дрэў матляецца фігура салдата ў шэра-зялёным шынялі. Ён бяжыць да шашы. На шыі аўтамат. Самуцін першы зрабіў некалькі стрэлаў...

Падыходзім да забітага:

— Можна, спачатку трэба было папярэдзіць: «Хендэ хох...»

— Угу, ён бы табе з-за дрэва такую чаргу ўрэзаў...

Узялі аўтамат. Ідзем моўчкі далей.

Наперадзе праз дрэвы відаць збудаванні сядзібы Льва Мікалаевіча Талстога — Яснай Паляны. З хваляваннем прыспешваем хаду. У гэтых дарагах для кожнага чалавека мясцінах мы

ванае. Чуем, здаецца, ад'язджаюць. Становіцца ціха. Выходжу ў двор. Бягу ў дом-музей. У дзвярах сутыкаюся з нямецкім салдатам: «Раўс, раўс», — крычыць. Значыць — «вон, вон»... «Гаўс люфт!»... «Дом у паветра!» Штурхнуў мяне і пабег даганяць сваіх. Што рабіць? У дом-музей зайсці небяспечна. З акон ужо вырываюцца клубы дыму. Але тут бягуць яны, — паказвае жанчына на супрацоўнікаў, сярод якіх дзяўчына школьнага ўзросту. — Яна ўрываецца першай. «Тры пакоі гараць!» — крычыць. — Давайце тушыць»...

— Ці не таго падпалышчыка ты кокнуў, Васіль Емяльянавіч? Відаць, ён даганяў сваіх, кажу я сябру.

— Можна і таго. Але пачакай, дай паслухаць...

— Потым падбеглі нашы салдаты, працягвае жанчына, дапамагі тушыць пажар.

Уваходзім у дом. На другім паверсе з абгарэлай, залітай вадой падлогі ідзе пара.

Артылерыйская кананада нагадвае салдатам, што знаёмства з музеем трэба адкласці. Камандзір групы аўтаматчыкаў забірае каманду, а нас, журналістаў, цікавіць падрабязнасці гаспадарання гітлераўцаў.

— Ох, «гаспадарылі», — удыхаюць супрацоўнікі музея. — Барвары. Ды не толькі салдаты, а і афіцэры, і нават генералы...

...Ранішай 30 кастрычніка ў вароты сядзібы ўехала нямецкая легкавая машына. З яе выйшлі тры афіцэраў. Адзін з іх сказаў па-руску, што ён доктар Шварц, а яго калегі таксама ўрачы і шукаюць месца для перавязачнага пункта...

— Але ж тут музей сусветнага значэння, — сказаў яму супрацоўнікі.

Фашысты іранічна ўсміхнуліся: маўляў, каму вы гэта гаворыце!

Вечарам таго ж дня каманда перавязачнага пункта размясці-

што на гэтай канапе нарадзіўся Леў Талстой. Але што афіцэру да гэтай святой рэліквіі. Яму хочацца спаць на гэтай канапе, і ўсё тут...

Памёршых салдат хавалі ля свяшчэннай магілы Льва Мікалаевіча і неўзабаве там вырасцелы гай бярозавых крыжоў.

Як нам расказалі, у адзін з лістападаўскіх дзён сядзібу

1942 год. Заходні фронт. Ідзе перадача на парагі. Ля мікрафона Л. ПРОКША.

Льва Мікалаевіча наведваў генерал Гудэрыян. Ён, прайшоўшы па залах, загадаў забраць рэдкія фотаздымкі.

Услед за генералам музейнымі каштоўнасцямі зацікавіліся белаэмігранты, якія пайшлі на службу да гітлераўцаў. Сярод іх князь Дзямідаў, якога фашысты прызначылі бургамістрам горада Тулы, і князь Святаполк-Мірскі. Да бацькі яго, Пятра Святаполка-Мірскага, у пачатку дзевяцінага гадоў, як да таварыша міністра ўнутраных спраў, Леў Мікалаевіч Талстой звяртаўся з просьбай аб вызваленні Горкага з Ніжнегародскай турмы. Прыгадаўшы гэта, князь Васіль Святаполк-Мірскі з іроніяй сказаў:

— У свой час усе Святаполкі-

Але аўтаматчыкі нашы заўважылі і скамандавалі:

— Выходзьце, здавайцеся, бо закідаем гранатамі...

Выйшлі. Наперадзе фельдфебель з паднятай у руцэ лістоўкай, а за ім і салдаты таксама з лістоўкамі ў руках.

— Наша работа, — з гонарам кажу я, разглядаючы лістоўку. Запісы ў бланкоце, зробленыя па шляху ад Масквы, Тулы да Берліна, пазней я выкарыстаў у сваіх творах.

Шмат пра вайну напісана, а яшчэ больш не напісана. Як ні дзіўна, але з вышэйга гадоў перажытае бачыцца больш выразна, аб'ёмна. Таго, што перажыла наша пакаленне, хапіла б на некалькі жыццяў.

Леанід ПРОКША.

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ «ВЯЛІКАЯ АЙЧЫННАЯ ВАЙНА»

Толькі што пабачыла свет унікальная энцыклапедыя — аднатомны даведнік «Вялікая Айчынная вайна». Як і большасць аналагічных кніг, выпушчаных выдавецтвам «Савецкая Энцыклапедыя», ён ахоплівае вялікае кола звестак, якія даюць поўнае і ўсебаковае ўяўленне аб усіх найбольш значных падзе-

ях, што тычацца 1418 дзён і начэй барацьбы савецкага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Змешчана больш як тры тысячы артыкулаў, сотні ілюстрацый рознага плана, дзесяткі картаў, табліц і схем.

Разлічана на шырокага чытача, новая энцыклапедыя паказвае вялікую арганізатарскую, кі-

руючую ролю Камуністычнай партыі ў пераможнай вайне і аб разбураннях, што засталіся пасля акупацыі, вялікай мабілізуючай рабоце па аднаўленні гарадоў і вёсак пасля вызвалення.

Падрабязна можна прачытаць пра Беларускае стратэгічнае наступальнае аперацыю «Баграціён», а таксама пра баявыя аперацыі, якія садзейнічалі паспяховаму ажыццяўленню задуму савецкага камандавання па разгроме ворага на тэрыторыі рэспублікі. Напрыклад, пра Бабруйскую аперацыю, Віцебска-Аршанскую, Мінскую, Магілёўскую і іншыя.

Цікавыя звесткі пра дзейнасць Беларускага фронту, воінскія злучэнні і падраздзяленні, што пры вызваленні Бе-

ларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў былі ўдасцелены назваў пэўных населеных пунктаў.

Энцыклапедыя «Вялікая Айчынная вайна» яшчэ раз перанаяўча сведчыць, што ў час барацьбы з фашызмам наша рэспубліка была адзіным партызанскім краем. Многія матэрыялы даведніка ўзнаўляюць шматгранную дзейнасць падпольных абласных партыйных камітэтаў і камітэтаў камсамола. Называюцца буйныя партызанскія злучэнні і брыгады, расказваецца пра партызанскія атрады, што знаходзіліся ў іх падначаленні.

І, вядома ж, гаворыцца пра тых, хто назаўсёды застаўся ў народнай памяці. — П. М. Машэрава, С. В. Прытыцага, В. І.

Казлова, Ф. А. Сурганова і іншых вядомых дзяржаўных і партыйных дзеячў, актыўных удзельнікаў усенароднай барацьбы з фашызмам.

Даведнік расказвае таксама, як у адзіным страі змагароў з ворагам ішлі беларускія пісьменнікі, артысты, мастакі, пра дзейнасць газет і часопісаў, якія выходзілі на акупіраванай тэрыторыі і ў Маскве. Адным словам, энцыклапедыя «Вялікая Айчынная вайна» акажа неацэнную паслугу кожнаму, хто хоча больш ведаць аб тым, як савецкі народ граміў фашызм, вызваляючы ад ворага сваю родную зямлю і выконваў інтэрнацыянальную місію, даючы свабоду народам Еўропы.

З. СОМАУ.

Нашай Вялікай Перамозе спаўняецца чатыры дзесяцігоддзі. Якой высокай цаной была яна заваявана—аб тым ведаюць сівы ветэран і юны піянер, малады прызыўнік і маці тых салдат, якія не вярнуліся з вайны. Ведаюць апаленыя камяні нашых гарадоў і збожжавыя палі, з якіх усё яшчэ не сабраны вырашчаны вайной горкі ўраджай куль і асколкаў. Ведаюць нашы сябры і нашы ворагі. Тыя, хто быў выратаваны ад фашысцкай чумы, і тыя, каго спасцігла справядлівая адплата.

Доўгія сорак гадоў аддзяляюць нас ад пераможнага салюту. Народжаныя пад яго радасныя залпы сёння намнога старэйшыя за сваіх бацькоў і дзедаў, якія засталіся на вогненых рубяжах. Праўду аб вайне і подзвігу, іх пераходзячы маральны вопыт яны чэрпаюць з расказаў ветэранаў, з таго неацэннага мастацкага і дакументальнага летапісу Вялікай Айчыннай, які створан ужо і працягвае штогод узбагачацца новымі творамі майстроў слова і пэндзля, экрану і сцэны, музыкі і дойлідства. Гэта духоўная скарбніца верна служыць справе выхавання патрыятызму і грамадзянскай сталасці ўсё новых пакаленняў. Яна з'яўляецца грознай зброяй у барацьбе супраць ворагаў сацыялізму і міру, яна дапамагае ўмацоўваць адзінства народаў у іх гарадчым імкненні зберагчы планету ад ядзернай катастрофы.

Аб рашучасці аддаць усе сілы служэнню справе Камуністычнай партыі, ствараць творы, дастойныя нашага героічнага часу, якія з вялікай мастацкай сілай раскрываюць веліч усенароднага подзвігу і героіку стваральных будняў, заявілі ўдзельнікі ўрачыстага аб'яднанага пленума праўленняў творчых саюзаў рэспублікі, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Ён адбыўся ў Мінску 25 красавіка.

Пленум адкрыў старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны паэт Беларусі М. Танк.

Красавіцкі (1985 г.) Пленум

ЦК КПСС, сказаў ён, яшчэ раз падкрэсліў вялікую ролю літаратуры і мастацтва ва ўзбагачэнні духоўнага жыцця грамадства новымі каштоўнасцямі, у ідэйным і маральным узвышэнні савецкага чалавека. «Усё лепшае, што створана савец-

каленні, якія ўступаюць у жыццё, зноў і зноў звяртаюцца да яе вытокаў і яе ўрокаў. У гады Вялікай Айчыннай вайны разгарнулася бітва не толькі армій — ішла вострая барацьба сацыяльных сістэм, ідэалогій, светапоглядаў. Калі гавя-

нарысы і апавяданні, карыкатуры на ворага і партрэты нашых воінаў. Усе музыкі былі мабілізаваны адначасова з арміяй, каб на справе кожны творчы работнік мог ажыццявіць сваё высокае прызначэнне майстра

свабоду, сказаў, выступаючы на аб'яднаным пленуме, народны мастак СССР М. Савіцкі. Вялікая Айчынная вайна была самай цяжкай. Перамога далася нам цаной немагнучых намаганняў, незлічонах ахвяр і нягод. Гэта была перамога не толькі нашай зброі, але і перамога нашай ідэалогіі, перамога вялікага брацтва савецкіх народаў, трыумф розуму і свабоды над варварствам і вер'яцтвам. Скажаць пра той смяротны бой добра і зла правільнае слова, шчырае, узвышанае і натхнёнае, — складаная задача. Памяць народа захоўвае ўсю праўду перажытага, захоўвае беражліва. І гэтак жа беражліва ўзяць з гэтага скарбу памяці ўсё лепшае і захаваць для будучыні — святы абавязак мастака.

Савецкае мастацтва заслужана атрымала высокую ацэнку партыі і народа. Вялікая яго роля і ў перадачы баявых і працоўных традыцый новым пакаленням, фарміраванні ў іх высокай самасвядомасці, вялікай веры ў ідэалы партыі. Беларускія мастакі сваю творчасць прысвяцілі служэнню справе камунізму і міру. Мы поўнасю падтрымліваем знешнюю і ўнутраную палітыку нашай партыі, дзяржавы. Палітыка розуму памнажае рады барацьбітоў за мір.

На франтавых дарогах сустраў многіх сваіх герояў народны пісьменнік БССР В. Быкаў. Праўда жыцця, абставіні і паводзін чалавека ў канкрэтных сітуацыях — вось адзін з самых галоўных крытэрыяў нашага рэалістычнага мастацтва, сказаў ён. Калі гэта так у адносінах да чалавечага існавання наогул, то ці трэба даказаць, як гэта важна ў адносінах да такой экстрэмальнай з'явы, якой з'яўляецца вайна. І самая цяжкая з усіх войнаў — наша вялікая бітва з гітлераўскім фашызмам. Якая тут патрэбна дэкладнацыя, выверанасць агульнага і праўдзівасць прыватнага!

На жаль, трэба прызнаць, што ў некаторых сучасных творах літаратуры, некаторых кінафільмах і спектаклях пра вайну гэты крытэрыяў гранічнай праўдзівасці страчваецца, і тым самым вольна або міжвольна размываецца праўдзівая памяць народа аб самым цяжкім і вялікім перыядзе яго гісторыі. Часцей гэта размытае назіраецца ў эмоцыях, псіхалогіі — найбольш тонкім і адчувальным элеменце рэалістычнага мастацтва. Але без праўды псіхалогіі няма мастацтва.

У наш час, працягваючы пісьменнік, ва ўмовах нагнятання новай глабальнай пагрозы для чалавецтва з'яўляецца важным і драгім кожнае слова праўды аб мінулай вайне, слова, сказанае разумна, з талентам і тактам у адносінах да жывых і загінуўшых. Пакуль чалавецтва будзе ўсведамляць і помніць, што яно перажыло ў сярэдзіне 20-га стагоддзя, што страціла і што набыло — новая вайна немагчыма.

Пісьменнік-франтавік А. Кулакоўскі звярнуўся з трыбуны пленума да ветэранаў-літаратараў з заклікам зрабіць усё, што ў іх сілах і магчымасцях, выкарыстаць увесь свой вопыт і талент для таго, каб дзеці і ўнукі старых салдат не перажылі ўсіх жахаў і горкіх страт, якія выпалі на долю старэйшых пакаленняў.

Ён расказаў аб сваіх баявых сябрах—паэтах і празаіках, якім не давялося дажыць да сонечнага Дня Перамогі. Разважаючы аб сённяшніх творах вайнавай тэматыкі, прамоўца адзначыў, што ў некаторых кнігах і фільмах пра вайну залішне многа месца адводзіцца нашым стратам і паражэнням і міжволі адыходзіць на другі план тое, як мужна мы змагаліся з ворагам, якія цуды героізму праявіў наш народ. Мы ішлі ў атаку заўсёды з непахіснай верай у Перамогу, нашым спадарожнікам заўсёды быў (Заначэнне на стар. 6).

ПЕРАМОГІ НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО

Аб'яднаны ўрачысты пленум праўленняў творчых саюзаў

кай літаратурай і мастацтвам, —адзначаецца ў дакладзе Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова, — заўсёды было неаддзельным ад галоўных спраў і клопатаў партыі і народа. Няма сумненняў у тым, што новыя задачы, якія вырашаюцца сёння, знойдуць дастойны водгук у мастацкай творчасці, якая ўсталёўвае праўду сацыялістычнага жыцця.

Перамога, заваяваная савецкім народам, яго Узброенымі Сіламі 40 гадоў назад, — гэта не толькі наша гісторыя, але і наша сучаснасць, працягваю прамоўца. Вось чаму ўсё новыя

рыць пра тых, хто каваў перамогу святла над цемрай, перамогу сацыялізму над фашызмам, то мы з радасцю можам сказаць, што дзеячы літаратуры і мастацтва ўнеслі неацэнны ўклад у гэту сапраўды святую справу.

Літаратары і мастакі, кампазітары, артысты тэатраў і кіно не чакалі, калі прынясуць ім павесткі. Яны ў першыя ж часы гітлераўскага нашэсця самі шукалі ваенкаматы, даганялі штабы воінскіх злучэнняў, каб як мага хутчэй прыняць удзел у вызваленчай вайне. У першыя ж дні на старонках франтавых газет паявіліся вершы і песні,

мастацтва новага свету, народжанага Вялікім Кастрычнікам.

Мы і цяпер часта звяртаемся да вопыту творчай практыкі перадаваных і ваенных гадоў. Ніколі не была наша літаратура так цесна звязана з жыццём, як у дні грознага ліхалецця. Палітработнік Савецкай Арміі і пісьменнік выступалі на франтах як родныя браты, — браты па духу. І сёння не чужая нам такая блізкасць, наадварот, яна ўзнімае ваенна-патрыятычнае выхаванне на вышэйшым ступені разумення і пераканання.

За перыяд, што мінуў з часу XXVI з'езда партыі, дзеячы літаратуры і мастацтва рэспублікі стварылі нямаля твораў, якія сталі духоўным багаццем народа, працягваю Максім Танк. Сучасная беларуская літаратура высвечвае ўсё новае, пласты духоўнага вопыту.

Вялікае свята Перамогі стане магучым стымулам для ўмацавання сувязей літаратуры і мастацтва з жыццём. Час і народ чакаюць ад нас новых твораў, адзначаных глыбокім раскрыццём рэвалюцыйна-праўдзівальнай сілы савецкага грамадства. Агульнымі творчымі намаганнямі мы павінны яшчэ больш энергічна ствараць калектыўны партрэт нашага сучасніка, які заваяваў ва ўсім свеце еўтарытэт шчырага патрыёта, дастойнага грамадзяніна Краіны Саветаў.

Напярэдадні XXVII з'езда КПСС мы, дзеячы літаратуры і мастацтва, лічым сваім найпершым абавязкам дапамагчы партыі ў ажыццяўленні стваральных усенародных праграм, выхаванні новага чалавека, у яе нястомнай барацьбе за мір. Для адлюстравання чалавека ў ратным подзвігу і сённяшнім мірным будаўніцтве патрэбны грамадзянская сталасць, творчае натхненне і асабістае дачыненне да здзяйсненняў нашай гістарычнай эпохі.

Мы высока цнім, сказаў у заключэнне М. Танк, тую адкрытасць і шчырасць, з якімі партыя раскрывае перад намі, перад усім народам праблемы і задачы далейшага росту краіны, духоўнага ўзвышэння савецкага чалавека. На гэту шчырасць мы павінны адказаць новымі творами, новымі творчымі здзяйсненнямі, асвечанымі высокімі ідэаламі камунізму.

Нашаму народу многа разоў прыходзілася абараняць сваю

Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза

Мы, удзельнікі аб'яднанага пленума праўленняў творчых саюзаў Беларусі, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, ад імя ўсёй мастацкай інтэлігенцыі рэспублікі выказваем сардэчную ўдзячнасць і шчырую падзяку ленинскому Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза за шматгранную плённую дзейнасць па забеспячэнні паспяховага камуністычнага будаўніцтва ва ўмовах міру, за тытанічную працу па ўмацаванні эканамічнай і абароннай магучасці нашай Радзімы, за нястомныя клопаты аб дабрабыце і працягванні савецкага народа.

Творчая інтэлігенцыя рэспублікі, як і ўсе савецкія людзі, горача адабрае ўнутраную і знешнюю палітыку КПСС. Мы аднадушна і з энтузіязмам вітаем рашэнні красавіцкага Пленума ЦК КПСС, які пацвердаў пераёмнасць курсу партыі, распрацаванага XXVI з'ездам КПСС і нацэляваючага савецкі народ на далейшае якаснае ўдасканаленне грамадскіх адносін, глыбокія перамены ў сферы працы, матэрыяльных і духоўных умоў жыцця людзей.

Не згасне ў вяках подзвіг нашага народа, які пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі абараніў і адстаяў гонар, свабоду і незалежнасць Краіны Саветаў у гады Вялікай Айчыннай вайны, выратаваў краіны Еўропы ад фашысцкага прыгнёту. Вялікая Перамога, заваяваная 40 гадоў назад, перака-

наўча прадэманстравала неадольную сілу сацыялізму, маналітную згуртаванасць і маральна-палітычную стойкасць савецкіх людзей, іх палымяны патрыятызм і гарачы інтэрнацыяналізм.

У памяці беларускага народа назаўсёды захаваюцца пачуцці бязмернай удзячнасці воінам Чырвонай Арміі, партызанам і падпольшчыкам — прадстаўнікам шматнацыянальнага савецкага народа, якія вызвалілі беларускую зямлю ад ненавіснага ворага. Мы ганарымся тым, што ў агульным страі барацьбітоў-патрыётаў дастойнае месца займала творчая інтэлігенцыя, якая змагалася з ворагам і на полі бою, і сілай свайго таленту ўнесла прыкметны ўклад у нашу агульную Перамогу.

Разам з працоўнымі Беларусі, мы глыбока ўдзячныя ўсім народам-братам Краіны Саветаў, і ў першую чаргу вялікаму рускаму народу, які вынес у гады вайны асноўны цяжар нягод і страт, за велізарную бескарысліваю дапамогу ў адраджэнні гарадоў і вёсак рэспублікі, аднаўленні яе эканомікі, навукі і культуры. Дзякуючы рашаючым перавагам нашага грамадскага ладу, непарушнай ленинскай дружбе народаў Савецкай Беларусі, як і іншых браціяў рэспублікі, выйшла на перадавыя рубяжы камуністычнага будаўніцтва, дабілася небывалых вышынь у сваім духоўным развіцці.

Мы запэўніваем Цэнтральны Камітэт КПСС, што заўсёды будзем знаходзіцца ў першых радах барацьбітоў за дасягненне нашай агульнай мэты — пабудову камуністычнага грамадства, за перамогу міру і прагрэсу.

Сёння, калі мілітарысцкія сілы нагнятаюць гонку ўзбраенняў, абавяраюць міжнароднае становішча, мы заяўляем, што словам, пэндзлем, разцом — усімі сродкамі ўздзеяння на пачуцці людзей, усім сваім майстэрствам будзем змагацца супраць пагрозы новай вайны, усталёўваць нашы камуністычныя ідэалы, наш сацыялістычны ўклад жыцця, услаўляць чалавеча-тварца, чалавека-працаўніка.

Пісьменнікі, журналісты, кампазітары, артысты, мастакі, кінематографісты, архітэктары рэспублікі глыбока разумеюць свой грамадзянскі абавязак перад Радзімай, савецкім народам, ленинскай партыяй і мабілізуюць усе свае сілы, веды, талент, каб сустраць XXVII з'езд КПСС новымі, яшчэ больш значнымі творчымі поспехамі.

Няхай жыве наша шматнацыянальная сацыялістычная Радзіма!

Слава вялікаму савецкаму народу — народу-творцу, народу-стваральніку!

Слава Камуністычнай партыі Савецкага Саюза — натхніцелю і арганізатару ўсіх нашых перамог!

ПЕРАМОГІ НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО

(Заканчэнне.
Пачатак на стр. 5).

аптымістычны ўздзім. З такой жа верай і аптымізмам мы павінны сваімі сродкамі змагацца сёння за мір, за ядзернае раззбраенне, за светлую будучыню планеты.

Зарубежныя госці часта пытаюцца ў нас, гаварыла ў выступленні на пленуме паэтэса Я. Янішчыц, чаму мы, маладое пакаленне, пішам пра вайну? І мы замест адказу паказваем ім спачатку прыгожыя праспекты свайго горада, шчодрыя палі, а затым вярнем у Хатынь. У журботным набяце яе званоў—адказы на ўсе пытанні: і адкуль мы родам, і што мы помнім. А пішам пра вайну яшчэ і таму, каб званы Хатыні адгукнуліся болей у сэрцы кожнага чалавека. Каб у сённяшні

трапятлівае, глыбока праўдзівае пранікненне ў чалавечы лёс, шырыня абагульненняў, асабліва, сурова эмацыянальнасць. Толькі такія работы знаходзяць шлях да сэрцаў маладых гледачоў, выходзяць у іх вострае пачуццё Радзімы, вучаць любіць і абараняць, калі спатрэбіцца, свой народ.

З першых дзён вайны савецкае шматнацыянальнае мастацтва надзела салдацкія шынляі. На перадавых і ў шпіталях, у рэдкіх зацішых паміж баямі слова і песня заклікалі на ратны подзвіг, усялялі веру ў Перамогу. Аб гэтых выдатных выступленні заслужаная артыстка БССР Л. Рабушка, акцёры Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР памятаюць, выяжджаючы на творчыя сустрэчы

дам высокія праяўлены чалавечага духу і нярэдка ўласнай мужнасцю вялі байцоў на смяротны бой.

Сёння наш найпершы абавязак, працягваю прамоўца, неслі праўду аб сацыялістычным грамадстве, аб савецкім укладзе жыцця, даваць актыўны адпор усім ідэалагічным наскокам, усім фальсіфікатарам мінулага. Сёння, як і раней, мы ўпэўнены: пры неабходнасці наша зброя не падвядзе, таму што за ёю стаяць людзі, бясконца адданыя справе партыі, якія дасканала валодаюць самай складанай тэхнікай, шчырыя патрыёты — інтэрнацыяналісты. Гэта ўпэўненасць грунтуецца на добрым веданні журналістамі жыцця Савецкай Арміі, яе салдат і афіцэраў. Карэспандэнты — пастаянныя госці ракетчыкаў і пагранічнікаў, авіятараў і сувязістаў. І ў далейшым адной з самых актуальных для іх застанецца тэма ўсеабакавай падрыхтоўкі моладзі да службы ў арміі, выхавання пачуцця любві да Радзімы і нянавісці да яе ворагаў, гатоўнасці да подзвігу ў імя Айчыны.

Адлюстраванню подзвігу народа ў беларускім кінематографе прысвяцілі свае выступленні заслужаныя дзеячы мастацтваў БССР А. Карпаў і В. Дашук. Дакументальны кіналетаніс Вялікай Айчыннай пачаў стварацца ў яе першыя цяжкія дні. І можна ганарыцца тым, што сярод кінааператараў, якія здымалі баі і атакі, партызанскія будні, былі і беларускія майстры—І. Вейняровіч, Г. Удавенкаў, Я. Сакалоў, М. Бераў. Яны пакінулі нам неацэнныя дакументы аб вайне, па якіх звяраюць сёння праўду факта і гісторыі іх пераемнікі, стваральнікі мастацкіх стужак. Тэма вялікага подзвігу заўсёды была галоўнай у творчасці кінематографістаў. Ёй прысвечаны дзесяткі мастацкіх і дакументальных фільмаў, сюжэтаў кінахронікі. І найбольшая ўдача выпала на долю тых стужак, якія народжаны садружнасцю дзвюх муз—беларускай літаратуры і кінематографа. Напамнім аб іх імёнамі: пісьменнікі І. Мележ і А. Адамовіч — рэжысёр В. Тураў; В. Быкаў—А. Карпаў і Б. Сцяпанавіч; пісьменнікі І. Новікаў і І. Чыгрынаў—рэжысёр В. Чацверыкоў; пісьменнікі І. Шамякін і У. Караткевіч—М. Пташук. Цяпер Міхаіл Пташук пачынае экранізацыю «Знак бяды» В. Быкава. Добрай асновай для кінапубліцыстыкі сталі кнігі А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...» і С. Алексіевіч «У вайны не жаночае аблічча».

Чыстату і правільнасць гучаў музычнага інструмента

З. СТОМА, А. ЛАБОВІЧ.

звяраюць па камертону. Для беларускай музыкі такім камертонам вось ужо сорак гадоў з'яўляецца тэма Перамогі, народнай мужнасці. З гэтага вобразнага параўнання пачаў сваё выступленне на пленуме кампазітар, заслужаны дзеячы мастацтваў БССР Д. Смольскі.

Упершыню яна загучала ўжо восенню сорак першага, калі быў напісаны першы твор аб вайне — кантата А. Багатырова «Беларускім партызанам». А вясной 43-га Я. Цікоцкі паказаў сябрам першы акт свайой «Алесі»—оперы, якой суджана было стаць выдатнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі першых пасляваенных гадоў.

У гераічным подзвігу, у бясконца прыгожай і гордай душы народа стукалі крыніцу натхнення стваральнікі «Альпійскай балады» — Я. Глебаў, «Сцежкай жыцця» — Г. Вагнер, аўтары іншых музычных твораў. Традыцыі старэйшых майстроў працягваюць сёння маладыя кампазітары — Л. Шлег, У. Дарохін, В. Помазаў, В. Войцік. Па-ранейшаму гучыць героіка-патрыятычная тэма і ў беларускай савецкай песні, у жанры якой працуюць кампазітар-франтавік У. Алоўнікаў, кампазітары І. Лучанок, Э. Ханок, Ю. Семлянка, Л. Захлеўны, В. Іваноў, У. Мулявін.

Час аддалае ад нас грозныя гады вайны. Надыхдзе дзень, калі новыя пакаленні будуць вывучаць яе ўрокі толькі па дакументах і мастацкіх творах. І наш абавязак — адлюстроўваць горыч страт і радасць перамог, памяць зямлі самымі ўсхваляванымі і чыстымі нотамі.

Нам, архітэктарам, закліканым ствараць, чужое любое разбурэнне, сказаў старшыня праўлення Саюза архітэктараў БССР Ю. Патапаў. А ў гады мінулай вайны агульныя матэрыяльныя страты толькі ад прамога знішчэння маёмасці прадпрыемстваў і ўстаноў, калгасаў і людзей склалі 75 мільярдаў рублёў. Не тысяч, не мільёнаў, а мільярдаў! Гэта адпавядае 34 гадавым бюджэтам рэспублікі 1941 года. Усё гэта не на фатаграфіях, не ў кіно, а самі ўбачылі тыя людзі, тыя вядомыя і невядомыя героі, якія вызвалілі Беларусь, якія са зброяй у руках прынеслі свабоду сорак гадоў назад нашаму народу і многім народам Еўропы.

Я хачу нізка пакланіцца тым, хто аддаў сваё жыццё, сваю маладосць і юнацтва ў імя Перамогі над ворагам.

Ветэраны вайны! Тады яны проста зваліся салдатамі. І сярод іх былі людзі, якія дайшлі да Берліна і прысвяцілі потым сваё жыццё цудоўнаму мастацтву архітэктуры. Сёння, напярэдадні свята Перамогі, мы адчуваем прыліў новых творчых сіл, жаданне і далей працаваць на карысць свайго народа. Мы ўпэўнены ў заўтрашнім дні, параўнаў гэтаму — рашэнне сакавіцкага і красавіцкага Пленумаў ЦК КПСС і рашучыя меры партыі, накіраваныя на павышэнне эфектыўнасці нашай эканомікі, на раз-

радку міжнароднай напружанасці.

З першых дзён вайны ў прамым і пераносным сэнсе зведзі вораг паражаючую сілу савецкага мастацтва, адзначыў у сваім выступленні першы сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР У. Гардзеенка. У радах Чырвонай Арміі змагаліся з фашызмам будучыя беларускія мастакі С. Селіханавіч, І. Белановіч, М. Савіцкі, Л. Шчамялёў, М. Кандрэцкі. У партызанскіх атрадах ваявалі С. Лі, В. Грамыка, У. Сухаверхаў, Г. Бржозоўскі. Ужо 29 чэрвеня 1941 года выйшаў першы нумар ілюстраванага агітплаката «Раздавім фашысцкую гадзіну!», выданне якога перамясцілася затым у Маскву, а з ліпеня 1944 — у вызвалены Мінск. На часова акупіраванай тэрыторыі Беларусі выдаваўся часопіс «Партызанская дубінка», у якім друкаваліся работы і прафесіяналаў, і аматараў. Гераізм савецкіх салдат на палюх бітваў, мужнасць народных мсціўцаў у партызанскіх атрадах і падполлі натхнялі майстроў пэндзля на стварэнне твораў як па гарацкіх слядах падзей, так і праз усе сорак гадоў пасля Перамогі. Дзякуй тым, хто набліжаў вялікае свята са зброяй у руках, хто застаўся верным памяці загінуўшых, змяніўшы штык на пэндзль і разец.

Літаральна гэтымі днямі выстава камітэт адабраў для экспазіцыі «40 гадоў Вялікай Перамогі» больш чым 600 твораў розных відаў і жанраў мастацтва, створаных майстрамі розных пакаленняў, у тым ліку і тымі, хто не ведаў вайны. Падрыхтоўка да юбілейнай праваздачы паказала: святая тэма подзвігу народнага блізкага ўсім пакаленням нашых мастакоў, якія лічаць галоўным для сябе — служэнне свайму народу.

Да пакалення, чыё дзяцінства было апалена вайной, належыць і заслужаны дзеячы мастацтваў БССР Г. Вашчанка. Як самы страшны час, гаварыў ён, засталася вайна ў памяці. І толькі цяпер, пасталеўшы, разумеш, колькі мужнасці патрабавалася ад народа, ад кожнага чалавека, каб выстаяць. Вось чаму тэма Вялікай Айчыннай, народнага подзвігу стала абавязкам і сумленнем беларускага выяўленчага мастацтва.

Удзельнікі пленума падкрэслівалі ў сваіх выступленнях, што цяпер, у перыяд неперасярэдняй падрыхтоўкі да XXVII з'езда КПСС, асабліва дарагое кожнае таленавітае і праўдзівае слова аб гераічных справах ленінскай партыі, аб характары камуніста-байца, які прызнае для сябе толькі адну прывілею — быць там, дзе цяжэй за ўсё. Справа гонару майстроў літаратуры і мастацтва, гаварылі яны, — усёй сілай свайго таленту ўсталёўваць праўду аб мінулай вайне, аб крыніцах нашай Перамогі, саздзейнічаць таму, каб слаўныя традыцыі больш трывала ўваходзілі ў жыццё юных пакаленняў, натхнялі іх на штурм новых вышынь мірнага будаўніцтва.

БЕЛТА.

А. БЕМБЕЛЬ, Я. ЗАЙЦАУ.

неспакойны век памяць пра загінуўшых аб'яднала жывых у барацьбе за мір і жыццё.

Для тэатра, як і для ўсяго савецкага мастацтва, памяць аб Вялікай Айчыннай была, ёсць і будзе дамінантай у размове з сучаснікамі аб духоўным багацці савецкага чалавека, яго гераізме і мужнасці. Вясці яе ўсхвалявана, перадаць наш боль і памяць юнаму пакаленню, якое вырасла ў мірны час, — абавязак кожнага сапраўднага мастака, гаварыў на пленуме народны артыст СССР Р. Янкоўскі. Што думалі, адчувалі людзі, аддаючы жыццё за Радзіму? Якімі яны былі, у чым чэрпалі сілу духу? Адказы на гэтыя пытанні чакае сённяшні глядач ад спектакляў на героіка-патрыятычную тэму. І не даруе найменшага фальшу, дыдактыкі, банальшчыны. Чаму, напрыклад, узнікае атмосфера асаблівай усхваляванасці на спектаклях — купалаўцаў «Радавыя», «Бабіна царства» — у Рускім? Таму што іх вызначае

і канцэрты з воінамі Савецкай Арміі. І калі пасля іх заканчэння мы выходзім пад апладысменты на сцэну, бачым натхнёныя маладыя твары сённяшніх абаронцаў Радзімы, то адчуваем сябе пераемнікамі Перамогі, франтавога мастацтва.

Сустрэкаючы 40-годдзе Вялікай Перамогі, аднолькава ўважліва ўглядаемся мы і ў мінулае, і ў сённяшні дзень, і ў заўтра нашай планеты, падкрэсліў старшыня праўлення Саюза журналістаў БССР А. Тоўсіцкі. Таму што ўрокі самай спусташальнай і страшнай з войнаў на зямлі—для ўсяго чалавецтва і на ўсе часы.

Усе 1.418 дзён вайны побач з воінамі, у акапах і партызанскіх зямлянках былі журналісты. Разам са сваімі героямі яны ўзнімаліся ў атакі, перажывалі горыч страт і радасць перамог. Камандзіраваныя рэдакцыямі на пярэдні край, яны не толькі фіксавалі, але і падтрымлівалі асабістым прыкла-

Я. БРЫЛЬ, В. ПРАСУРА, У. КАЛЕСНИК, С. ЗАКОННИКАУ.

ЗАСТАНЕЦА МУЖНАСЦЬ У ВЯКАХ

3 пашыранага пасяджэння прэзідыума праўлення СП БССР

22 КРАСАВІКА ў Доме літаратуры адбылося пашыранае пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР на тэму «Беларуская літаратура пра Вялікую Айчыную вайну», прысвечанае 40-годдзю Перамогі савецкага народа над нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Уступным словам пасяджэнне адкрыў Ніл ГІЛЕВІЧ. Ён сказаў, што беларуская літаратура шмат зрабіла для ўсебакова асветлення гераізму, самаахвярнасці, мужнасці савецкіх людзей у вогненнай гады вайны. Напісана таксама нямала твораў, у якіх глыбока і перананаўча выкрыта чалавечана-навісціна сутнасць фашызму, ягонае звырае аблічча. У гэты перадавы дні, гаворачы пра слаўную Перамогу нашай зброі, мы найперш адзначаем перамогу нашай ленінскай ідэалогіі, нашага чалавечана-гуманіста, выхаванага Савецкай уладай. Письменнікі многіх пакаленняў будуць глядзець з вяртання да падзей Вялікай Айчынай, бо гэтай тэма — невычэрпная. Дваццаць мільёнаў жыццяў мы ахвяравалі на алтар Перамогі. Аднак гэтай лічбы не вымяраецца ўся трагедыя вайны. Мы заўсёды павінны памятаць пра трагедыю дзесяці мільёнаў жанчын, якія на ўсё жыццё засталіся па-чалавечы нешчаслівымі, так і не дакачаўшыся дамоў сына, брата, мужа. А трагедыя мільёнаў сірот, якія не меканавана было зведзець шчаслівага радаснага дзяцінства!

Сёння, сабраўшыся на гэтае ўрачыстае пасяджэнне, сказаў Ніл Гілевіч, мы павінны яшчэ раз удумліва пагаварыць пра ўсё лепшае, значнае, што створана нашымі пісьменнікамі пра вайну за мірныя дзесяцігоддзі. Разам з тым хацелася б, каб мы ў нашай гаворцы пільней прыгледзеліся і да ненаорных недахопаў, што сустракаюцца ў нашых творах на ваенную тэму, бо гэта тэма — адна з галоўных і вядучых у беларускай літаратуры.

Затым з дакладам выступіў Віктар Каваленка.

БЕЛАРУСКАЯ літаратура на тэму Вялікай Айчынай вайны багатая па змесце і разнастайная па жанрава-стылявых асаблівасцях, сказаў ён. Больш таго, у сваіх лепшых дасягненнях яна з'яўляецца вялікай літаратурай. Гэта значыць — вастрынёй адчування самых актуальных праблем, звязаных з жыццём чалавека на вайне, глыбінёй іх ідэйна-мастацкага раскрыцця яна ўздымаецца да ўзроўню лепшых дасягненняў савецкай і ўсёй сусветнай літаратуры.

Як і належыць развітой нацыянальнай літаратуры, яна раскрыла барацьбу свайго народа з фашызмам, праўдзіва адлюстравалі народны гераізм і пакуты, велізарную маральную стойкасць і духоўную веліч. Створаны ёю вобраз салдата і партызана захваляе глыбокай унутранай адданасцю інтарэсам сацыялістычнай Радзімы, роднага народа, узрушае высокім узроўнем самасвядомасці, якая набуджала на подзвіг і гераізм. Вобраз салдата і партызана ў творах К. Чорнага, М. Лынькова, І. Шамякіна, І. Мележа, А. Кулакоўскага, В. Быкава, І. Навуменкі, А. Адамовіча, І. Пташнікава, І. Чыгрынава, Б. Сачанкі, У. Дамашэвіча і іншых вядомых празаікаў — гэта вобраз перадавага чалавека трагічных дзён вайны, здатнага ахвяраваць сваім жыццём дзеля абароны Радзімы, дзеля абароны ўсяго чалавечтва.

Якія галоўныя асаблівасці вобраза салдата і партызана, створанага беларускімі пісьменнікамі ўсіх пакаленняў?

Мне здаецца, перш за ўсё гэта вобраз выразна народнага аблічча, вобраз чалавека, подзвіг якога мае самыя разнастайныя формы, якія складаліся адпаведна народнаму характару вайны. Герой твораў беларускіх пісьменнікаў здатны на адкрыты велічны подзвіг, калі трэба з гранатай выйсці на сустрэчу танкам, як Глецькі у апо-

васці В. Быкава «Жураўліны крыні», але герой беларускай літаратуры выбіраў такія формы барацьбы, якія характарызавалі яго як чалавека цярпелага народнага мыслення, які без дагматычных засцярогаў адчувае і разумее, што ў дадзены момант з'яўляецца самым неабходным і даступным, каб супрацьдзейнічаць ворагу. Такія Тая ў раманах І. Шамякіна «Глыбокая плынь», Ганна Міхайлаўна ў дылогіі А. Адамовіча «Партызаны», такія Настя і астатнія героі апавесці І. Пташнікава «Тартак», такі Зыбы ў раманах І. Чыгрынава, такі Сцепаніда і Пятрок у апавесці В. Быкава «Знак бяды» і іншыя.

Несумненнай заслугой беларускай прозы пра Вялікую Айчыную вайну з'яўляецца тое, працягваю дакладчык, што яна ў многіх творах (апавесці і раманы К. Чорнага, М. Лынькова, І. Шамякіна, В. Быкава, І. Навуменкі, А. Адамовіча, І. Чыгрынава) адчула і раскрыла маральна-духоўную своеасаблівасць партызанскага подзвігу. Так, гэта бясспрэчна, самы адчувальны і моцны ўдар па ворагу наносіў салдат на фронце, але ў нечым подзвіг партызана і падпольчыка быў больш складаны, а ўнутранай сутнасцю больш цяжкі. Нездарма раней пісалі і гаварылі, што партызаны і падпольчыкі — гэта людзі асобага складу, і не кожны чалавек адразу можа стаць сапраўдным партызанам і падпольчыкам. Асабліва глыбока і мэтанакіравана гэта паказана ў творах В. Быкава, І. Навуменкі, А. Адамовіча, І. Чыгрынава, Б. Сачанкі і іншых.

Глыбока і ярка асаблівасць падкрэсліў У. Каваленка, беларуская проза на ўсеагульным і сусветным літаратурным фоне — паказ упартага ўнутранага супраціўлення чалавека народа захопнікам. Да яго гонару, яна вельмі рана, яшчэ ў ваенныя гады і ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, у творах К. Чорнага, М. Лынькова і І. Шамякіна, убачыла ў народзе аснову баявога супраціўлення ворагу. Гэтая тэндэнцыя асабліва ўзмацнілася ў творах апошніх дзесяцігоддзяў, у якіх няма рэзкага размежавання паміж героямі вайны і яе ахвярамі. У раманах і апавесцях І. Шамякіна, Я. Брыля, В. Быкава, А. Адамовіча, І. Навуменкі, І. Пташнікава, І. Чыгрынава, Б. Сачанкі вобразам ахвяр вайны ўласцівы зусім пэўны духоўна-маральны свет сапраўднага барацьбіта і ідэяльна кіраванага, якая ні ў якім разе не сумшчальна з пасляваенна-сузіральнымі адносінамі да падзей.

Шмат выразнасці ў асэнсаванне праблем ахвярнасці і гераізму ўнесла дакументальнае ініцыятыўнае «Я з вогненнай вясці...» падрыхтаванае А. Адамовічам, Я. Брылем і У. Каваленкам.

Яшчэ ў час вайны многія пісьменнікі, ідучы ад канкрэтных назіранняў, рабілі спробу пранікнуць у псіхалогію нямецкага грамадства і асобнага чалавека, здатнага дэградаваць да фашызму. З беларускіх пісьменнікаў асабліва моцна гэтая тэндэнцыя была развіта ў К. Чорнага. Ён таленавіта апыраўдзіў многія больш познія запатрабаваны да філасофскага выкрыцця сапраўднага зместу фашысцкай ідэалогіі.

Зварот да вытокаў фашызму стаў асабліва паглыбленым не толькі ў савецкай, але і ва ўсёй сусветнай літаратуры з канца 50-х гадоў. Відаць, да гэтага часу чалавечтва назапала сіла даволі вялікі фактычны матэрыял пра страшныя злачынствы гітлераўцаў.

У раманах Я. Брыля «Птушкі і гнезды» фашызм вельмі пераканальна выкрываецца па нізавым, вытокавым узроўні.

Воляй партыі, воляй савецкага народа фашызм быў разгромлены. Настаў дзень Перамогі. Тыя, хто выжыў, хто выцерпеў усе пакуты, вярталіся дамоў. Але ці азначала гэта, што пакуты скончыліся? Не! Памяць пра перажытае заставалася з людзьмі і часта рана іла мацней, чым сама вайна. «І опята летелі пулі вслед» — сказала ў адным з вершаў Ю.

Друніна пра пасляваенны час.

Душэўнае вяртанне чалавека з вайны было драматычным і трагічным, бо чалавек нес памяць пра перажытае і убачанае, нес памяць пра дарагія страты, і гэта патрабавала трывалай духоўнай апоры. Людзі з народа, як бы цяжка ім ні было, імкнуцца ўсё ж на шляхі жыццесцвярдзальнай і гуманістычнай дзейнасці.

Беларуская «ваенная» проза вярнула гэтакім народнаму светаадчуванню. У чытача не можа не пераважыць ад узрушанасці душа, калі ён чытае, як герой апавесці В. Казько «Суд у Слабадзе», пасляваенны дзедмавец Лецечка, сям'я якога расстраляна, з якога самаго фашысцкага медыкі выцягнулі шпрыцамі столькі крымі, што ён не можа існаваць фізічна, ведаючы, што настаяць яго апошнія хвіліны, аддае ўсё свае любімыя дзіцячыя рэчы, што ляжаць у куфэрачку пад ложкам, сваім сябрам, каб яны хоць трохі парадаваліся жыццю, калі яго ўжо не будзе. Вобраз Лецечкі, бадай, самы трагічны ва ўсёй савецкай літаратуры вобраз чалавека, які перажыў вайну. І самы высакародны таксама!

Іван Батрак у раманах І. Шамякіна «Вазьму твой боль» — гэта, па сутнасці, той самы Лецечка, які застаўся жыць. Здаецца, у яго жыцці ўсё складалася добра: ён выдатны працаўнік і паванжаны ў раёне чалавек, у яго добрая сям'я. Але Іван усё роўна пануе, бо неадступна памяць вайны, памяць пра забітых бацьку, маці і сястры. Пакуты яго павялічваюцца ад таго, што людзі, з якімі ён жыў і працаваў, захоплены штотдзённымі вытворчымі і побытавымі клопатамі, не заўважаюць болю яго душы. У выніку здараецца новая трагедыя. Ідэя твора вельмі надзвычайная і сучасная: узяць боль тых, хто перажыў вайну, узяць на сябе, узяць калектыўна, узяць усім грамадствам, гэта значыць — не забывацца пра тых ахвяр, цаной якіх была здабыта Перамога.

Вядома, такая літаратура, якой з'яўляецца беларуская літаратура на тэму Вялікай Айчынай вайны, вартая глыбокага і кваліфікаванага вывучэння, вельмі сур'ёзнага абгаворвання дасягненняў, сказаў у заключэнне дакладчык. Аднак нельга сказаць, што ўвага літаратуразнаўства і крытыкі да літаратуры на тэму вайны адэкватна ўвазе літаратуры да рэчаіснасці ваеннага часу. Ю. Друніна на V з'ездзе пісьменнікаў РСФСР у 1980 годзе сказала: «Такой літаратуры пра другую сусветную — грамічна сумленнай, псіхалагічна складанай, жыццесцвярдзальнай, нягледзячы на сваю жорсткую шчырасць, патрыятычнай — няма больш нідзе». І далей: «Але дзіўна, што да гэтага часу ў нас няма вялікай сістэматызаванай літаратуразнаўчай працы, у якой было б абгульнена ўсё, што зроблена за тры з паловай дзесяцігоддзі гэтак званым вогненным пакаленнем».

Папрок вядомай паэтэсы, кінуты ў адрас літаратуразнаўства, думаецца, зусім справядлівы. Беларускае літаратуразнаўства тым больш не складае выключэння. Аднак у апошнія гады сіламі супрацоўнікаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы зроблены, як нам здаецца, пэўны крок наперад у даследаванні беларускай літаратуры на тэму Вялікай Айчынай вайны. Пад кіраўніцтвам акадэміка АН БССР І. Навуменкі і члена-карэспандэнта А. Адамовіча ў інстытуце завершаны цыкл манаграфічных даследаванняў, аб'яднаных адной праблемай. Выданне гэтага цыкла даследаванняў па дамоўленасці з выдавецтвам будзе падпарадкавана адзінаму паліграфічнаму афармленню. Аўтарскі калектыў з хваляваннем прысвяду ў думках сваю працу знамянальным датам — 40-й гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 40-годдзю Перамогі савецкага народа. Першая кніга з гэтага цыкла — мана-

графія М. Тычыны «Вайна і народ» — ужо выйшла.

СОРАК ГАДОў пасля Вялікай Перамогі — гэта сорок вялікіх творчых гадоў для нашай літаратуры. Здзейснена за гэтыя гады ня мала, сказаў Васіль Быкаў.

Дзеля чаго мы пішам пра вайну? Мабыць, не толькі дзеля памяці аб той, што была, але найперш дзеля таго, каб прадухіліць новую сусветную трагедыю, каб памагчы народу заявіць на ўвесь голас, што вайны не павінны быць ніколі. Ад свайго ўзнікнення беларуская савецкая літаратура, у прыватнасці, проза (Я. Колас, М. Гарэцкі, Ц. Гартны, З. Бядуля), мела антываенную, антыімперыялістычную скіраванасць. Гэта адпавядала знешняй палітыцы сацыялістычнай Айчыны — барацьбе за захаванне міру.

І калі чорны цень пагрозы фашызму заклінуў на пачатку 30-ых гадоў неба над Еўропай, савецкая літаратура не стаяла ў баку ад антыфашысцкага руху, падымала голас у абарону культуры. Гераіка і трагедыянасць іспанскіх падзей былі для савецкіх пісьменнікаў асабістым гонарам і сваім болям. Для беларускай прозы гэтыя гады пазначаны паказам абвостранай класавай барацьбы ў вёсцы і так званай «рэзай граміцы» (М. Зарэцкі, М. Лынькоў, Э. Самуіленак).

У час вайны К. Чорны рыхтаваў вялікія палотны пра вайну, яны засталіся незавершанымі, хоць абцалі быць глыбокімі ў філасофскім асэнсаванні бяды, што навалілася на Беларусь, у выкрыцці звыраўнай сутнасці нямецкага фашызму. У цэнтры яго раманаў і апавесцей ваеннай пары — гатоўнасць «ціхага чалавека» ісці на подзвіг.

На фоне створанага пад час вайны і ў першыя пасляваенныя гады ўзвышаюцца манументамі раманы К. Чорнага «Пошукі будучыні» і «Млечны шлях». Яны пісаліся як народныя драмы. Так і ўсведамляў сам аўтар сваю задачу: «Пісаць смела і праўдзіва, старацца, каб не быў інтымны раман, а шырока-грамадскі, каб былі вялікія інтарэсы роднай зямлі».

Сярод твораў на тэму Вялікай Айчынай вайны ў беларускай літаратуры В. Быкаў назваў апавесці і раманы М. Лынькова, І. Мележа, Я. Брыля, І. Шамякіна, І. Чыгрынава, А. Адамовіча, А. Кулакоўскага, А. Карлюка, М. Ткачова, І. Навуменкі, А. Асіпенкі, І. Пташнікава, Б. Сачанкі, Д. Арабей, В. Казько, А. Марціновіча, А. Савіцкага, Р. Ніжал, В. Хомчанкі, П. Місько, І. Кудраўцава, Н. Перніка, а таксама рускамоўных пісьменнікаў, якія жывуць у Беларусі — А. Сулянова, В. Трышчанкі, П. Лісіцына, М. Кружавых, А. Кузьмічова.

Калі азіраешся на зробленае, сам сабой напрашваецца вывад: празаікі — і тыя, хто ваяваў, і тыя, хто нарадзіўся пасля вайны, — не думаюць у наш складаны, трывожны час «складаць зброю», адкладаць пяро і не пісаць пра вайну, адзначаюць у канцы свайго выступлення В. Быкаў. Наадварот, ідзе актывізацыя гэтага тэматычнага абсягу ў новым павароце ваеннай тэмы — дзеля жыцця на Зямлі. Гатоўнасць выратаваць яе ад катастрофы вызначае маральны пошук сённяшняй прозы. Празаікі як бы надслухваюць паэтычную метафару — Чалавек і Шар зямны, Чалавек і Мір, які быў заваяваны цаной жыцця многіх мільёнаў і які трэба адстаяць дзержым голасам новых мільёнаў людзей добрай волі.

Павел Дзюбайла завастрыў увагу прысутных на тым, што нашы ідэяны ворагі таксама «адзначаюць» 40-годдзе Перамогі над фашызмам. Апошнім часам яны з асабліва прагаю наводзяць брудны паклёп на савецкую літаратуру, спрабуюць давесці, што трагічныя матывы ў творах савецкіх пісьменнікаў на ваенную тэму даўно не цікавяць чалавечтва, бо яно, маўляў, стамілася ад той цяжкай, жорсткай праўды вайны, якую висуць у сабе творы В. Быкава, іншых пісьменнікаў. На прыкладзе твораў Ю. Бон-

дарова, У. Цендракова, М. Аўрамчыка, І. Пташнікава, І. Чыгрынава, В. Казько прамоўца пераканана паказаў беспадстаўнасць і нікчэмнасць заклідаў заходніх крытыкаў, якія свядома замоўчваюць той факт, што праз трагізм, псіхалагічную напружанасць сваіх твораў нашы пісьменнікі выяўляюць гераічную і стваральную сутнасць чалавечай душы, жадаюць людзей жыць у міры.

У сваім выступленні Анатоль Вярыжскі спыніўся на ролі паэзіі ў адлюстраванні Вялікай Айчынай вайны. Мы мала звяртаемся, сказаў ён, да вершаў ваенных гадоў, асабліва да твораў паэтаў, якія аддалі сваё жыццё за свабоду Радзімы. — Міколы Сурначова, Андрэя Ушакова, Аляксея Коршака, Генадзя Шведзіка, Змітрака Астапенкі... Паэты-франтавікі — і тыя, каго няма сярод нас, і тыя, хто сёння сустракае 40-годдзе Вялікай Перамогі, — былі піянерамі ў асэнсаванні тэмы нашага сённяшняга ўрачыстага пасяджэння. У гады вайны, як вядома, Аркадзь Куляшоў напісаў «Сцяг брыгады» — паэму, якая і сёння з'яўляецца для ўсіх нас узорам, як трэба пісаць пра вогненнае лічальце.

Сёння пісаць пра вайну — значыць змагацца з яе пагрозай. І недарэмна ў апошні час на старонках нашых часопісаў і газет так шмат з'яўляецца паэтычных твораў, прысвечаных ваеннай тэме. І большасць з іх, як, напрыклад, урыўкі з паэмы Т. Бондар, надрукаваныя ў сакавіцкім нумары часопіса «Полымя», не пакідаюць чытача абякавым і раўнадушным.

Творы В. Быкава сведчаць пра тое, падкрэсліў у сваім выступленні Серафім Андрэюк, што беларуская літаратура пракладае ў ваеннай тэматыцы новыя шляхі, на якіх пойдзе іншая літаратура. І гэта не выпадкова, бо менавіта вогненныя гады першай паловы саракавых сталі адным з самых важных перыядаў у гісторыі беларускай, яны аказалі вялікі ўплыў на далейшае жыццё нашага народа. Затым С. Андрэюк прааналізаваў беларускае апавяданне пра вайну. Каля яго вытокаў стаяць такія выдатныя пісьменнікі, як К. Чорны і М. Лынькоў. Але асабліва плённымі на здабыткі ў жанры ваеннага апавядання для нашай літаратуры сталі канец пцідзятых і шасцідзятых гады. І сёння гэтая тэма хвалюе нашых празаікаў. З апошніх твораў на ваенную тэму запамнілася апавяданне І. Пташнікава «Эфка». З маладых пісьменнікаў, якія выкарыстоўваюць вопыт вайны для ацэнкі сучаснасці, прамоўца назваў А. Дударова, М. Барэйшу, Х. Лялюка.

«Дзеці і вайна» — такая была тэма выступлення Эсфір Гурэвіч.

Іван Грамовіч, нагадаўшы словы К. Сіманова аб тым, што аднаму чалавеку сказаць усё аб апошняй вайне немагчыма, прысвяду сваё выступленне адказнасці крытыкі перад кожным творам на ваенную тэму. У нас яшчэ здараюцца выпадкі, сказаў ён, калі творы некаторых пісьменнікаў замоўчваюцца на старонках рэспубліканскіх літаратурных выданняў. Так, напрыклад, здарылася з першым рамана «Разгневаная зямля» І. Кудраўцава, які дагэтуль быў вядомым як крытык.

Пра вынікі рэспубліканскага фестывалю тэатраў, якія паставілі спектаклі па новых творах беларускіх драматургаў на тэму вайны, гаварыў Георгій Колас.

На пашыраным пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР выступілі таксама Аляксей Петрашкевіч, Леанід Прокша, Уладзімір Якутаў. Яны гаварылі пра здабыткі і праблемы беларускіх дакументалістаў, якія актыўна распрацоўваюць ваенную тэматыку.

З заключным словам выступіў Ніл Гілевіч.

Справаздачу падрыхтаваў Уладзімір ЯГОЎДЗІК.

Алег ЛОЙКА

Памяць

Памяць, як замець у лютым,
І песні далёкай рэха,
І ў майскім небе салюты,
І горыч акрайца-агрэха:

Як замець, яна не сціхае
На пуцявінах былога—
Над маладзенькім гаем,
Над непрымятым логам;

Як рэха песні, няўлоўна
Лунае над рунню і пожняй—
Па-над самым галоўным,
Па-над дробязю кожнай;

А як салют, гірлянды
Квецені бэзу хістае,
Белай слязой лаванды
З ландышам расцвітае;

А як гаркота агрэха,
Карае няўмольна, нема,
Хоць і агрэхі—вехі
Жывога жыцця, а не схемы.

І я бласлаўляю Памяць—
Яву, што вечна з намі
Песняй вясёлкавай гамы,
Нібы беларускі арнамент;

Памяць, што сэрцу міла,
Памяць, што шчасця крылы,—
Памяць той, што любіла,
Што жыццё падарыла!..

Веліч

Падкова на парозе.
З бацькавай хаты сцяжынка.
Крываўнік пры дарозе.
Маку драбней расінка.

Драбкі зор—у небе цёмным.
Драбкі зор—у сонным ставе.
Дзяцела стук нястомны.
Нясмелы вусок атавы.

Кулік балота расцвеліць.
Спеліць арэх лясчына...
У кожнай дробязі—веліч
Твая і мая, Айчына!..

Углыб

Не павярхоўна, а ўглыб
Прагнуў скрозь і заўсёды,—
Ды ўглыб, ці яно не да рыб,
Што маўчуны ад прыроды!

Ці не да колкіх кракоў
І спапяляючай лавы!..
Ды ў пекла хоць!..
Як ішоў,

Ісці мне ў глыб кожнай справы!..

У нас у марах...

В. БАТКІНУ — архітэктару і паэту

У нас у марах
Хорамы-дамы,
Ды не жывём у іх
Пакуль што мы.

Там ні цянёчка
Ні ў адным куце,

За сценкай—ціха,
З вокан—не гудзе;

Ні плеткароў,
Ні аліментаў там,
Ні супермодных
Дзеўчанят і дам;

Няма хвароб,
Няма заўчасных згуб,
Няма слоў грубых,
Неласкавых губ,

Няма пакутніцтва,
Ні адчужэння душ,
Ні зачарніленых
Пад'ездаў і чынуш,

Ні помсты, зайздрасці,
Ні слёз, нямой жалбы,
Ні пісьмаў без адказаў,
Ні кляцбы...

У нас у марах
Хорамы-дамы,
А, значыць, жыць
У іх павінны мы!..

Наконт серабра

і золата

Б'е пад рабро
Прыказка молатам:
Слова—серабро,
Маўчанне—золата!

А ці не наадварот
У любую пару:
Замкнёны рот—
Памінкі серабру!..

Ваюй за дабро,
І станеш волатам:
Маўчанне—серабро,
Слова—золата!..

Грайна

Вы не праяжджалі Грайны!
Прашу вас, праедзьце Грайнай,
Дзе гарызонт бяскрайні
І хат як нямашака крайнікі!..

У берагах-абрывах
Свіслач маўчком віецца,—
Дзяўчаты ж у Грайне—дзіва:
Маё абрываці нят сэрца!..

Хай вуліца круціць адчайна,
Абал гасцінна вароты,—
На паваротах у Грайне файна
І файна на непаваротах!..

Палаткі дагледжаны дбайна,
У вокнах—кветкі, гардзіны,—
На вяселлях у Грайне грайна,
Грайна ў Грайне і на радзінах!..

Сэрцу ж майму—здзіўляцца,
Ва ўдзячнасці—быць ахайным
Тым, хто нястомны ў працы
І ў слове, бы музыка, грайны.

Звычайнае тут—незвычайным,
Незвычайнае—не сакрэты,—
Беларускае Грайна
Відочніца цэламу свету!..

Даты

Мудра мне пастаяць.
Памаўчаць мудра мне
Перад тою сасной—
Векавой, расахатай,
Дзе ўжо буду не я,
Што ўсміхаўся сасне,
А мае—праз злучок—
Крайугольныя даты.

Дні ідуць, як ганцы,
Дні бягуць, як ганцы,
Забываюць,
Смяротны я ці бессмяротны...
Абы толькі ў канцы,
Абы толькі ў канцы
Мне маўчаць пад сасной,
Расахатаю, роднай!..

Ульяна ўсё-такі наважылася ехаць, хоць і турботная для яе была гэтая дарога. Яна мо разы са два за ўсё сваё жыццё толькі і была ў такім вялікім горадзе, дзе, бывае, ажно галава закруціцца, ды блудзіш горай, чым у лесе. Навокальных блізкія гарады — Слуцк, Салігорск — яна ведала добра. Не раз ездзіла з жанкамі, а то і адна па крупы прасяныя куранятам або па каўбасы ці мяса. Болей усяго ёй падабалася ездзіць у Салігорск. «Вот хорошы горад, — хваліла яна, — не заблудзішся ў ім. І магазіны добрыя — усё ёсць. А як і затлумішся, бывае, то доўга хадзіць не будзеш, тут табе і вуліцы канец». А паездка ў Мінск яе турбавала і страшыла. «Гэта ж горад — не кожнаму раўня, мільён людзей жыве, ды мо мільён наезджых па вакзалах сноўдаецца. Едуць і едуць людзі, аж дзіва бярэ, чаго яны, куды? А адсюль, з іхняй вёскі, то не заўсёды і білет возьмеш, пастаіш руку ўгору на шашы. — ды мусіш дадому ісці, калі зычлівы шафёр не трапіцца. ці да раёна трэба дастацца, а там ужо браць білет».

Ульяна як чалавек памяркоўны, пазбягаючы лішняга клопату і тлуму, дагаворвалася загадзя са сваім, тутэйшым чалавекам, шафёрам Янавым Грышам. Ён ганяў машыну ў Мінск часцяком і абяцаў, што як выпадзе такая нагода, то падкіне яе аж да самага Валінага інтэрната. Ульяна верыла, што так яно і

Ульяна дастала перабіранкі. Разгарнула адну, другую, — ускінула на ложка, параўноўваючы, каторая харашэйшая. Надзька таксама перастала зазіраць у куфар, патэпала да ложка, памацала рукою стракатыя кветкі, нібы хочучы ўзяць.

— Наравіцца? — папытала ў яе Ульяна. Надзька згодна кінула галавою. — То гэта будзе табе, як вырасцеш, а гэту адвядзём Танцы? Так? — паравілася з унучкаю Ульяна. Паклала адну поспілку на самае дно куфры, заклала краміннай, бялізнай, а другую ўвязала ў паркалёвую хустачку, заплала ў сумку.

Ульяна глянула на ходзікі, якія спорна, як галодная нясушка, дзяўблі хвіліны. Позна ўжо, не згледзіш, як цёмна стане. Яна пайшла ў бакавы пакойчык, дзе спаў Адаць. Пастаяла спярша нерашуча: як падступіцца да яго? З-пад расхрыстанай рубашкі на грудзіну, як шызы дажджавы чарвяк, выплаўзаў шрам. Ульяна ціхенька адхінула рубашку, паглядзела і ўздыхнула ўтрапёна, нібы і цяпер, калі ён жывы і здаровы, толькі п'яны ляжыць як без памяці, шкадавала яго, быццам толькі што пыранулі яго тым нажом, і ў яе азваўся боль, ажно зашпіліла яму кашулю да самага каўняра. Потым толькі тарганула за плячо.

— Адаць, а, Адаць. Устань.

Адаць лыпнуў вачыма, прамармытаў нешта.

Ніна МАЕЎСКАЯ

АПАВЯДАННЕ

ГАРАДСКОЕ ЖЫЦЦЁ

будзе, бо як праяжджала Валя ў водпуск, увізаўся каля яе Грышка. Ды дэрэмна. Яму, мусіць, і самому карціць з ёю сустрэцца. «Нягож не завязе! Завязе. Толькі ці ведае, што замуж зыйшла, дзіцятка нарадзіла!» Ульяна і сама яе яшчэ ні разачку не адведала, ды і ці сабралася б, каб от Грышка не сказаў: збірайцеся, цётка, заўтра заеду. Але ў колькі пэўна, яна не ведала, і гэтая недакладнасць не пасавала да яе характару. «А раптам ён раненька пайграе». Думала яшчэ схадзіць да яго, каб ведаць пэўна, ды зайсці ў магазін, — купіць што для дзіцяці, каб было, як у людзей, не з пустымі ж рукамі ехаць. Зарань не выбралася, а цяпер — гэта яе непрыемна трывожыла — няма на каго ўнучку пакінуць. Навестка нешта на рабоце затрымліваецца, а сын, бацька гэтай малечы, храпе, як трактар, — прыйшоў, на нагах шчэ як аддзержжаўся. Ульяна ўздыхнула, гледзячы на яго, як бы ўбачыла нешта непараўнае, нейкая згуба на чалавека найшла... Яго яна ў тым не вініла, — не адзін ён — свет такі стаў. Крыўдна толькі стала, што не пакінеш на яго дзіцяці, не адлучышся.

«Ліха яго ўжо бяры з магазінам, — думала Ульяна, — хіба ў мяне ў куфры ды шкапе адрэзу якога не знойдзецца. Заўсёды ж бяру на ўсякі выпадак, панаравіцца — і бяру. А да Грышкі можна і пазней схадзіць, мо яшчэ і дома няма. — Супакоіла сябе канчаткова. — А можа, перабіранку завезці? — прыйшла думка. — Чаго яны ў куфры будуць ляжаць? Цяперака ў сяле ніхто іх не засцілае. Фабрычныя тоненькія больш дастады. Яшчэ бліскучыя: з шаўковым утокам ці накідам. А гарадскія за гэтымі дзяругамі ганяюцца».

Цікаўная Надзька, як толькі баба нахілілася над куфрам, ашчаперылася за яго край, моцна, аж пабялелі пазногцікі, прыйстала на дыбачкі і пільна сачыла за бабінымі рукамі, сама ж ніяк не магла дацягнуцца — зазірнуць у куфар: занадта малая. (А колькі таямніц будзе яшчэ доўга, а можа, і ўсё жыццё таіцца пад гэтым векам).

— За Надзькаю паняглядзі, каб у шкоду не ўлезла. Да Грышкі пайду. Трэба ж ехаць заўтра.

Адаць сеў на ложку, смачна пазяхнуў, ускудлаціў рукамі валасы, нібы хацеў згрэбці нейкі тлум з галазы.

— Паедзеш? — перапытаў няўцямна і пасля кароткага маўчання перасцярог: — Глядзі ж, там рот не разяўляй, а то назад ісцімеш пешкі.

Ён крыва ўсміхнуўся нейкаму свайму ўспаміну. Потым значна дадаў:

— Гэта табе не тутакж. Мар'яю цераз плот сварыцца. — (Ульяна глянула на яго з дакорам: аднаго разу толькі і было, дык яе ж куры агуркі выдралі начыста). — Там рота не разяўляй.

Адаць шматзначна пазіраў на маці, быццам правяраў, якое ўражанне зрабілі на яе яго словы. Яна ж крышку разгублена моргала вачыма. Ён сядзеў перад ёю як знаўца гарадскога жыцця, якое для яе, Ульяны, было далёкае і дзіўнае. Яна любіла глядзець тэлевізар, асабліва калі паказвалі пра гарадское жыццё. Яна ўсё хацела спасцігнуць яго нутро, бо ведала толькі знешне. Розныя спектаклі ды кіно пра вёску яна і глядзець не хацела: «Хіба я не ведаю гэтага». А то, бывала, засядуць перад тэлевізарам з Мар'яю... («От дарма з ёю пасварылася, з-за нейкіх гуркоў. Мо і добра, што тыя гуркі куры выдралі, яна адсеяла іх. Людскія раннія павдмярзалі, а яе пазнейшыя — каліва ў каліва стаяць, ужо аусы папускалі!») Сядзячы яны з Мар'яю і ўсё чыста абмяркоўваюць, асабліва, калі паказваюць пра гаспадынь якіх гарадскіх.

— Глядзі ты, усё чысценькае на ёй, толькі фартушок завязала. — Ведама, не трэба ля свайней таўчыся. А то адзін цябе лычом, другі — вядро варочае, пакаціць мусяць.

— Бачыш, і ён прыйшоў, дзіця ўсё водзіць за сабою. Мо з сада?

— Ага. Есці селі. Толькі чаго-та ўсё тую каву п'юць? Не ядзяць, як нармальныя людзі.

— Мо яшчэ ў магазін не схадзілі?

Спыніся, імгненне...

Фотаэцюд М. ХАМЦА.

— А чаго і нядацца, калі работа лёгкая, гэта ж не касіць, не гной накідаць...

Так яны разважалі пра ўсё, што паказвалі. Усё параўноўвалі сваё жыццё з тым, гарадскім, тэлевізарным, і яно было, як за шклом вітрыны, заманлівае, недасягальнае. То яны вырашалі, што гарадское жыццё харошае, зайздросцілі яму, то, наадварот, ганілі, асабліва калі паказвалі кіно пра жулікаў ці бандытаў. Бо мо ні разу дзеянне такіх фільмаў не праходзіла ў вёсцы, а ўсё — у горадзе.

Ды ў Ульяны быў яшчэ адзін доказ таму, — шызы, як чарвяк, шрам на грудзіне ў Адася. Гэты шрам і цяпер часта стаіць уваччу. А прыхаў Адася — худы, ажно вочы пазпадалі, бледны, рэбры, як у худобіны, тырчалі. Мусіць, далосся-такі яму за два гады тое гарадское жыццё. От больш і не паехаў, асеў каля бацькоў, ажаніўся. Дома малака адпіўся, акрыяў трохі. Вот, каб гэтай халеры меней браў, то дужы быў бы, здаровы.

Адася яшчэ нешта ёй гаварыў, але яна так і не зразумела, што значыць — «рот не разяўляць». Мо каб ні з кім не пасварыцца. Вядома, людзі і людзі кругом, асцерагайся, а кагось і зачэпіш. Ці, можа, грошы пільнаваць? Ліхаманкава думала, як надзейней пакласці грошы,

— Сядайце, калі ласка. Жанчына, што запрашала яе сесці, была ўжо немаладая, мо таму Ульяна адмовілася:

— Няхай сабе, я пастаю. Так мне ўсіх вас відаць. Хоць паглядзець на людзей. А то я раненька іду — людзі яшчэ спяць, а ўвечары позна — таксама, калі людзі спаць палягуць. Ды і людзей у нас паменела. Вось мне на пенсію пара, а замяніць некаму...

Ульяне хацелася гаварыць, расказаць ім пра сябе, пра сваё Зялёнкі, але смеціла, што аслабілася месца, каля тае, што нібыта артыстка. Яна паспешліва схавала сумку, падалася туды. Нейкі момант адчувала сябе няёмка, як ад залішняй увагі, але скоро супакоілася, усё глядзела на рукі тае жанчыны. Яна трымала іх зложанымі на сумачцы з сажмаканай скуры, мо знарок, а мо і не, але так, што відаць былі на пальцах пярсцёнкі, адзін — тоненькі, далікатны з блакітным вочкам, другі — вялікі, ён ахопліваў палец аж да самае пушкі і ззяў шырокім чырвоным вочкам. Пільны Ульянін позірк ухавіў, што пазногці яе нафарбаваныя, але лак паздзіраўся, як, бывае, фарба на падаконніку ад вільгаці, і тонкай рыскай абвела іх чарната, нібы жанчына толькі што калупалася ў градах. І Ульяна падабрэла да яе ў думках.

Зірнула на сзае рукі: яны былі цём-

летам — дык проста рай. Да нас усе адпачываць: едуць, рыбу вудзяць, загараюць, грыбы збіраюць. А працаваць — не хочучь. — Яна крышку пасядзела задумліва. «Ото ж забалабонілася: каб прыпынку сзайго не мінуць». Яна папытала, дзе тая Сонечная вуліца і, калі пачула ў адказ, што скоро, замітусілася. Неўпрыкмет мацнула за спадніцу, дзе была зашпіленая кішэнька, — усё добра — падалася да выхаду. Выйшла з тралейбуса, — ну і папакалыхаў, аж зямля вагаецца — дыхнула вольна. Адчула, што ўларылася, нібы полку тразы неслала...

Валя з чалавекам сваім жыла ў сямейным інтэрнаце, пра які Ульяна таксама ведала толькі па яе і Адаसेвым расказах. Яна гаварыла, што жыць там добра, а Адася толькі крыва ўсміхаўся. «Ага, як на вакзале», — гаварыў. Вось і зразумей іх.

Ульяна ведала: жывуць яны там часова, мо калі кватэру асобную дадуць. Часова — яно добра і на вакзале, абы дах над галавою, за каўнер не цякло.

Пакойчык быў маленькі: ложка, дзіцячы ложкач, столік, тэлевізар каляровы, шафа, два крэслы, — вось і ўсё, што памесцілася. Ульяне, прывыклай да прасторы і вольнага паветра, зрабілася ажно млосна. Валя хацела адкрыць фортку, але Ульяна не дала — дзіцятка блізка спала.

— Тады хадземце на кухню, чаю пап'ём, паснедаем, — запрасіла яна.

Да кухні вёў доўгі калідор, застаўлены каляскамі, хадункамі, веласіпедзікамі, нейкімі куфэркамі і скрынкамі, на сценах віселі балеікі, на доўгім шнурі сушылася бялізна: пялёнкі, паўзункі. А па баках — усё дзверы, дзверы, — можа, дзесяць, як прыкінула сабе Ульяна.

Кухня была вялікая, як яе хата, але таксама застаўленая халадзільнікамі (напераменку раўлі яны і вурчэлі нібы пустым нутром), шапчыкамі. І пліт газавых мо ці не тры было. «Вось тут і ёсць той вакзал», — падумала Ульяна.

Дзве жанчыны ці дзяўчыны, усе яны тут маладыя, нешта гатавалі, і мужчыны — гэта асабліва ўразіла Ульяну, — іх было ці не чатыры, адзін ёў, другі заходзілі, выходзілі, адзін чарнявы, маладзенькі, павязваўся жаночым фартухом і крышчэ капусту: стуху нарабіў, ажно на яго танюсенькая, з грыўкаю, што падлетак, жанчына, зашыкала: дзяцей пабудзіш, разгрукаўся.

Ульяна піла чай, — як добра з дарогі, — не спяшаючыся. Цікава было ёй тут пасядзець.

Вось зайшоў маладзец — высокі, лядашчы нейкі, аж скулы тырчаць, а вочы глыбокія. Ульяна па сваёй сялянскай звычцы шкадавала худых, — думалася ўсё, што не з добра тое.

— Я па хлеб. Каму? — ён усмінуўся, патрос рукавом.

«Дарма што худы, а вясёлы, мо пароды такое», — заключыла Ульяна.

— Віцечка, мне, — заўсміхалася некая вінавата чарнаўка ў кароценькім халаціку.

— І мне. Ну, ты малайчына ў нас. Бедага. — Гэта тая, з грыўкаю.

— Чорнага...

— Значыць так, — пачаў указваць на іх пальцамі Віцечка, нібы лічыў: — белы, чорны за васьмнаццаць, батон — толькі не за трынаццаць, сітны, барадзінскі — не гарантую, украінскі. Увогуле, будзеце ўсе есці такі, які я прынясу.

І засмяяўся.

Усе згодна зэківалі.

— Віцёк, сконіў ў аддзел побач, — папрасіла Валя і па-змоўніцку кінула на Ульяну.

— Вас паняў, — сказаў весела Віцёк. — Баюся не патрапіць густу, ды і... — ён паказаў пальцам на гадзіннік.

Рана прыехала Ульяна, глядзі ты, яшчэ і адзінаццаці няма. І гэты яго жэст зразумела: колькі раз чула ад Адася, што ў горадзе гарэлачныя адчыняюць, ў адзінаццаць, а да адзінаццаці хоць высмягні.

«Ну, адчыняць магазін, то тут пачнецца, — падумала Ульяна, — столькі маладых».

Во адзін нешта ўсё нудзіцца: ходзіць рукі ў кішэні, хмуры, што цень, бледны. Усё жаўлакамі перабірае, заклапочаны, бы гора ў яго якое, сноўдаецца, не знаходзячы сабе ні месца, ні занятку. Ульяна зразумела яго: во так Адася, бывае, як воўк за парэнчамі, ходзіць. Мусіць, трубы гараць. Яна як бы нават паспачувала яму, параўнаўшы з сынам. Ён і размаўляў адно жэстамі і намёкамі, а яны нібы не разумелі, толькі адмоўна хіталі галавамі. Калі ён выйшаў, тая, з грыўкаю, заклапочана сказала:

— Зноў, відаць, сарвецца, — сказала, як пра сабаку, які сядзеў на ланцугу.

— Хутэй бы Клава прыехала. Ён пры

ёй другі чалавек. Не дарма міліцыянерам заве.

Ульяна не стала пытаць, дзе тая Клава, толькі падумала, каб і яе нявестка была стражэйшая, то Адася... Але заўсёды думаецца, каб не тое, дык гэта. І толькі ўздыхнула.

Зноў ён зайшоў на кухню. Зварнуўся да таго, чарнявага:

— Слыш, апошні раз. Заўтра мой міліцыянер прыедзе.

— Я табе сказаў, — не! — агрызнуўся той незадаволены. А ён толькі жаўлакамі заварушыў.

— Пеця, твая чарга мыць кухню, — строга сказала тая, у кароценькім халаціку.

— Я што, многа тут тупаў? Толькі рэзы са два чай піў.

— Гэта нас не цікавіць. Ніхто табе не вінаваты. Ды хоць бы ў пакой прыбраў, Клава ж прыедзе.

— Праўда, — заклапочана сказаў ён.

— Памажы мне, Дзіна.

Яна толькі зняважліва зірнула на яго.

«Таксама дзёрзкая», — зключыла Ульяна.

Яна збіралася ў магазін.

— Нічога не трэба, ці ж я прыехала надоўга. Па малако то сабе схадзі. Я дзіця пагляджу, — азваўся Ульяна.

— Паглядзець тут ёсць каму, — усмінулася Валя. — Памагаем адна адной.

— Канечне, трэба прыкідацца адна да другой, разам жывучы, — нібы ўгаворвала іх Ульяна.

Скора Валя зайшла на кухню адзетая ў касцюмчык, прычэсаная, у тупліках: сабрала ў торбачку пустыя малочныя бутэлькі.

— Вы не сумуйце, я скоро, — сказала яна да Ульяны.

— Пачакай жа, — занепакоілася яна і падалася за ёй у пакой, — я табе пяцёрку хоць дам. Я то гэтай атруты не п'ю, а Валодзя з работы прыйдзе.

— Што вы, што вы, — замахала рукамі яна. — Есцэка ў мяне грошы.

Але Ульяна совала ёй пяцёрку.

Валя спахапілася, бы нешта ўспомніла. Яна ўзяла перабіранку, якую прывезла мачыха, і пайшла на кухню. Ульяна зв'яў. Зноў па той віхлястай сцэжцы калідора, які між валуноў, што звезлі з поля.

Валя разгарнула поспілку, паказваць стала. Ульяна насцярожылася, уся сабралася: «што, як не панаравіцца. Скажуць, ведама, мачыха, не магла купіць нешта прывезці». Дзяўчаты ж пакідалі работу, выціралі рукі, падыходзілі да Валі. Кінула яна ім у вочы перабіранка, хвалілі, мацалі.

Паспакайнула і павесыла Ульяна. Хораша на душы стала.

Валя пайшла. А яна — не засталася ў пакойчыку: дзіця спала, што над ім сядзець. Падалася на кухню, ззіраючы то ў адны, то ў другія прыадчыненыя дзверы. «Гэта, мусіць, ванна. Вада шуміць». Заглянула. Малады мужчына ў майцы і сініх спартыўных штанах мыў бялізну. Ульяна пастаяла, паназірала. І ён азірнуўся на яе, усмінуўся. Гэта мыццё бялізны яе здзівіла. Ужо на што і яе чалавек да ўскае работы здатны — і ў печы выпаліць і бульбы прыставіць, а вось бялізны ніколі не мыў.

Дзеці папрачыналіся. Чуваць галасы — смех, плач. Дзеці ўсюды дзеці: адно працнецца вясёлае, як сонейка, а другое — усё яму няўлад, пакуль не разгуляецца. З іх і людзі такія вырастаюць: адны — вясёлыя ды да работы здатныя, а другія — панільныя ды ўсім не задаволеныя. Успомнілася чамусьці, што яе Адася, — от блда была! — працнецца і ўжо ў крык, у плач, не дагадзіць.

— Гэта ўжо мой расхадзіўся, — спахапілася маладзічка з грыўкай і заспяшалася ў свой пакой.

Ульяна ўспомніла Надзьку, унучку сваю. Занепакоілася: як там дома, хаця б Марына не пакінула дзіця на Адася, як пойдзе на парнікі. Хай бы з сабою ўзяла. Бо ён жа п'яны засне, а дзіця... За ім жа хадзіць трэба. Падумала і пра Грышку: каб жа звахаў. Яна тут засе-дзіцца, чакаючы, а ён — зноў не адважыцца па горадзе ехаць. Можа, трэба трымацца аўтобуса.

Скора Валя прыйшла. І Ульяна выказала ёй свой неспакой.

— Нешта ж вам у нас не панаравілася, — затрывожылася яна. — Хоць бы пачакалі Валодзію. Ён нідзе не затрымаецца. Пасля змены — дадому. Ён і на вакзал правядзе, і ў аўтобус пасадзіць.

— І сама дастануся. А ты яму прывет перадай. Ды вот жа ўзяла б дзіцятка ды ў нас пажыла — не працуеш цяпер. Праўда, паехалі. І бацька будзе рады. І малачка ў нас удалоў, і садавіны ў гэтым годзе будзе многа.

(Заканчэнне на стар. 10).

мо кішэньку ў спадніцы прышыць спадыспаду?

А можа, тое — пра Грышку?

«Трэба ж да Грышкі, каб не пайграў раненька. Ды і там трэба яго пільнаваць, каб не пакінуў. Трэба ж назад дастаць, карову выдаць. Ды і — заўтра ж на ферму».

Зноў яна думала пра тое гарадское жыццё. І нейкае раздвоенае пачуццё было ў яе, бы вецер раздзіраў галіны яблыні. Вот жа ўсе ганяць гэты горад — наедуць на выхадныя з таго ж Салігорска, амаль жа з кожнай хаты ў горад маладыя падаліся, толькі і чуеш ад іх: «Як у вёсцы добра!» — а як вечар у нядазельку, дык і паперлі сумкі да аўтобуса. Добра, як каторы ці каторая самі нясуць. А то бацькі, бы гэты на якія прымусовыя работы адпраўляюць. Не, каб каторая засталася на ферме. Чаго з гэтымі торбамі цагацца? Вот ёй, Ульяне, ужо даўно на пенсіі трэба быць, а старшыня не адпускае, угаворвае парабіць трохі: замены няма, хоць ты плач.

Грышка, хоць і гаварыў, што падкіне да самага інтэрната, але, як у горад уехалі, пасадзіў яе ў тралейбус. Кажка: ехаць па горадзе боязна, яшчэ дзірку ў правах улупяць ці зусім адбярочуць.

У тралейбусе яна спынілася ля кабіны вадзіцеля, глянула ўздоўж салона. Людзі сядзелі, стаялі. Шмат людзей, і ўсе — такія прыгожыя, што яна ажно залюбавалася, асабліва ёй кінула ў вочы бялявая, з высокай прычоскай маладзіца.

«Артыстка, мусіць», — падумала. Яна абводзіла вачыма людзей, здзіўлялася, сядзелі і стаялі моўчкі. «Няўжо ім не карціць запытаць адзін аднаго: куды, адкуль, не хочацца папыцець хоць што адзін у аднаго? Яна б, Ульяна, здаецца, у кожнага папытала, так ёй цікава хоць крышку ведаць пра кожнага з іх, а то вот яна стаіць, пазірае і так ёй карціць з кім-небудзь пагаварыць. Дома яна не прамінула б ні свайго, ні чужога: падышла б, штось запытала.

Стаяць было не вельмі зручна, яе штурхалі, калі выходзілі, бурчэлі. Нехта крануў яе за рукаў.

ня, парэпанія. Праўда, і ў яе на пальцы быў пярсцёнак, цяпер яго ўжо і не здымеш, пушкі параспухалі, пальцы аж пакрывіла. «Нічога, адышлі б, каб не соваць то ў гарачую, то ў халодную ваду, вуголлем не пчы, у зямлі восень не трымаць. Але ці ж можна так? Як жа жыць?»

Яна пашкадавала, што не надзела новы плашч, туфлі, а выправілася ў плюшавы ды гумовіках: усё каб лягчэй ды спрытней. Пашкадавала, таму што на яе чамусьці сталі звяртаць увагу, пазіралі, нешта гаварылі між сабою дзве жанчыны. Яна пачула, як адна другой сказала:

— Вот хто нас хлебам корміць.

— Я не ў брыгадзе, — азваўся Ульяна, — я кароў даю, на ферме я.

Жанчыны павярнуліся да яе.

— А як у гэтым годзе, ці будуць памідоры, гуркі? — запытала адна.

— Задажджыла нешта, але гуркам гэта не павінна зашкодзіць. У каго не адмерзлі, то будуць. А памідоры — хто іх ведае. Яшчэ і завязі няма.

Ульяна заўважыла, што і яе суседка скоса ўсё паглядае.

— А ці садавіна будзе? — папытала яна, нібы асмеліўшыся загаварыць.

— Сады цвілі хораша, — з любасцю адказала Ульяна. — Цяпер трэба цяпло. Завязі шмат. У мяне ёсць яблынька, то не хвалюся, завязі болей, чым лісця, бы гарохам усыпала.

Жанчына міла зірнула на яе.

— Люблю я вёску. Там бачыш, як наліваецца яблык, як цвіце бульба, збажына. Спакайней некая тады на душы... А то, бывае, страх бярэ, што скоро нічога не будзе.

Ульяна ж толькі выказала сваё, наба-лелае;

— Зямля жыве, дыша, А мне на пенсію трэба, не пайшла б, мусіць, ды цяжка стала, здароўе не тое. Адна бяда, — кароў няма каму перадаць.

Здавалася Ульяне, што нехта такі пачуе яе, падумае: а ці не паехаць у тую вёску.

— У нас добра, — казалла Ульяна, — клуб ёсць, сталоўка, лазня харошая, а

Закончыўся прыём у старшыні гарвыканкома Рамаза Аваліяні. Тры гадзіны мы былі сведкамі яго клопатаў, яго перажыванняў, яго дзелавога жыцця. Разам з ім павінны былі выслухоўваць (і пры гэтым заставацца ветлівымі) «прафесійнага» сунягу і апантанага аматара-вынаходніка, мірыць суседзяў-ворагаў і крыўдзіць добрага чалавека, не зразумеўшы яго; «арганізуюць» падлеткам футбольнае поле, «будаваць» разам з «мекіс» лазні і заглябляцца ў цыркавыя праблемы...

І вось ён, дужы, добры, мужны чалавек (а мы паспелі пераканацца ў гэтым), застаецца нарэшце адзін у сваім «мэраўскім» кабінце, глядзіць у шырокае (і высокае) акно, а ў вачах — смутак і стомленасць. А мы, што ўважліва сачылі за ім, спачувалі, спагадалі, прагнем убачыць у іх непакіснасць, рашучасць. Мы жадаем, каб ён заставаўся самім сабою, каб не скарыўся перад абставінамі, не збочваў перад перашкодамі. Каб ніколі і нізавошта не стаў прыстасаванцам, дзялком, спрытногаю. Бо мы парадніліся ўжо з ім, пачалі паважаць яго, непакісна за чалавека, якога стварыў драматург Аляксандр Чкайдзе, уявіў у ўсіх дэталях рэжысёр тэлебачання Віктар Карпілаў і ўвасобіў артыст Аўгуст Мілаванаў.

У Рамаза Аваліяні постаць артыста Мілаванава, яго паходка, яго голас, яго манера гаварыць... Яго вочы, позірк і ўсмешка.

Вось тут варта спыніцца, бо вочы, усмешка Рамаза Аваліяні вельмі многае вызначаюць у тэлеспектаклі, яны зусім не падобныя на вочы іншых персанажаў Мілаванава. Не так даўно ЦТ паўтарала «Зацюканана апостала» з Мілаванавым у ролі Бацькі. Мілаванаў пранікаў ва ўнутраны свет прыстасаванца, канфарміста, хітруна, які гуляе ў вельмі небяспечную гульню з жывымі людзьмі, з уласнымі дзецьмі, са светам. Таму і вочы яго ўвільвалі, нібы выслізвалі. І ліслівая ўсмешка прабягала па вуснах.

І вось — твар Рамаза Аваліяні, шчодр паказаны камерай у розных ракурсах, асветлены так, што мы бачым кожны ўз-

мах павек. У розныя моманты вочы гэтыя — розныя: добрыя, зоркія, нават пляшчотныя, раптам халодныя, вострыя, здарэцца — з хітрынкаю, іншы раз — сумныя і мудрыя. І ўсмешка — такая знаёмая, мілаванаўская — то журботная, то саркастычная, то па-дзіцячы адкрытая. І тады мы адчуваем прывабнасць, абаяльнасць гэтага чалавека.

Таму так хочацца, каб у фінале Аваліяні не дакранаўся да

старшыня ўспрымае яшчэ з гумарам, але прыкрасць ад яго адкладваецца ў душы ноткаю раздражнёнасці. Яна будзе расці і набрыняць, калі наведвальнікі будуць паводзіць сябе не лепшым чынам, потым нотка гэтая амаль зусім знікне і раптам усё ж такі выбухне ў самы непадыходзячы момант і зусім не па адрасе...

Дык хто ж ён, Аваліяні, чалавек на сваім месцы — ці не вельмі прыдатны да свайго паса-

ТРИ ГАДЗІНЫ З ЖЫЦЦЯ ДЗЕЛАВОГА ЧАЛАВЕКА

А. МІЛАВАНАУ у тэлеспектаклі «З трох да шасці»

тэлефона, не званіў, каб пераправілі яго сыну адзнаку, каб, па словах аўтара, «... не зрабіць яшчэ адной памылкі, выправіць якую давядзецца нашчадкам...»

Як гэта цяжка, выпраўляць памылкі, а, бывае, і немагчыма, — у гэтым мы пераконваемся ў час спектакля — у час прыёму «з трох да шасці».

Дарэчы, тэлевізійны і астранамічны час тут амаль супадаюць. Гэта дае спектаклю «паветра» паўз, а рэжысёру — магчымасць вольна «размясціцца» ў п'есе, нам жа — бачыць, як герой моўчы разважае ці ўважліва слухае наведвальнікаў. Мы бачым той момант, калі ўзнікае першы яго паядынак, ці, хутчэй, «дзелавая гульня». Назойлівы суняга Абуцыдзе (В. Лебедзеў) і Аваліяні добра разумеюць адзін аднаго: «праўдалюбец» Абуцыдзе ведае, што ён надакучыў «мэру», але састануць не мае намеру, ён дасведчаны ў сваіх правах, у законах і пастановах і таму самазадаволена абрыняе на суб'ядніка прыгаршчы дробязей. Гэта як гульня ў мяч: кожны ведае, што зараз будзе пас, і чакае... і рыхтуецца адказаць...

Візіт «інтрыгана са стажам»

ды? У нашым уяўленні стварыўся нейкі стэрэатып кіраўніка, якому варта толькі «націснуць кнопку» ці «зрабіць званок» — і справа будзе зроблена. А Чкайдзе прывёў нас «па другі бок начальніцкага стала», пасадзіў побач з «мэрам», каля той самай «кнопкі». Артыст зрабіў нас не толькі сведкамі, але саўдзельнікамі работы яго душы, мы быццам адчулі ношу адказнасці, якая легла на яго плечы. Але Мілаванаў робіць немагчымым ліслівае спачуванне да сябе: маўляў, ім, «наверсе», таксама цяжка, бач — таблеткі глытае... Яму сапраўды — нялёгка: магчымасці абмежаваныя, а як хочацца дапамагчы тым, хто адчувае патрэбу ў дапамозе; і сапраўды бывае момант, калі самае натуральнае было б — схпіць нягодніка за каўнер і выкінуць з кабінета... Мы бачым мімалётную маланку ў вачах Аваліяні — якая б гэта была ачышчальная, гаючая навальніца, пасля якой зусім не спатрэбіліся б таблеткі пад язык!

А тут яшчэ — пачварны комін раз'ярэджае душу, атручвае жыццё — не адчыніць акно, засыпле сажай, ён — як напамінак аб непакіснасці некалі

зробленых памылак. Але ж — і штуршок да новых дзеянняў, патрабаванне даводзіць справу да канца, не здавацца.

Так, тры гадзіны на сцэне (на экране) — нагрузка на акцёра вялікая і адказная, і рэжысёр не памыліўся, калі ўсклаў свае спадзяванні на Мілаванава. Артыст не падвёў ні ў адной мізансцэне, ні адным рухам ці жэстам. Справіўся са сваёй задачай і ўвесь ансамбль артыстаў, якія нібы падгрываюць галоўнаму герою.

Мяркую, толькі не выклікана мастацкай неабходнасцю вялікая дзіцячая масоўка — яна бадай што ад недаверу рэжысёра да глядача. Гэтым жа, мабыць, можна вытлумачыць з'яўленне на экране кадраў з цыркавай праграмы — і без гэтага нам падабаўся жывы і свежы дыялог Аваліяні з дырэктарам цырка (В. Філатаў). Гэтыя «устаўкі» замазджуваюць дзеянне, паруюць рытм, адбіраюць той час, які дае нам магчымасць паглыбіцца ў клопаты, роздум, смутак ці радасці старшыні гарвыканкома.

Аб яго клопаце, роздуме і смутку мы ўжо ведаем, а радасці... Есць і яны. І першая — гэта радасць непарывнай сувязі з людзьмі. Не цяжкі дакучлівы абавязак — гэтыя гадзіны «з трох да шасці», а жывы, цікавы дыялог, у якім мадэліруецца і шліфуецца вялікая справа, вырашаюцца не толькі асабістыя пытанні, але рыхтуецца глеба для тых, што хваляюць многіх...

Мілаванаў раскрывае нам азартнасць, цікаўнасць свайго героя. Не была б п'еса грузін-

скай, а «мэр» — грузінам, каб не прысутнічаў тут квіццсты нацыянальны гумар, які так арганічна засвоіў артыст яшчэ дваццаць гадоў назад, у ролі хлапчука Зурыкелы... Цікава бачыць, як пасталелы Мілаванаў ні ў чым — ні акцэнтам, ні пластыкай — не паўтараючы даўняе, усё ж напамінае нам таго ж хлапчука. Гарэзлівым бласкам вачэй, лёгкасцю, з якой уключаецца то ў адну, то ў другую «тэатралізаваную» гутарку, шкадаваннем і літасцю да тых старых дурняў, якія скарачаюць свой век сваркамі. Выбуховым тэмпераментам, калі, не разумеючы адзін аднаго, яны пасварача з Шаламберыдзе (А. Ткачонак). Пяшчотаю і ўважліва сцю да перапоўненага ідэямі вынаходцы Кабалава (М. Кірычэнка). Тым затоеным смехам, які схваў за глыбокай павагай і поўнай сур'ёзнасцю пры сустрэчы з мекіс-лазеншчыкам (з якой асалодаю вядуць свой дыялог Мілаванаў і Фама Варанецкі, з якой самапаглыблена сцю, лёгкасцю і проста-такі ювелірна адточанасцю!..)

Такія хвіліны — вельмі драгія ў тэлеспектаклі. Не менш, прынамсі, чым хвіліны радасці ў Аваліяні з тэлеспектакля «З трох да шасці», які аказаўся чалавекам на сваім месцы.

Так і спадзяецца, што ён пераможа гэты нахабны комін, дастане шыферу, абароніць дзіцячы футбол, папросіць прабачэння ў пакрыўджанага. І не дакранецца да тэлефона, не зробіць гэтай памылкі!

Дарэчы, і рэжысёр пакінуў «адкрыты фінал»...

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

ГАРАДСКОЕ ЖЫЦЦЁ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

Валя была сумная і худзенькая, як трысцінка, а можа, так здалося Ульяне. І яна яшчэ настойлівай угаворвала яе ехаць, нават пагадзілася пачакаць Валодзею.

— У яго таксама гэты бягучы графік, як і ў нас на ферме. А я думала: нядзе ля — значыць, ён дома.

Яны сядзелі, гаварылі. Валя карміла дзіця. Ульяна дала парады маладой маці. І зноў правіла сваё.

— У нас ты яго ў каласачы ў сад вывезеш, то ў цяньку спацьме, як пшаніцу прадаўшы.

Тым часам дом заціх. Ні галасоў, ні хады. Ульяна выйшла на кухню — і там нікога.

— Дзе-та ўсе? — папытала ў Валі.

— Хто куды разышліся: дзіцяцё у парк павялі, у кіно. Гуляюць. Папрыходзіць, як дзеці спаць захочуць, ды ў другую змену каторыя.

Скора і Валодзея прайшоў. А тут — і Грышка (маладзец, не забавіўся), кажа: укруга па кальцавой горад аб'ехаў.

Усю дарогу Ульяна маўчала, як ні спрабаваў з ёй Грышка загаворваць, а яна — нібы не тая языкатая баба, што нікому праходу не даць у сяле, жонкаму слова, як аплявуху, улепіць. А гэта — яе як падмянілі, маўчыць, думае нешта сваё.

Ульяна сама заўважыла, што нешта ў ёй змянілася. У грудзях трывога — дык заўсёды яна была. То з-за кароў, то з-за

дзіцяці, то з-за чалавека свайго трывожыцца. Усё жыццё ў клопатах пражыла. А гэта і не трывога, а глыбокі бяздонны сум, як па нечым незваротным, чаму віною была сама. Ажно сэрцу горка, хоць загаласі. Але набліжаўся дом, і яна мацнела душою, неак уся напружвалася, сціналася, сцідаючы ціхую раслабленасць. Так абтае пад сонцам, атрэпаецца ад снегу прысыпаная мяцельцай яліна, дужаюць, распростаюцца галіны.

Вот і родная хата. З вясніцы, з-за шула выглядала на дарогу Надзька: відаць, чакала бабюлю, а маці ці бацька загаласі на дарогу не выходзіць. Але яна згледзела Ульяну яшчэ здалёк (тая ішла ад павароткі на машыны двор, дзе яе высадзіў Грышка, згледзела — кінулася да яе з усіх сваіх маленькіх ног. Ульяна ўзяла яе за ручку, маленькую, кволенькую, ішла з ёю да двара, распытвала, што дома.

Яшчэ не заходзячы ў двор, ведала, што дзед правіць касу, нявестка доіць карову, а сын, Адаць, спіць п'яны. Алошняе, хоць і было звыклым, але яе ажно скалачула. Яна паскорыла крокі. Надзька не паспявала тэпаць за бабаю і засталася ў двары. А Ульяна, з усім сваім гневам у набалелай душы, прыступілася да Адася. Ажно ён не пазнаў мацеры, усяхпіўся, сеў, вочы выгаліўшы.

— Гэта гарадское жыццё яму благое, — крычала яна. — Усюды людзі па-людску жываюць. Божа мой, паглядзела я. Мужчыны, маладыя, усё чысцейка робяць, як мурашкі тыя, стараюцца. А яму — нідзе месца няма. Не, не я буду, калі ты заўтра ж не пойдзеш на работу. Машыну захачеў. Адно ўправіў — другую яму давай. А праў старшыня, што не дае. Я табе работу дам. Вот заўтра і замені мяне на ферме. Там таксама зараз тэхніка... Яна разгневана хадзіла па хатце. — Усё шкадавала яго, верыла яму. А трэба было даўно — лейцы ў руку ўзяць. Не, не я буду, калі цябе не выпраўлю. Не, не я... — паўтарала яна.

Тако ж Адаць бачыў маці ўпершыню.

МУЗЫКА

АДМЕТНЫ ДЭБЮТ

У зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі прайшоў спрэваздачны канцэрт студэнцкага духавога аркестра, прысвечаны 40-годдзю Вялікай Перамогі. Канцэрт прывабіў шматлікіх слухачоў, прайшоў з спехам.

Духавы аркестр у нашай кансерваторыі быў зноў арганізаваны пасля працяглага перапынку два гады таму назад. Але толькі ў гэтым навучальным годзе, калі яго кіраўніцтва было даручана старшаму выкладчыку кафедры аркестравага дырыжыравання А. Берыну, аркестр упершыню паказаў сябе калектывам канцэртным, здатным паспяхова вырашаць досыць складаныя творчыя задачы.

Прыгадаем і аддзяленне праграмы. Гучалі творы ваенна-патрыятычнай тэматыкі: «Фантазія на тэмы песень Вялікай Айчыннай вайны» Б. Дзюва, марш Б. Ануджавы з кінафільма «Беларускі вэнцал»... З вялікім эмацыянальным уздымам выканалі песні беларускіх кампазітараў І. Лучанка і Д. Смольскага заслужанага артыста БССР В. Снорабагатаў. Тонка і пранікнёна ў выкананні аркестра прагучаў вальс М. Блантэра «У лесе прыфрантавым». Арганічна завяршыла і аддзяленне канцэрта папулярная песня Д. Тухманова

«Дзень Перамогі», якую натхніена выканалі саліст В. Снорабагатаў і аркестр.

Разнастайную і складаную праграму паказаў калектыў у II аддзяленні. Асабліва ярка прагучалі творы А. Хачатуряна: вальс да драмы М. Лермантава «Маскарад» і «Танец з шаблямі» з балета «Гаянэ». У суправаджэнні аркестра спяваў лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя М. Глінкі М. Рысаў: яго выкананне рамансаў мела заслужаны поспех у слухачоў.

З асаблівай цеплынёй былі прыняты салісты-духавікі, якія пачыналі стэрскую выканалі тэхнічна складаныя творы. Лаўрэат і прэміі міжрэспубліканскага конкурсу студэнт IV курса БДІ (клас педагога У. Судноўскага) Р. Ткачук бліскава выканаў чатырма палачкамі на кілафоне «Цыганскую песню» Ж. Бізэ з оперы «Карман» (пералажэнне для саліста і аркестра). А лаўрэат рэспубліканскага конкурсу студэнт IV курса кансерваторыі (клас дацэнта М. Волкава) В. Давыдоўскі ярка выканаў Канцэрт для трыбу з духавым аркестрам кампазітара У. Дамарацінага.

Малюніча, святочна, лёгка быў выкананы і паўтораны на «біс» «Гу-

сарскі марш» А. Пятрова з кінафільма «О бедном гусаре замолвите слово». Таксама на «біс» аркестр сыграў старадаўні марш А. Агапіна «Развітанне славянкі».

А хібы, недакладнасці — няўжо не было іх у выкананні? Вядома, у тым канцэрце не ўсё атрымалася безданорна. Пажадана больш дакладная збалансаванасць асобных груп аркестра, узмацненне драўляна-духавой групы і групы сафонаў, захаванне рытмічнай дакладнасці пры выкананні асобных эпізодаў. У цэлым жа выступленне дэбютантаў вылікала сімпатый шматлікіх слухачоў, па-сапраўднаму іх захапіла. Шмат у чым тут заслуга дырыжора, колішняга выхаванца Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі А. Берына. За кароткі рэпетыцыйны тэрмін ён арганізаваў студэнтаў розных курсаў у адзіны творчы калектыў, які паказаў адметныя выканальныя магчымасці.

Канцэрт аркестра, прысвечаны 40-годдзю Перамогі, прайшоў як сапраўднае свята духавой музыкі. І, бюспрэчна, яго выступленні, якія плануецца наладзіць на розных канцэртных пляцоўках, у парках, у палацах культуры, на прадыемствах, будоўлях і якія таксама будуць прысвечаны слаўнай даце, прывабяць увагу шырокага слухача. Радуе стварэнне калектыву, які можа атрымаць прызнанне ў рэспубліцы і сыграць немалую ролю ў грамадзянскім, патрыятычным і эстэтычным выхаванні нашай моладзі.

Б. НІЧКОУ, заслужаны артыст БССР.

Аб'яднанне «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» знаёміць глядачоў з артыстам Уладзімірам Крыловічам... Знаёміць? Так. Бо экран як бы набліжае да нас аблічча мастака, зольнага ствараць маштабныя сцэнічныя і кінематаграфічныя вобразы. Праўда, стужка «Жыццё кліча» зманціравана пераважна з фотаздымкаў У. Крыловіча, умела падабраных, з трапнай выкадровай дэталей, са стоп-кадрамі. Асаб-

В. Галіна, — гэта прыклад таго, як усенародная рэвалюцыйная хваля ўзімае да святла і творчай дзейнасці таленты з народа. Пянераў нашай нацыянальнай сцэны і сапраўды лікала сама жыццё, і неўзабаве, як вядома па гісторыі, краіна і ўвесь свет даведаліся пра дзівосныя дасягненні маладога тады беларускага прафесійнага тэатра. Першым і самым яркім яго артыстам называлі ўсе У. Крыловіча.

...І ўсё ж АБЛІЧЧА ПАЎСТАЕ

ліва ўражваюць вочы акцёра — буйныя, выразныя, асветленыя глыбокім унутраным пачуццём і неўтаймаванай думкай. На розных здымках — розныя сцэнічныя персанажы У. Крыловіча. І розныя вочы. Адно ў іх назменнае: жывы і трапяткі рух пачуцця і думкі. Разумна і назіральна вызначаны рэжысёрам метраж кожнага такога кадра стварае эффект «прысутнасці» У. Крыловіча на экране. Да таго ж тактоўна ўведзеныя «адгалінаванні» ад уласна сюжэтнага ходу стужкі ў выглядзе «мемуарных момантаў» і закадравы тэкст адчувальна «ажывляюць» статычны матэрыял архіўных здымкаў.

Чаму пра гэту якасць стужкі «Жыццё кліча» трэба гаварыць спецыяльна? Справа ў тым, што не захавалася ж нічога ў фондах У. Крыловіча, каб на жывым прыкладзе пацвердзіць перад сучаснікамі, што сапраўды акцёр ён быў вялікі. Вулканічнага тэмпераменту. Выразнай пластыкі. Глыбіннай псіхалогіі. З арганічным адчуваннем малюнічай і каларытнай выразнасці моўных характарыстык персанажу. Адзін за адным яны з'яўляюцца на экране — яго незабыўныя Кастусь Каліноўскі і Мацішка, Мароз з «Гуты», Р. Кобца і Чукачоў з «Моста», Я. Рамановіча, Бераст з «Платона Крэчата», А. Карнейчыка і Чадаў са стужкі «Жыццё кліча» У. Біль-Белацаркоўскага... Нават вонкавы выгляд іх — сведчанне глыбокага спасціжання артыстам драматургічнага матэрыялу, зместу ролі, адметнасці чалавечай асобы, чый вобраз яму наканавана было ўвасабіць на падмостках.

Без надакучлівых сентэнцый аўтары фільма (сцэнарыст Р. Смольскі, рэжысёр М. Ждановіч і апэратар А. Сіманю) выяўляюць народнасць сцэнічнай творчасці У. Крыловіча. Не выпадкова, мабыць, і назва імі выбрана — «Жыццё кліча». Так называўся вельмі папулярны ў свой час спектакль Першага БДТ (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), натхнёны маналог героя якога ў выкананні У. Крыловіча заўсёды сустракаўся гарачымі апладысмантамі глядачоў. І само з'яўленне ў дваццатыя гады на падмостках беларускага нацыянальнага тэатра талентаў такога маштабу, як У. Крыловіч, папелінікамі якога былі Г. Грыгоніс і У. Уладзімірскі, К. Міронава і Л. Рэжэцкая, Б. Платонаў і

Што ён меў права на такую характарыстыку і сапраўды зіхацеў на тэатральным небасхіле шматнацыянальнай сацыялістычнай культуры, у фільме «Жыццё кліча» расказваюць драматург К. Губарэвіч, скульптар З. Азгур, партнёры У. Крыловіча па сцэне В. Пола і С. Станюта, даўні памочнік рэжысёра купалаўскай трупы заслужаны работнік культуры БССР З. Скачкоўская. Прыгадваюць яго ролі, паводзіны, выказванні, учынкi — і пакрысе перад глядачамі паўстае няўрыславівая натура таленавітай асобы. І ты пачынаеш безагаворачна верыць тым фотаздымкамі, тым заўвагам дыктарскага тэксту, дзе вялікі беларускі артыст «злюлены» ў якасці адно імгненне.

І ёсць у стужцы яшчэ адзін момант, які вельмі спрыяе фарміраванню глядацкага ўспрымання акцёра як адмысловага майстра псіхалагічнага партрэта, мастацкага даследчыка складаных чалавечых характараў. У фільмафондзе аўтары стужкі знайшлі эпізоды з вядомай кінакарціны 1934 г. «Двойчы народжаны», знятай па сцэнарыі Р. Кобца рэжысёрам Э. Аршанскім на стужкі «Савецкая Беларусь». У ролі Рыгора Лапуха, які вяртаецца з турмы, дзе адбываў тэрмін зняволення за кантрактава, і застае родную вёску ў віры падзей, звязаных з калектывізацыяй, — У. Крыловіч... Гэта, як навуц у такіх выпадках, трэба бачыць самому! Нават фрагмент з вядомага некалі фільма, уключаны ў стужку «Жыццё кліча», сведчыць пра сапраўды агромністую творчую з'яву ў галіне акцёрскага мастацтва Беларусі, чым і быў тады таленавіцейшы Уладзімір Мікалаевіч Крыловіч.

Захоўваецца і кархійны характар гэтай кінацытаты: у рытміцы і асветленні кадраў, у агульным каларыце. І гэта дадае фрагменту з «Двойчы народжанага» якасці пераканаўчым для нас, каму экран як бы прапануе па фрагменце дамысліць артыстычнае аблічча героя стужкі. Разам з успамінамі пра яго, з фатаграфічнай галерэяй і з той асаблівай атмасферай тэатральнага закулісся, якое здымалася сёння, — усё гэта разам складаецца не адно толькі ў кінематаграфічную даніну нашай удзячнасці У. Крыловічу, а і ў зусім пэўнае аблічча акцёра. Можна нават сказаць — Акцёра з вялікай літары. Такім ён і застаецца ў летапісе нашай культуры.

А. СУРМІЛА.

Выпусціла фірма «Мелодія»

Усесаюзная фірма грамзапісу «Мелодія» падрыхтавала шэраг дыскаў, прысвечаных 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Сярод іх і грамзапіс «Салаўі Хатыні», што выйшла нядаўна. На дыску запісаныя песні беларускіх кампазітараў У. Алоўнікава, А. Багатырова, У. Будніча, Я. Глебава, У. Дарохіна, Л. Захлеўнага, І. Лучанка, Ю. Семіянкі, Э. Ханка, створаных на вершы П. Броўкі, А. Вярцінскага, Я. Купалы, П. Маніла, У. Някляева, М. Пятрэні, А. Русакі, Н. Тулупавай, а таксама А.

Дзяменцьева і Р. Раждзественскага, якія ўспраўляюць веліч Перамогі савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, гукаць рэвікам загінуўшым, а таксама расказваюць пра жыццё працоўных рэспублікі.

Песні гукаць у выкананні народнага артыста БССР В. Вуячыча, заслужанага артыста рэспублікі А. Падгайскага, Я. Еўданімава, Т. Раеўскай, вальна-інструментальнага ансамбля «Сябры» і іншых.

Е. ДРОМІН.

Скупыя радкі паэтавай біяграфіі — пра ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне даведнік «Пісьменнікі Савецкай Беларусі» гаворыць гэтаксама ланічна, як і пра іншыя падзеі: «...вежавы стралок танка, а потым карэспандэнт армейскай газеты на Заходнім і 2-м Беларускам фронтах». А гэта ўжо з нядаўніх сведчанняў: «У канцы сакавіка 1945 года, прызнаны камісіяй вайсковага шпіталю ў горадзе Тамбове непрыгодным для далейшай службы ў арміі, я скіраваўся ў родную Беларусь».

Пісьменнік, які стварыў нямала кніг, самабытны паэт, ён палічыў патрэбным яшчэ раз вярнуцца да тых падзей, сведкам якіх з'яўляўся ў гады вайны. На тое была асабліва неабходнасць. У медсанбаче і ў шпіталях Кастусь Кірэнка не развітваўся з камандзірскай

Пра іх расказваецца ў навіле «Мае вочы, а твае рукі». Шмат пра вайну чытана, ды такое — ці не ўпершыню, прынамсі ў беларускай літаратуры. Сапраўды ўжо — рускі характар. Рускі — як увасабленне няскоранасці, мужнасці, непакіснасці ўсяго савецкага народа, якога нішто не зламала і нішто і ніколі зламаць не зможа.

Едуць у цяжкім два цяжаранены салдаты: «Іх ложка побач. У аднаго — механікавадзіцеля танка — кароткія куксы заместа рук, у другога — рукі цэлыя, але няма вачэй, твар пасечаны асколкамі, абпалены, знявечаны агнём». Абодва маладыя, і абодва адважаліся. Цяжка, не лёгка, але якой здзіўляючай сілы аптымізм, якое вялікае жаданне не проста жыць, а быць патрэбным іншым. Працаваць,

ны, у абставінах, што пагражаюць самай бяспаснай жорсткасцю для чалавека — смерцю, — шкадуець не сябе, а тых, хто застаўся далёка, — маці, бацьку, братаў, сясцёр? І робіць адзіна правільны вывад: «І чым далей, тым усё больш мацнее перакананне, што гэта — не што іншае, як малітоўнае ачышчэнне душы — ачышчэнне, якое патрэбна чалавеку для ўсведамлення духоўнай дужасці сваёй перад, магчыма, апошнім у жыцці выпрабаваннем».

Жывыя людзі, узятыя з самой віхуры ваенных падзей, паўстаюць са старонак франтавых запісаў самім увасабленнем мужнасці, гераізму, маральнай чысціні і душэўнай шчодрасці. Воблік паасобных з іх падаюцца ў нечым эскізна — перад баямі, у перапынку паміж імі, ці пасля атак не заўсёды ствала часу, каб грун-

НАДРУКАВАНА У «ПОЛЫМІ»

ДЫЯЛОГ З ПАМЯЦЦЮ

пальвой сумкай, у якой знаходзіўся рукапіс зборніка ягоных вершаў «Ранак ідзе», а таксама бланкеты і шыткі з карэспандэнцкімі запісамі. Што тычыцца зборніка, ды аднайменна паэтычная кніга пабачыла свет у 1945 годзе, а вось «пальвая сумка з бланкетамі знікла».

Слова самому аўтару: «Мінула амаль сорак гадоў. Я ўжо і думаць перастаў, каб знайсці страту, як раптам нядаўна перабраючы старыя свае рукапісы, убачыў сярод іх адзін з тых франтавых бланкетаў... Я ўспомніў: гэта ж я тады, у 1945 годзе, задумаў быў напісаць п'есу на падставе падзвігаў аднаго франтавога знаёмага, таму і дастаў з сумкі бланкет; п'еса не пісалася і не напісалася, а бланкет застаўся ляжаць сярод напер у вялізным агульным сшытку...»

Даўнія запісы, якія рабіліся спехам, дачакаліся публікацыі. У трэцім нумары часопіса «Полымя» змешчаны дакументальныя навілы і апавяданні К. Кірэнка, сціпла пазначаныя «З аповесці вайны». Чытач, што далучаецца да іх, перажывае ці не гэткае хваляванне, якое адчуў сам аўтар, калі адшукаў згублены бланкет.

Да гонару К. Кірэнка, ён нічога не дапісвае, а проста расшыфрувае паасобныя запісы, узаўяўляючы забытае, прыгадваючы найбольш адметнае. На старонках «аповесці вайны», па сутнасці, адбываецца своеасаблівы дыялог з памяццю — балючай, незагойнай, як даўнія раны, якія і сёння напамінаюць аб сабе, пакутліва-радаснай памяццю ад усведамлення, што савецкі народ выстаяў у такім жорсткім паядынку з фашызмам.

Ды і як ён мог не перамагчы, калі ў першых шарэнгах барацьбітоў ішлі людзі выключнай стойкасці і найвышэйшага маральнага абавязку, ідэйнай перакананасці і адданасці Радзіме, як вось гэтыя два цяжаранены салдаты, з якімі пісьменнік выпадкова пазнаёміўся «ў санаторным цяжкім па дарозе з Беларуска ў Тамбоў». «Пазнаёміўся» нават не тое слова — проста пачуў размову. Не да таго было, каб распытваць прозвішчы, ды і хіба меў права ў дзякую для іх хвіліну «лезці ў душу»? Таму і засталася толькі імёны герояў — Вася і Федзя.

К. Кірэнка. З аповесці вайны. Фронтавыя запісы. «Полымя», 1985, № 3.

прыносіць карысць. Сцішыліся людзі ў вагоне, бо чуць гаворку, якая і сэрца болей працінае і адначасова надае сілы, рашучасці: «Ничего, Вася... Не пропадем... Попросимся из госпиталя, чтоб поехать вместе, — поедем к нашим, раз твои все погибли... Мои глаза, а твои руки — разве этого мало?..»

Нешматслоўны аўтар, ды хіба тут патрэбны нейкія асаблівыя словы, калі сама душа чалавечая, здаецца, гаворыць пачынае! Такое ж не прыдумаеш, сядзячы ў кабінете за сталом.

Яны менш за ўсё думалі аб сабе, уласных заслугах, сціплым удзельнікі вайны. Ды і не да гэтага было, калі вырашаўся лёс Радзімы, а сама перамога кавалася, набліжалася намаганні тысяч і тысяч. Таму і не мог пагадзіцца камандзір гарматы («Інтэрв'ю з камандзірам гарматы»), «які з усяго свайго разліку застаўся адзін у страі», каб у газете паведамілі, што ён падбіў аж тры варожыя танкі. З усёй катэгарычнасцю і рашучасцю заявіў карэспандэнту: «Усе бачылі, як я страляў... То праўда... Але ж і сябры мае, і суседзі стралялі... І знішчылі дванаццаць варожых машын... Можна, яны падбілі і «мае» тры танкі? Не, не! Не пішыце, што гэта я зрабіў!» Заставалася адно: лобным спосабам уладзіць гэты «канфлікт»:

«— Тады я напішу, што вы разам з усімі стаялі насмерць і знішчылі дванаццаць браніраваных машын...»

— Гэта напішыце... Гэта праўда... Разам з усімі...»

З падобнымі выпадкамі К. Кірэнка-журналісту даводзілася сустракацца неаднойчы, і кожны раз па-харошаму адзіўляла заўсёднае чалавечы жаданне дбаць пра іншых. Напрыклад, калі «дваццаць пяць «юнкераў» з сірэнамі нахапіліся раптоўна і, ходзячы над самымі галавамі, пачалі пасяваць акопы сталю і свінцом, салдат Ягораў — з ім пасля бамбёжкі К. Кірэнка разгаварыўся — прасіў аб адным: няхай сам ён у гэты момант загіне, ды толькі застаецца жыць малодшы брат, што таксама недзе ваюе («Брат, брат...»)

«Я ішоў і думаю, — прызначае пісьменнік, — чаму людзі ў суровых выпрабаваннях вай-

тоўна пагутарыць з чалавекам, але які вялікі, неабсяжны свет чалавечасці! раскрываецца! «Наташа», «Паэзія», «Былі рыцары», «Гняздо над акопам»...

А хіба можа каго-небудзь пакінуць абьякваным гэты — «Плывучыя асколкі». Столькі пісалася пра асабістую смеласць, мужнасць Маршала Савецкага Сяова, а ў гады вайны генерала Ракасоўскага, але пра такое чуць не даводзілася.

«Пачаўся мінамётны абстрэл. Густы, назойлівы... Многія міны разрываліся, не далаючы долі: дакраналіся да галін разбуялага на паляне кустоў і з рэзкім лёскатам ірваліся над зямлёй. Асколкі разляталіся далёка і нібы спявалі ў паветры. Хоць было прыгожа, але небяспечна: чатырох нашых панеслі ўжо на шынях».

Раптам на паляне, у суправаджэнні афіцэраў з'явіўся генерал, якому як быццам ніякай справы не было да абстрэлу: «...Генерал спыніўся і сказаў: — Какая невучая поляна! — і амаль на люту падхапіў асколак. — Печет!.. — Засмяяўся...»

Поруч — запісы іншага плана. За радкамі іх — звярны воблік злучэнцаў, для якіх не існавала нічога святога і чалавечнага. Палілі вёскі, людзей. Дадумаліся нават, каб абліць бензінам ліпу, на якой знаходзілася буслянка («Бусляныты»). Хіба можна знайсці нейкае апраўданне падобнаму варварству?!

«Аповесці вайны» — значная і сваёй актыўнай публіцыстычнай скіраванасцю. Як твор дакументальны, яна ўражвае самім фактычным матэрыялам, штосьці з якога, каб на сённяшні дзень, аўтар, магчыма, і абышоў бы ўвагай, паколькі так шмат ужо расказана і напісана пра вайну. Але, паўтараем, у аснову навед пакладзены дзённікавыя запісы, а не мастацкі домysel. Паняцце «гэта было» для пісьменніка стала этычнай нормай, якой ён увесь час прытрымліваецца.

З усяго відаць, што на суд чытача пакуле што вынесены толькі паасобныя з франтавых запісаў, і К. Кірэнка неўзабаве пазнаёміць з новымі.

Дыялог з памяццю мае права на працяг.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

У маёй новай паэме «Дняпранка» занатаваны канкрэтныя, жыццёвыя падзеі восені сорок чацвёртага года, калі дывізія, у якой я служыў, адной з першых фарсіравала Дняпро ў раёне Лоева і ступіла на беларускую зямлю. Сярод існаства савецкіх воінаў, якія неслі сцяг вызвалення, давялося быць і мне. Пра гэта расказаваецца ў паэме.

Аўтар.

ВЯРТАННЕ

Урывак з паэмы «ДНЯПРАНКА»

Не знаю, хто ты — баявы уралец,
Ші дужы, каранасты сібрак,
Падправіўшы спраўней паходныя ранец,
Прайшоў ты першым па маіх барах.
Пімен ПАНЧАНКА.

Далёкім вёрстам,
Пройдзеным без стомы,
Нязлым вятрам пашану аддаю.
Нібыта зноў
Да прыдняпроўскай стромы
Іду я на пазіцыю сваю.

Мая дывізія, была названа
У кароткай зводцы Саўінфармбюро,
Калі з начы
У вераснёўскі ранак
Прайшла адной з найпершых
Праз Дняпро, зямлю і дэмаўляў.

Яна нясла
На лодках і пантонах
На правы бераг зброю і сцягі.
Насустрач ёй
У часе непаўторным
Працягваў руку
Край мой дарагі.

Чакалі нас палі, лясы, азёры,
Каб мы, байцы,
Іх прыласкалі зноў...
І як забыць нам генерал-маёра—
Камдыва,
Што праз пекла нас правёў?

Мільгалі іскры ў бліскавіцах роём
І ліўся дождж,
Як людзі слёзы льюць.
Тут не адзін салдат
Ступіў героем
На братнюю палескую зямлю.

Сібіракі, уральцы і валжане
Ішлі ў мой край,
Нібыта ў родны дом.
І ўліваўся ў сонечнае ранне
Сцяг вызвалення,
Узняты над Дняпром.

З ходу, з першай пераправы
Бераг правы мы ўзялі.
«Бой ідзе не дзеля славы,—
Паўтарыў баец русявы,—
Дзеля жыцця на зямлі».

Побач з намі Вася Цёркін
Дыхаў водарам Дняпра,
З самакруткі дух махоркі
У ноч выкідваў ад кастра.

Да хацінкі заімшэлай
З той начы падпоўз баец,
Сам сабе сказаў:
«Згарэла
Усё да тла сяло Глушэц».

Ад чаго ж палалі хаты—
Ад снарадаў, ад гармат!
Спалялілі немцы-каты
У сяле
Сто дваццаць хат.

Між кустоўяў мы сцяжынай
Дзе ідзем, а дзе паўзём.
Бачым—нейкая жанчына
Ля агню сядзіць з дзіцём.
І з дазволу камандзіра,
Як спыніўся поспіст куль,
Падышлі, спыталі шчыра,
Хто такія і адкуль?

Датляваюць галавешкі
На агні, Курыць дымок.
— Я ішла дадому пешкі,
Ды спазнілася, сыноч...

Ад самотных слоў жанчыны
На душы яшчэ цяжэй.
Хлеба белага скарыну
Падаю. Падсеў бліжэй.

— Як жа вас завучу, матуля,
І чаму сядзіце тут?
— Мы тутэйшыя. Дзядзюлі.
Мы вярталіся ў свой кут.
Думала—пераначую,

Назбіраўшы ў лесе дроў.
А вось, бачыце, якую
Стрэла хатку між бароў?

Мы хаваліся у лесе
Ад праклятай немчуры.
І дачушка вось, Алесья,
Нарадзілася ў бары.

Ну ды што я!
Кожны мкнецца
Да свайго. А час такі...
Тут вось бульбачка пляэцца,
Пачастуйцеся, сынкі!

Праз балота там дарога
Будзе вельмі вам цяжкой...
—Дзякуй, маці! Нам—нічога,
Харч у нас салдацкі, свой.

Праминула б толькі куля
І каб гора больш не мець...
А дазвольце нам, матуля,
На дзіцятка паглядзець!

Мы, салдаты, не сурочым
І не ўронім мы дзіця.
Кожны сейбітам, рабочым
Быў. І знае сэнс жыцця.

Нашы рукі агрубелі,
Пыл і гразь на шынялях.
Ды дзяўчынку ў чыстай белі
Патрымаем на руках.

Адкрываем злёжку хустку,
Што прыкрыла тварык ёй.
Ноч стаіць навокал.
Пустка.

Падарыць бы штось малой.
Ей цукерачку б, маленькай,
Альбо лепей—малака.
Ды не даў, на жаль, ні жменькі
Нам сластэй начпрод палка...

Б'е кулямёт—
І адгалоскі
Плывуць па беразе крутым.
Мы ноччу бой вядзём за вёску,
Што стала роднай нам усім.

На пустыры за кулямётам
Ляжыць паміж пясчаных дзюн
Сам камандзір стралковай роты,
Наш старшый лейтэнант Ляшчун.

Фашыстаў ён узяў на мушку,
Каб роту ўсю прыкрыць сваю.
Я—побач з ім,
За стужкай стужку
Яму старанна падаю.

Страчай, зямля,
Дзяцей Купалля
І дарагіх братоў, сяцёр!
Прышлі к табе мы
З-пад Уралля
І ад Каўказскіх стромкіх гор.

Нас прывялі сюды дарогі
Ад Сталінграда да Дняпра.
Вунь там,
За вёску Казярогі
Адаў жыццё Султан Джура—

Пясняр, паэт Узбекістана.
Ішоў на бой ён радавым,
Звычайны воін
З Андзіжана,
Быў твой Мяхедзкін
Побач ім.

А тут, нібы на барыкадзе,
Пачуўся раптам гулкі ўзрыў.
Стралок
Георгі Майсурадзэ
Грудзьмі варожы дзот закрыў.

Ты не забудзеш іх ніколі,
Высока ўздзімеш над сабой...
Шуміць Дняпро.
На ратным полі
Ідзе за горад Лоеў бой.

Быў разам з Лоевам узяты
Яшчэ высокі перавал.
Каб адпачыць крыху салдатам,
Даў Ракасоўскі нам прывал.

Маўчаць акупчыкі між плёсаў.
Прыціхлі дрэвы і кусты.
У сотні вызваленых вёсак
І гарадоў
Пайшлі лісты.

У Гомель, Віцебск,
Пінск і Брагін,
Да Сожа, Прыпяці, Давіны
Хоць пад чырвоным родным сцягам
Яшчэ не ўсе былі яны.

Адзін салдат
Свой склаў трохкутнік
І напісаў на ім:
«У Мінск!»
— Дык рана ж, браце!
Як пакутнік

Туды яшчэ не дойдзе ліст.

— Нічога,—кажа,—
Хутка дойдзем
Да Мінска,
Блізка ўжо зусім.
Хай ліст ідзе.
Бацькоў там знойдзе,
І я з'яўлюся ўслед за ім.

Прыяду, пастукаюся ў дзверы...
А мо няма ўжо тых дзвярэй?..
Ляцяць трохкутнікі з паперы,
Як хмаркі белыя завеі.

У хаце дзесь байца трохкутнік
Святыня ляжа на абрус.
Салдат ідзе
У родны кут свой,—
На подзвіг кліча Беларусь!

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

Вось ужо восем гадоў я займаюся з навучэнцамі прафтэхвучылішчаў, кірую народным пымбальным аркестрам Рэспубліканскага Палаца культуры прафтэхадукцыі. Многія з іх ужо працуюць па абранай рабочай прафесіі, аднак у аркестры працягваюць іграць. За гэтыя гады хлопцы і дзяўчаты наспелі сыграць больш за восем-

ную глухату, не разумеюць важнай ролі мастацкай самадзейнасці ў ідэйна-маральным і эстэтычным выхаванні навучэнцаў. У многіх вучылішчах абмяжоўваюцца толькі ўрокамі эстэтыкі, гутаркамі аб мастацтве або культпаходамі ў кіно. А хто выкладае эстэтыку ў ПТВ? У лепшым выпадку — філолагі, гісторыкі. Ніводная навучаль-

жай, Полацкае ТВ-2 бытавога абслугоўвання, Бабруйскае мастацкае ГПТВ-15 будаўнікоў). У гэтых і іншых вучылішчах комплексна развіваюцца ўсе асноўныя жанры і віды самадзейнага мастацтва, пануе масавасць і стабільнасць у рабоце мастацкай самадзейнасці.

Вядома, стварэнне ў ПТВ, дзе тэрміны навучання адзін—два гады, напрыклад, духовага, народнага аркестра або хору — справа не простая. Таму некаторыя кіраўнікі вучылішчаў ідуць па больш лёгкім шляху: ствараюць вакальна-інструментальныя ансамблі, арганізуюць дыскатэкі. Стварыць ВІА, на першы погляд, лягчэй, але гэта далёка не так. Мне давалося ўдзельнічаць у складзе гарадской грамадскай камісіі па атэстацыі ВІА. Амаль у кожным з гарадскіх ПТВ ёсць вакальна-інструментальны ансамблі, і амаль кожны з іх выяўляе поўную музычную неадукаванасць. Кіруюць гэтымі «ансамблямі», у асноўным, самі навучэнцы. Увогуле, гэта праблема паўсюдная, бо ў рэспубліцы, дзе існуе каля дзвюх тысяч ВІА, не наладжаны вучэбны працэс падрыхтоўкі адпаведных спецыялістаў.

Аналагічная сітуацыя і з арганізацыяй дыскатэк. Адукацыя цікавых праграм, тэхнічна дасканалых запісаў, апаратуры, падрыхтаваных вядучых адмоўна адбіваецца на ідэйна-мастацкім змесце дыска-вечараў, якасці вучэбна-выхаваўчай работы. Асабліва хвалюе празмернае захваленне моладзі сумнішальнай музыкai Захаду.

Асабліва хочацца звярнуць увагу на развіццё харавога мастацтва, бо яно самае даступнае і з'яўляецца найбольш натуральнай формай самавыяўлення

чалавека. Плённа вырашылі гэту праблему ў Полацкім ТВ-2 бытавога абслугоўвання насельніцтва. Больш за дзесяць гадоў дорыць людзям радасць народны хор вучылішча "Гэты калектыў з'яўляецца неаднаразовым лаўрэатам рэспубліканскіх конкурсаў і фестывалю народнай творчасці. У хоры займаецца семдзесят чалавек з I-га і II-га курсаў. Штогод хор папаўняецца: з найбольш здольных у вакальных адносінах навучэнцаў ствараецца вучэбная група, якая даволі хутка засвойвае навыкі спеваў, сцэнічную культуру. Рэпетыцыі калектыву праводзяцца як навучальныя заняткі па агульнавучылішчым раскладзе.

Хочацца спыніцца яшчэ на адной праблеме—шэфстве творчай інтэлігенцыі над сістэмай прафтэхадукцыі. Што і казаць, творчыя саюзы рэспублікі, дзеячы літаратуры і мастацтва яшчэ недастаткова надаюць гэтаму ўвагі. За выключэннем асобных кампазітараў — песеннікаў рэдка хто звяртаецца да тэм і праблем прафтэхшколы. Недастатковую ўвагу прафесійнай школе надае і Беларускае дзяржаўнае філармонія, тэатры. Пра іх, «пэтушнікі», успамінаюць часцей тады, калі трэба запоўніць пустыя залы ў час выступленняў слабых гастролёраў або спектакляў, якія «гараць». Такія практыка не толькі не дае нічога для эстэтычнага выхавання маладых, але прыносіць адмоўныя вынікі.

Якія ж шляхі паляпшэння музычна-эстэтычнага выхавання навучэнцаў? Гэта, напрыклад, стварэнне музычных салонаў, якія добра сябе зарэкамендавалі як адна з форм прапаганды ведаў па музыцы, літа-

ратуры, мастацтва, клубуў самадзейнай песні, калектываў харавых спеваў, наогул усіх форм самадзейнай мастацкай творчасці. Гэта і прапаганда новых цікавых форм праз друк, радыё, тэлебачанне.

Вялікую работу па эстэтычным выхаванні навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў праводзіць рэспубліканскі Палац культуры прафтэхадукцыі. Аднак каардынаваць работу навучэнцаў у рамках усёй рэспублікі ён не можа, у рэспубліцы ажно 250 вучылішчаў! Таму ўжо даўно наспела пытанне стварэння ў абласных цэнтрах дамоў культуры прафтэхадукцыі.

У нас складлася добрая традыцыя правядзення ўсеагульных тыдняў музыкі для дзяцей і юнацтва, тыдняў тэатра, выяўленчага мастацтва і інш. А чаму б не наладзіць традыцыйны тыдзень або дэкаду «Творчыя саюзы — маладому папаўненню рабочага класа і калгаснага сялянства»?

Рабочы — стваральнік, рабочы — мастак... Гэтыя паняцці напоўнены глыбокім сацыяльным сэнсам і ўсё больш упэўнена ўваходзяць у нашу свядомасць. Пытанне ўсебаковага мастацкага выхавання рабочай моладзі, як ніколі, сёння для нас актуальнае. Нельга творча працаваць, не ведаючы законаў прыгажосці ў мастацтве, прыродзе. Паляпшэнне мастацкай адукацыі і эстэтычнага выхавання моладзі — у ліку найбольш неадкладных праблем дня.

Г. ЕРМАЧЭНКАУ,
старшы выкладчык
Беларускай дзяржаўнай
кансерваторыі
імя А. В. Луначарскага.

РАБОЧЫ—ТВОРЦА,
РАБОЧЫ—МАСТАК

дзсят твораў беларускіх, савецкіх, замежных кампазітараў. І якое прыемнае пачуццё прыходзіць да пябе, калі бачыш, як эмацыянальна музіцыруюць яны на рэпетыцыях, канцэртах, з якім нецярпеннем чакаюць іх. Усе яны за гэтыя гады змяніліся: сталі разумнейшымі, дабрэйшымі, больш сабранымі, багацейшымі душой. І ўсё таму, што неспрэчна дакранаюцца да багатага эмацыянальнага свету музыкі.

На жаль, развіццё мастацкай самадзейнасці ў прафтэхвучылішчах рэспублікі, наогул эстэтычнае выхаванне навучэнцаў вымагае паляпшэння. Праблем шмат. Галоўнае — няма пэўнай сістэмы ў музычна-эстэтычным выхаванні навучэнцаў, няма традыцыі. Асабліва гэта датычыць сельскіх прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, якіх у рэспубліцы каля 120. Многія іх кіраўнікі працягваюць эстэты-

ная ўстанова выкладчыкаў эстэтыкі для прафтэхвучылішчаў не рыхтуе.

Многія з кіраўнікоў скардзяцца на тое, што не хапае сродкаў на музычныя інструменты, апаратуру, сцэнічныя касцюмы, на аплату пастаянных кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці. Як правіла, там працуюць суміяшчальнікі, і не заўсёды высокай кваліфікацыі, якія ідуць у гурткі мастацкай самадзейнасці каб «падахалтурцаў». Усё гэта прыводзіць да таго, што мастацкія калектывы працуюць ад выпадку да выпадку або толькі ў перыяд падрыхтоўкі да аглядаў-конкурсав.

Аднак, разам з тым, ініцыятыўныя адміністратары ўсё ж знаходзяць магчымасць браць кіраўніка гуртка мастацкай самадзейнасці на «стаўку» і набыць музычныя інструменты, касцюмы і г. д. (Мінскае ТВ-32 паліграфістаў імя В. Хару-

У нашай краіне створаны велізарны патэнцыял вольнага часу. Кожная яго асобная галіна — тэлебачанне і радыё, кінаканцэртныя залы, клубныя ўстановы могуць смела гаварыць аб сваіх уласных дасягненнях. Але ці не прыспеў час паразважаць: а як увогуле гэты патэнцыял выкарыстоўваецца? На што ён у рэшце рэшт «працуе»: на развіццё здольнасцей творцы, стваральніка ці на задавальненне патрэб спажываўца?

Тэлебачанне, кінаканцэртныя залы, а часам і клубныя ўстановы прапануюць нам відовішча. Відовішчы (асабліва мастацкія) таксама патрабуюць ад глядача актыўнасці, намаганняў створ-

Нельга сказаць, што клубныя работнікі не разумеюць таго, што адбываецца. У апошні час з'явіўся шэраг артыкулаў, у якіх узнімаецца праблема актыўнасці глядачоў. Занепакоены гэтай праблемай і практыкі. Пры нашай сустрэчы М. Лапуцька — дырэктар Прускага СДК у Старадарожскім раёне — скардзіўся на тое, што сёння цяжка адарваць ад крэсла людзей у глядзельнай зале. Як кіраўнік Дома культуры ён крыўдуе на сваіх аднавяскоўцаў за тое, што яны больш імкнуцца да ролі глядачоў, а не ўдзельнікаў таго ці іншага мерапрыемства. Вінаваціць у гэтым тэлевізар. А як кіраўнік вядомага

рэвалюцыя вымагаюць ад чалавека сёння яшчэ больш, чым учора, выступаць у ролі спажываўца. Ледзь не да першай сівілізацыі даводзіцца ў наш час вучыцца, а гэта значыць, атрымліваць ісціны ў якасці гатовых паведамленняў. У школе — спажываць! У інстытуце — спажываць! Нават на курсах павышэння кваліфікацыі — спажываць!

Сёння ў кожнага ў кватэры — радыё, часам не адзін тэлевізар. У многіх — магнітафон, радыёпрыёмнікі, прайгравальнікі, відэамагнітафоны. Перад тварам усёй гэтай індустрыі мы зноў пасіўныя глядачы, спажываўцы.

Можна гаварыць, што сёння пераважае вольны час, арыента-

Гэтыя вопыты даюць магчымасць зразумець: актывізацыя глядачоў мае свае межы. Калі ўважліва прыгледзецца да публікі ўсіх гэтых мерапрыемстваў, дык можна ўбачыць, што не ўсе людзі маглі падтрымаць такія невідзішчыя формы правядзення вольнага часу. Не ўсе маглі падтрымаць народную песню, танец. Шмат хто з моладзі мае пра гэта прыблізнае ўяўленне. А калі глядачы не здолеюць пець, танцаваць, калі не будуць ведаць традыцыйныя звычкі і абрады, усе нашы намаганні актывізацыі творчых сіл чалавека будуць падобны на тлумачэнне цудоўнай карціны сляпому.

Вырашэнне гэтай праблемы бачыцца ў далейшым развіцці самадзейнай мастацкай творчасці. Сёння ў рэспубліцы больш чым мільён людзей удзельнічаюць у розных гуртках, харавых, танцавальных калектывах, аркестрах духавых і народных інструментаў, у народных тэатрах. Новы імпульс атрымала гэта форма правядзення вольнага часу ў перыяд Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Але і тут ёсць свае межы. Самадзейнасць, у якой не было б глядачоў, у клубных умовах немагчыма. Любая эстрада, любая сцена прадугледжвае глядача. Калі разумець тэрмін «самадзейнасць» у шырокім сэнсе слова — гэта сапраўднае самаажажыццё асобы. Але ж гэты пункт гледжання таго, што дае самадзейнасць кожнаму яе ўдзельніку. А што яна дае астатнім людзям?

Выйсце тут бачыцца ў тым, што побач з самадзейнай мастацкай творчасцю неабходна развіваць фальклор. Бо публіка ў фальклоры, у народнай творчасці заўсёды актыўны ўдзельнік дзейства, танца, свята, вяселья. А выканаўца тут нібы актёр тэатра, дзе іграюць самі глядачы. У такім «тэатры» аб'ект і суб'ект творчасці ўвесь час мяняюцца: адзін саступае месца другому. Як толькі ўзнікае гэта «ланцуговая рэакцыя», так пачынаецца працэс ператварэння чалавека з пасіўнага глядача ў творцу, стваральніка. Але «поле» традыцыйнага фальклору хутка скарачаецца. А мы ўсё яшчэ не ўсваяем, што гэта — «шагрэвая скура» сучаснай цывілізацыі, што праблема фальклору аналагічная экалагічнай.

У любой справе самая складаная праблема — кадры.

У Мінскім інстытуце культуры ўжо другі год набіраюцца студэнты на спецыялізацыю «арганізатар масавых святаў». Але разам з тым трэба рыхтаваць арганізатараў савецкай абшчыннасці. Бо для таго, каб кожны ўдзельнік абраду быў сапраўды актыўным на працягу ўсяго традыцыйнага дзейства, мала быць добрым рэжысёрам ці музыкантам. Трэба быць яшчэ і юрыдычна ўпаўнаважанай асобай, і артыстам, і псіхалагам. А самае галоўнае — глыбока знаць і разумець народнае мастацтва, фальклор, мясцовыя асаблівасці традыцыйных абрадаў, песень, танцаў. Пра гэта аднадушна гаварылі нядаўна ўдзельнікі рэспубліканскага семінара па сацыялістычнай абшчыннасці.

Наперадзе ў нас новы віток імклівага росту індустрыі вольнага часу. Прамысловасць прыступіла да масавага выпуску відэамагнітафонных прыставак. На чарзе — персанальныя камп'ютэры, кіна- і тэлеалаграфія... Трэба, каб гэтаму няспынаму працэсу была створана процівага! Без гэтага вольны час, арыентаваны на спажыванне, можа стварыць тып чалавека з выключна пасіўным успрыманнем культуры.

І. СУЧКОУ,
старшы выкладчык
кафедры рэжысуры
і майстэрства актёра
Мінскага інстытута культуры.

БІБЛІЯТЭКІ— МОЛАДЗІ

Заснавальнік нашай дзяржавы У. І. Ленін і Камуністычная партыя Савецкага Саюза заўсёды на ўсіх этапах свайго развіцця надавалі ўвагу выхаванню моладзі. Новым праўленнем клопату партыі аб падрастаючым пакаленні нашай краіны з'явілася пастанова ЦК КПСС «Аб далейшым паліпшэнні партыйнага кіраўніцтва камсамолам і павышэнні яго ролі ў камуністычным выхаванні моладзі». У гэтым дакуменце вызначаны мэты і задачы на бліжэйшыя гады як партыйных, так і камсамольскіх камітэтаў, усіх ідэалагічных арганізацый, накіраваных на выхаванне моладзі ў духу камуністычнай ідэянасці, савецкага патрыятызму, інтэрнацыяналізму, высокай арганізаванасці, дысцыплінаванасці і працавітасці.

Менавіта гэта і было ў цэнтры ўвагі ўдзельнікаў семінара работнікаў масавых, прафсаюзных бібліятэк і загадчыкаў бібліятэк ПТВ беларускай сталіцы. Яго правяла Цэнтральная гарадская бібліятэка імя Янкі Купалы і базавая бібліятэка аблсаўпрофа. Тэма семінара: «Бібліятэка і камуністычнае выхаванне моладзі».

З лекцыяй-кансультацыяй «Асноўныя напрамкі бібліятэчнай работы з моладдзю ў святле пастановаў ЦК КПСС «Аб далейшым паліпшэнні партыйнага кіраўніцтва камсамолам і павышэнні яго ролі ў камуністычным выхаванні моладзі» выступіла галоўны бібліятэкар Дзяржаўнай рэспубліканскай юнацкай бібліятэкі РСФСР імя 50-годдзя ВЛКСМ В. Сямёнава.

Цікавая і змястоўная, пабудаваная на фактычным матэрыяле, была лекцыя «Ідэалагічная барацьба і моладзь», з якой выступіў супрацоўнік палітдзела УУС Мінгарвыканкома В. Голубеў.

Загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК ЛКСМБ І. Сцяпура сваё выступленне прысвяціў ідэя-палітычнаму выхаванню моладзі, а загадчыка сектара Дзяржбібліятэкі БССР імя У. І. Леніна Г. Злотнікава — пытанням працоўнага выхавання маладых рабочых і прапагандзе працоўных пачынаў у сувязі з 50-годдзем стаханаўскага руху.

Прапагандысты кнігі абмяніліся вопытам работы з моладдзю па ваенна-патрыятычным выхаванні ў сувязі з 40-годдзем Вялікай Перамогі.

Удзельнікі семінара праслухалі літаратурна-музычную кампазіцыю «40 год Вялікай Перамогі» ў выкананні артыстаў сталічных канцэртных арганізацый, пазнаміліся з экспазіцыяй кніжнай выстаўкі, прысвечанай юбілею Перамогі.

М. РОЗУМ.

АЖЫЎ ВОБЛІК ДРАМАТУРГА

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі і ўсесаюзных фестывалю самадзейнай творчасці працоўных народны тэатр Палаца культуры Мінскага трантарнага завода імя У. І. Леніна паказаў прэм'еру спектакля па п'есе А. Асташонка «Камедыянт». Малады драматург у сваёй новай рабоце расказвае, як стваралася В. Дуніным-Марцінкевічам камедыя «Пінская шляхта».

Мінчане цёпла прынялі новую пастаноўку самадзейнай трупы. У гэтым не малая заслуга рэжысёра М. Шутова, які ўзначальвае калектыв. Цікава сцэнаграфія, зробленая С. Івановым і М. Зусмановічам.

Сцэнограф А. Рашчынскі выкарыстаў шмат калядных песень і танцаў.

Г. ШЧАСНЫ.

СПАЖЫВЕЦ ЦІ ТВОРЦА?

часці. Мастацкія вобразы ўзнікаюць урэшце не толькі з таго, што бачыць і чуе публіка, але і з таго, што малюецца ў яе ўяўленні. І ўсё ж глядач тут толькі спажывае тое, што стварылі (ці ствараюць) іншыя. Вядома, кожны чалавек у гэты момант можа быць эмацыянальна актыўным, але тут ён у большай ступені спажываец, чым творца.

Сёння мы багацейшыя, чым учора. Не толькі ў абласных і раённых гарадах, але і ў вёсцы можна пабачыць сёння кола агляду, рускую горку (якая чамусьці стала «амерыканскай»), карусель. І ўсё гэта механізавана. А зусім нядаўна тая ж карусель была іншай. Захацелася пакатацца, перш за ўсё «саначкі павазі» — пакруці сваімі рукамі тую ж карусель! А калі падыходзіла, нарэшце, твая чарга, дык і тут лядачыць не даводзілася. Трэба было накінуць на поўнай хуткасці на шэст калёда. Накінуў — можаш лішні раз праехаць: А не — круці ізноў.

У паездках па рэспубліцы часта даводзілася бачыць аб'явы: «Запрашаем на свята!» А ў праграме на першым месцы... канцэрт, відовішча.

Нядаўна быў на цукровым заводзе ў Жабінкаўскім раёне. Зайшоў на абрад пасвячэння ў рабочыя, а ўбачыў... відовішча, пабудаванае па аналогіі з тэлевізійнай перадачай «Ад усёй душы».

Як часта здараецца: запрасілі на мітынг, а ўдзельнічаць у масавым прадстаўленні. Толькі адзінкі трапілі ў дзейныя асобы. Для іх складзена чарговасць выступленняў, іншым разам, як у артыстаў, падрыхтаваны і вывераны тэкст. А ўсе астатнія? Яны — глядачы!

У апошні час у клубнай рабоце атрымала шырокае распаўсюджанне такая форма, як вярчоркі. Калісьці на вярчоркі збіраліся ў якой-небудзь гасціннай хаце. Туды прыходзілі са сваім рукадзеллем і за працай, між справай спявалі песні, танцавалі. Па гэтым шляху і пайшлі спачатку арганізатары большасці сучасных вярчорак. Але калі спеліся, навучылі традыцыйным танцам моладзь, адрамантавалі калаўроты, адшукалі забытыя зараз лапці, дык вырашылі ўсё гэта... паказаць са сцэны. І выйшла ізноў відовішча! Цікавае, змястоўнае, але відовішча, дзе большая частка тых, хто сабраўся на гэта паглядзець, зноў былі спажываўцамі.

Па гэтым шляху, які фактычна стаў шаблонам, ідзе сёння большасць фальклорна-этнаграфічных калектываў. А іх у рэспубліцы каля тысячы. Яны перапрацоўваюць у відовішча элементы абрадаў, народных гульняў, святаў. Сваёю дзейнасцю калектывы, вядома, прапагандуюць фальклор, але ў пэўнай ступені выхоўваюць пасіўнасць пазіцыі: «Я — глядач!»

фальклорна-этнаграфічнага калектыву збірае аднавяскоўцаў у Доме культуры, расаджае іх па крэслах і паказвае ім са сцэны экзатычнае відовішча. Так жыхары яго роднай вёскі, як і перад тэлевізарам або кінаэкранам, становяцца зноў глядачамі, спажываўцамі.

Зазірнуўшы іншым разам у вёску, сёй-той дзівіцца: «Не спявае моладзь сёння песень!» Нас турбуе, што сучасных юнакоў і дзяўчат больш вабяць танцпляцоўкі, дзе пануе яго вялікасць рытм. Але чаму гэта адбываецца? Ці трэба вінаваціць моладзь і яе густы, калі толькі на танцпляцоўцы яна можа быць актыўна дзейнай асобай? Астатнія формы правядзення вольнага часу пакідаюць моладзь у ролі глядачоў. Жіба вінаваты юнакі і дзяўчаты ў тым, што ў наш час не маюць магчымасці вадзіць у свята карагоды, што няма сёння тых старых форм правядзення вольнага часу, якія не дзялілі людзей на выканаўцаў і глядачоў? Сучасная моладзь не ведае тых абрадаў і святаў, якія ведалі нашы бабулі і дзядулі ў свае маладыя гады!

Трэба сказаць, што сітуацыя для людзей крыху старэйшых таксама не лепшая. Яе дакладна ахарактарызаваў палескія фальклорныя выканаўцы. На пытанне даследчыка музычнага фальклору Палесся Зінаіды Мажэйка: «Што прыцягвае людзей на Каляды?» — яна адказала так: «Цяпер ужо ўсе сталі такія культурныя, што і заспяваць уголос нельга. А на Каляды — воля! Рабі, што пажадаеш!»

«Заспяваць уголос» — гэтага прастору публіцы не даюць сёння амаль усе пласты арганізаванага, па-руску кажучы, «досуга».

Сітуацыя, якая склалася і ў галіне, так сказаць, неарганізаванага «досуга», таксама выклікае трывогу. Многія сучасныя формы, напрыклад, хатняга правядзення вольнага часу губляюць уласціваю ім атмасферу імпрывізацыйнасці, там усё радзей можна пачуць харавую песню, вершы, прыказку, прымаўку. Замест гэтага «аздабленнем» сямейнай урачыстасці ўсё часцей робіцца разнастайная ежа і каларовы тэлевізар.

Высокі тэмп жыцця і звязаныя з гэтым інтэнсіфікацыя сродкаў камунікацыі, паглыбленне працэсу падзелу працы, яе кааперацыя — гэтыя і некаторыя іншыя вынікі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі павялічваюць патрэбу людзей у свой вольны час быць не толькі глядачом, але і выканаўцам. Ці не таму такую папулярнасць атрымалі ў апошні час «тэатры ў фазе», дзе спектаклі іграюцца, па сутнасці, сярэд публікі?

Імкненне да такіх формаў правядзення вольнага часу абнавілася яшчэ і тым, што само жыццё, навукова-тэхнічная

ваны на спажыванне. Такі тып правядзення вольнага часу мае больш дынамічны характар, ён дае хуткі прырост ведаў. Але гістарычны вопыт гаворыць: у яго нетрах значна ўзрастае сацыяльная пасіўнасць тых, хто знаходзіцца ў ролі глядача. А нашаму грамадству патрэбен якраз супрацьлеглы вынік. Калі на XXVI з'ездзе КПСС гаварылася пра неабходнасць значнага павышэння сацыяльнай актыўнасці асобы, дык сёння ўсё часцей гавораць пра неабходнасць памнажэння гэтай актыўнасці. І гэта зразумела: партыя бачыць якраз у гэтым галоўны рэзерв значнага паскарэння эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны.

Пошукі альтэрнатывы вольнаму часу, які арыентаваны на спажыванне каштоўнасцей культуры, павінны, відаць, ахопліваць як арганізаваныя, так і неарганізаваныя яго пласты. І яны вядуцца. Не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой. У Японіі, напрыклад, 90 працэнтаў бараў і начных клубаў усяляк заахвочваюць выкананне песень сваімі наведвальнікамі. Такі падыход да справы таксама патрэбны. Але без апоры на традыцыйны шляхі вырашэння тут не абыйсціся. Таму больш прывабляе зварот да народных форм правядзення вольнага часу.

...Сустрэчы Новы год у вёсцы Любкаўшчына Стаўбцоўскага раёна збіраюцца ўсе жыхары. На цэнтральнай плошчы запальваюць вогнішча і пачынаецца гульба. Гучаць традыцыйныя калядныя песні, водзяцца карагоды, вясцоўцы танцююць, забавляюцца. Тут няма глядачоў, усё — удзельнікі. Людзі старэйшага пакалення падхопліваюць традыцыйныя песні, якія запявае фальклорны ансамбль. Вяселіцца вакол вогнішча і моладзь.

Тое самае бачыў я на свяце вёскі, якое праходзіла ў калгасе «Чырвоная змена» Любанскага раёна. Тут падрыхтоўка да агульнай урачыстасці пачалася загадзя. Былі аб'яўлены конкурсы на лепшае афармленне хаты, вуліцы. Людзей заклікаў кірмаш, зіхацелі ўсімі фарбамі атраццывыя, гучалі фальклорныя песні. Таму актыўны, зацікаўлены ўдзел у свяце прынялі літаральна ўсе жыхары вёскі.

Не было падзелу на выканаўцаў і глядачоў і на раённым свяце ўраджаю, якое праводзілася летась на базе саўгаса «Беларусь» Брэсцкай вобласці. Спачатку ўсе прынялі ўдзел ва ўскладанні гірлянд славy да помніка загінуўшым байцам. Потым — урачыстае шэсце па вуліцах цэнтральнай сядзібы. Нават тых, хто чамусьці не змог аддасцца ад хаты, — удзельнічалі ў свяце. Каля кожнай хаты быў накрыты конкурсны салодкі стол з пірагамі, гарбатай, садавінай.

Тры кругі памяці

Тэлетудыя «Эфір» пачала новую работу — літаратурны тэатр паводле пазмы Р. Барадуліна «Блакада». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр У. Ісат, мастак Г. Хмыз, апэратар — пастаноўшчык В. Гуровіч, кампазітар У. Кур'ян.

Ад цішы, ад зной каргі — Я ўцёк, мітусню пакінуў. Усплываюць ад каменя

Успамінаў з прадоння памяці Тры кругі. (З пазмы «Блакада»).

«Што такое круг?»

Круг — Зямля і кавалачак зямлі.

Круг — дарога, якой няма канца.

Круг — закончанасць. Закальчанасць... Блакада...

Так разважае сцэнарыст, які назваў пастаноўку — «Тры кругі памяці».

На экране — буйным планам кола («Ганчарны круг планеты»). За ім — чорны прагал, які нагадвае яму, месца сховішча людскога. На дне яго — човен. Звычайны ры-

бакі човен. Дарэчы, човен стане асноўнай дэталю афармлення павільёна. Ён будзе калыскай дзіцяці, сталом, апошнім прытулкам параненых партызан. Так увасабляе на экране свае разважанні рэжысёр.

І скажам адразу: відовішча прыцягвае ўвагу глядача сваім, новым паглядам на магчымасці студыі, тэлекамеры, рэжысёра, Дарэчы, рэжысёр не зложывае тэхнічнымі магчымасцямі, а шукае новыя пункты бачання, ракурсы, дзякуючы якім мы разам з камерай нібы апускаемся ў бездань памяці, то ўзлятаем над ёй.

Пахне жудасцю, Пахне горыччу. Вечер, Чорныя змары згані!

Паэма стала драматургічным стрыжнем пастаноўкі, сцэнарнай асновай і самім відэамаатэрыялам, які неабходны на экране. У гэтым сэнсе паэма нібыта напісана для экрана. Пабудаваная на магутнай вобразнасці, яркіх зрочкавых карцінах, слоўных метафарах,

эпітэтах, яна наскрозь відовішчная:

Цягнулі гадоў У тунель забыцця, Як трус у пашчу ўдава, нырае...

Не адно гэта прыцягнула ўвагу маладога рэжысёра да пазмы, а і густ, пачуццё слова, якія дапамаглі зрабіць выбар. З усяго вялікага мноства добрай паззіі аб вайне, яна належыць да несумненна лепшага. І «прачытаная сёння, паэма гэтая ўражвае мо болей, чым тады, калі была літаратурнай навінкай», — напісаў пра яе крытык у прадмове да «Выбранага» паэта.

А маскоўскі крытык, перакладчык Барадуліна на рускую мову А. Марчанка, некалі напісала: «гэта кніга часу, кніга цяжарна, добра і розуму, над якой лягаюць трывожныя чорныя птушкі». А яшчэ яна пісала пра паэта, што ён «здолеў адшукаць ключы ад душы народнай і зберагчы іх жывымі дзеля жывых».

І сапраўды: атмасфера фашысцкай блакады, атмасфера гора народнага перададзена праз інтанацыі народнай гаворкі, стыхію народнага плача, загавораў, заклінанняў. Яны нібы падыгрываюць асноўнай мелодыі, падпяваюць ёй. Нямыя кадры ўспамінаў нібы заглушае шматгалосны плач. Плачуць кабеты па мужках і сынах, плача маці Куліна, плача, кліча свайго Івана... Цікавасць да бытавой дэталі, бытавой інтанацыі стасуецца з абагульненнем. У паэме яднаецца касмічнае і бытавое.

І пры ўсім гэтым — якія дакладныя кадры:

Маіх вострым гадоў — Галодныя беканцы і дагэтуль У сны мае адступаюць...

Калоны з раненымі на ўзлеску. Ян надломленыя каласы, Асыпаюцца раненых галасы...

Трэба сказаць, што гэтая зрочкавасць, вобразная насычанасць пазмы, якая прывабіла рэжысёра, несла і пэўную небяспеку, перш за ўсё — небяспеку збіцця на голую ілюстрацыйнасць.

Не станем сцвярджаць, што рэжысёру цалкам удалося гэтага пазбегнуць. Адчувалася і перанасычанасць рознымі, не аднолькавымі па эстэтычных вартасцях, карцінкамі, і часам даслоўнае перанясенне славаўнай метафары на экран, што выглядала наіўна, а літаральнае следаванне сюжэту пазмы ўскладніла перадачу для ўспрымання. (Заўважым, што і сама паззія Барадуліна не для аблегчанага чытання).

І ўсё ж гэты дэбют нельга было не заўважыць. Смелае валоданне тэлевізійнымі прыёмамі, дасціпнае рашэнне асобных сцэн, адмысловая раскадровка...

...У прыват за кругам ідуць і ідуць беканцы, туды вязуць партызаны параненых таварышаў, там, у глыбіні, адбываюцца грозныя і немудрагелісты падзеі сялянскага жыцця. Вясковае вяселье, харавод удоў, іх расказ аб даваенным жыцці.

Гэтыя карціны нібыта ўзнікаюць у памяці аўтара (ар-

тыст В. Шушкевіч), які сядзіць на чоўне і ўспамінае.

Карціны народнага гора, тугі, плачу, смерці ўдала звязваюцца музычнай тэмай, якая ўвесь час развіваецца, пераліваецца то ў плач, то ў заклінанне, то ў вясельную мелодыю, то ў песню, якую выводзіць высокі жаночы голас.

...Я — Купалінка, Я самотная...

Песня-плач гучыць як лейтматыў усяго апавядання. Даслухаўшы да асноўнай музычнай тэмы інтанацыя чытальніка — ад аўтара. Артыст вязмушана, нібы пад уладай думак-успамінаў, вядзе расказ па кругах пекла, нібы з калодзежа памяці, дастаючы жудасныя ўспаміны, якія не даюць яму забыцца:

Хоць у сны мае не прыходзё, Я прашу цябе! Чуюш,

Блакада!

Вядучы, увесь ансамбль артыстаў (П. Кармунін, А. Зіміна, Т. Мархель і іншыя) з любоўю і разуменнем прачыталі паэму з экрана. І малады рэжысёр змог справіцца з такой няпростай справай — увасабленнем паззіі на экране. Думалася, што дакументальныя кадры, фотаздымкі загінутых жыхароў Ушач усё ж былі тут залішня: яны, бадай, — ад недаверу да сваіх магчымасцей і да глядача. Яны былі перабольшаннем, а не тым самым «ледзь-ледзь», якое вызначае мастацтва. А здольнасці, як вядома, выяўляюцца не толькі ў самараскрыцці, але і ў самаабмежаванні.

Р. ДЗМІТРЬЕВА.

ПРЫРОДА І МЫ

Пад такім загалоўкам у «Літаратуры і мастацтве» за 15 лютага 1985 г. быў надрукаваны крытычны артыкул, у якім ішла гаворка аб браканьерах, якія на рэках і ў лясах Барысаўшчыны наносіць непараўнальную шкоду рыбе і лясной фаўне, у тым ліку занесенай у «Чырвоную кнігу».

Звычайна пасля такіх публікацый рэдакцыя звяртаецца да кампетэнтных арганізацый з просьбай адрагавана на крытычныя заўвагі, паведамляючы тачку, што робіцца ці будзе зроблена, каб выправіць становішча. На гэты раз мы вырашылі парушыць традыцыю — не друкаваць афіцыйныя адказы, якія, будзем шчырымі, бывае, носіць фармальны, адлісачны характар, а сустрэцца сам-насам з асобамі, якія па сваіх службовых абавязках адказваюць за ахову прыроды ў розных яе аспектах, і выслухаць іх думку наоконт выступлення газеты. Адрасуем увазе чытачоў гэтыя невялікія інтэрв'ю, якія наш нарэспандэнт выклаў у форме «размовы» за «круглым сталом» «ЛіМа», у якой прынялі ўдзел: У. Раманоўскі — намеснік міністра лясной гаспадаркі БССР, А. Мядзвецкі — начальнік «Белрыбвода», В. Глод — старшыня Барысаўскага райвыканкома, У. Фурсаў — старшыня Барысаўскага гарвыканкома, В. Савіцкі — начальнік упраўлення па ахове і выкарыстанні жывёльнага свету і запаведнікаў Дзяржапрапрыоры БССР, У. Баранецкі — намеснік старшыні прэзідыума рэспубліканскага савета Беларускага таварыства паляўнічых і рыбалоўцаў.

А. Мядзвецкі: — У артыкуле ставіцца вельмі актуальныя пытанні: як зберагчы нашы рыбныя запасы ад рыбалоўцаў-злодзеяў. Я вам прывяду такі прыклад: разам з нашым галіновым навукова-даследчым інстытутам мы працяглы час вывучалі, як на асобных вадаёмах ідзе здабыча рыбы. І вось што высветлілася: на «аматараў» прыпадае куды больш злоўлезнай рыбы, чым на яе прамысловыя адлоў. Правільна піша ваш аўтар, што некаторыя, з дазволу сказаць, рыбалоўцы ловяць адразу па мяху рыбы, кормяць ёю свіней. Між тым, існуюць правілы, што строга рэгламентуюцца колькасць рыбы, якую дазваляецца вывудзіць за дзень — не больш чым 5 кг., рэгламентуюцца і прылады, якімі дазваляецца здабываць рыбу. Ужыванне прыватным чынам прамысловых прылад лоўлі: сетак, восіяў, браднікаў, нератаў, пад'ёмнікаў — строга забараняецца. Тым больш забараняецца лоўля драпежных пясочкаў: пры дапамозе вогне-

стрэльнай зброі, астрог, атруты, выбуховых рэчываў, электратоку...

Кар.: — Гэта, відаць, і ёсць «электравуды», пра якія піша наш аўтар. Дарэчы, ён паведамляе, што тая «вуды» падполна вырабляюцца на некаторых барысаўскіх прадпрыемствах...

У. Фурсаў: — Мы далі ка-

Кар.: — Але ж для гэтага трэба яшчэ яго, парушальніка, затрымаць. А, між тым, як вынікае з артыкула, браканьера, калі нават яго і затрымаюць на месцы злачынства, адразу аштрафаваць не маюць права, асабліва, калі пры ім няма дакументаў.

А. Мядзвецкі: — Нічога не

што робіцца ў лесе. Пачынаецца сезон, і ўзброеныя людзі ідуць у лес па птушку і зверца. Як піша далей аўтар, у лесе стала намінога менш звяроў і птушак. Вінаваты ў гэтым, вядома, браканьеры, але і не толькі яны — распалохаў ляснога зверца і птушку чалавек, які нахабна, не звважаючы ні на што,

Па слядах выступленняў «ЛіМа»

«ПРА ЭЛЕКТРАВУДЫ І ПАЛЯВАННЕ НА ЗУБРА»

манду міліцыі правярыць гэтыя факты. Дадзена ўказанне адміністрацыі прадпрыемстваў прыняць меры, каб папярэдзіць выраб такой прадукцыі.

Кар.: — Але куды глядзяць рыбінспектары Карташоў і Верхаходка, якія абавязаны сачыць за тым, каб не парушаліся правілы аматарскага і спартыўнага рыбалоўства, падпісаныя, дарэчы, вамі, Аркадзь Фёдаравіч...

А. Мядзвецкі: — Безумоўна, яны вінаваты ў тым, што маюць месца парушэнні. Відаць, інспектары слаба кантактуюць з грамадскасцю, з міліцыяй — іх трэба абавязкова прыцягваць да рыбаахоўных мерапрыемстваў. За рыбінспектарам замацаваны два, а, бывае, і тры раёны і ўсачыць за ўсім цяжка. Разумеецца, сёння рака, возера, наогул, любы вадаём — месца масавага адпачынку людзей. Скажыце, хто едзе на «ваду» без вуды, ды каб толькі без вуды... І вось вынік — у нашых вадаёмах рэзка паменела шчупака, судака, ляшча, іншых каштоўных парод.

Кар.: — З артыкула, ды і не толькі з яго — з іншых крыніц вынікае, што браканьераў не менш, што адчуваюць яны сябе вельмі часта гаспадарамі на рацэ, у тым жа лесе...

А. Мядзвецкі: — Вы перабольшваеце. Існуе цэлая сістэма штрафаў за парушэнне правілаў рыбнай лоўлі — аж да 50 рублёў...

зробіш, такі закон. Парушальніка трэба завезці ці адвезці ў міліцыю, ці сельсавет, там склаці працякол і тады штрафваць.

В. Глод: — Я думаю, трэба прыняць больш суровыя законы супраць браканьераў, хопіць з імі цацкацца. Сёння каторы з браканьераў і руку падымае на прадстаўніка ўлады. Ды што руку! Ён і нажом можа пярнуць, і стрэліць — было ж такое ў нашым раёне.

Кар.: — Вячаслаў Анатолевіч, але і пры існуючых законах можна з браканьерам змагацца і змагацца паспяхова.

В. Глод: — Мы, вядома, не сядзім, склаўшы рукі. Напрыклад, з мая да самай восені ў нас забаронены рух маторных лодак ўверх па Бярэзіне да самага возера Палік. Нядаўна мы на выканком прынялі рашэнне аб стварэнні апэратыўных груп па ахове ракі ад браканьераў, падключылі да гэтай справы міліцыю.

А. Мядзвецкі: — Формы і метады барацьбы з незаконнай лоўляй рыбы ўвесь час удасканальваюцца. Асобныя рыбныя інспекцыі выкарыстоўваюць для патрулявання нават верталёты, многія інспектары ўзброены бінокулярнага бачання і г. д.

Кар.: — Мне зараз хочацца працягваць адно месца з артыкула, пра які мы сёння вядзем гаворку: «...Гэта робіцца (незаконная лоўля рыбы.—рд.) на вадзе. А цяпер паглядзім,

прыязджае ў лес на машыне, з палаткамі, транзістарамі, нават тэлевізарамі, крычым, шумім на ўсё наваколле...»

В. Глод: — Летаў мы перакрываем дарогі, па якіх можна праехаць у лес на машыне — пераключаем іх, ставім шлагбаўмы, узмацняем нагляд за лесам.

Кар.: — Усе дарогі не перакрыеш. Відаць, патрабуюцца больш радыкальныя меры, напрыклад, бялігасна штрафваць такіх «аматараў» прыроды.

У. Раманоўскі: — Я вось быў у Польшчы, там менавіта так і робяць — ляснік засоўвае квітанцыю аб штрафе за «дворнік» машыны і паспрабуў — не заплаці. Справа будзе перададзена ў суд, а там павялічаць штраф у дзесяць разоў.

Кар.: — Чаму ў нас так не робяць?

У. Раманоўскі: — У нас леснікі, фактычна, такіх правоў не маюць.

Кар.: — Цяпер пра самае страшнае — за апошнія шэсць гадоў у Барысаўскім раёне было забіта 6 зуброў. Трое звяроў былі забіты дагэтуль не выяўленымі злачынцамі ў канцы 1983 года...

В. Савіцкі: — Факты, выкладзеныя ў артыкуле, кампетэнтны адрозніваюць трох ведамстваў — Міністэрства лясной гаспадаркі, «Белрыбвода» і нас, Дзяржжампрыроды.

Кар.: — Ці не замнога нянек?

В. Савіцкі: — Наш абавязак кантраляваць выкананне законапраекта аб ахове жывёльнага свету і вядзенне «Чырвонай кнігі».

Кар.: — Зубры, якіх знішчылі на Барысаўшчыне, акурат і занесены ў «Чырвоную кнігу».

В. Савіцкі: — У тым, што там разгуляўся браканьер, што была дапушчана гібель зуброў, вінаваты, вядома, і наш прадстаўнік на месцы — раённы інспектар па ахове прыроды В. Шушкоўскі, але не ў меншай меры і дырэктар Барысаўскага лясгаса В. Шыняк, на якога пастановай райвыканкома была ўскладзена адказнасць за захаванне групы зуброў, якая апынулася на тэрыторыі гаспадаркі.

У. Раманоўскі: — Гэтая пастанова не была з намі ўзгоднена, і наогул, ці была неабходна яе прымаць? Гэтыя зубры былі ў свой час завезены ў Бярэзінскі запаведнік і, відаць, з-за дрэнных умоў утрымання ўцяклі адтуль. Але хто даць гарантыю, што яны заўтра з тэрыторыі гаспадаркі не рушаць у якое-небудзь іншае месца?

В. Глод: — Зубры ўжо некалькі гадоў знаходзяцца на тэрыторыі лясгаса і, на маю думку, не збіраюцца адтуль ісці. Я сам нядаўна там іх бачыў.

В. Савіцкі: — Тут не можа быць ніякіх спрэчак, ёсць урадавая пастанова, у адпаведнасці з якой за ахову дзікай жывёлы адказвае гаспадар лесу, у якім яна жыве.

Кар.: — Дык усё-такі — знайшлі злачынцаў, якія знішчылі зуброў?

В. Савіцкі: — Гэта сапраўднае дэтэктыўнае гісторыя, якая, на жаль, скончылася безвынікова. Адна перапіска з рэспубліканскай і абласной пракуратурамі, абласным упраўленнем і раённым аддзелам унутраных спраў складала ці не цэлы том. Для ілюстрацыі прывяду толькі апошні дакумент, падпісаны намеснікам начальніка следчага ўпраўлення пракуратуры Мінскай вобласці: «Паведамляецца, што ваша пісьмо аб валакіце, дапушчанай Барысаўскім РАУС пры разглядзе крымінальнай справы па факце адстрэла зубраніца, разгледжана. Праверка паказала, што спачатку раследаванне Барысаўскім РАУС не праводзілася, а

Славяцца Буднікі прыгажосцю навакольных мясцін. Добра вядомы ў Бялыніцкім раёне і шырыя, руплівыя людзі з гэтай вёскі, якія па-ўдарнаму працуюць на саўгасных палатках, фермах, вырошчваюць самае дарагое для ўсіх нас — хлеб. А дзе хлеб, там і песня. Здаўна існуе такая прымаўка ў

лета рэспубліканскае радыё арганізавала пра яго перадачу. І цяпер з усёй рэспублікі ідуць пісьмы ад аматараў беларускага народнага меласа з просьбай даслаць песню «У зялёным гаечку дубочак схіліўся» або жніўную «Шчыра бары загудзелі»...
Вялікую дапамогу ансамб-

сяброўка Антаніна Іванаўна Лапо, яна таксама пенсіянерка, але працягвае працаваць цяляніцай. «У зялёным гаечку...» — гэта песня з яе рэпертуару, а як гучаць у выкананні Антаніны Іванаўны прыпеўкі, якія яна складае сама!

Старадаўні ратай не мог пракласці першую баразну раней, чым жонка, дачка і нявестка не праспяваюць яму вяснову песню. Вяснянкамі клікалі, гукалі вясну. Радасць яе прыходу выказвалі ў карагодных спевах і танцах. Спявалі іх вясновымі вечарамі пад вокнамі сялянскай хаты, будзілі думкі аб зялёнай руні і залацістым калосі. А як хораша гучаць вясну ўдзельніцы ансамбля Добра Іванаўна Вус і Настасся Лявоўна Лапо, якія ў ансамблі з дня яго заснавання! Абедава працуюць у палыводстве, а песня іх здружыла з самага дзяцінства. Ні адно вяселле ці радзіны не абыходзіцца без гэтых галасістых жанчын.

Калі слухаеш ансамбль з Буднікаў, то адчуваеш: песня гэтых жанчын збліжае, з'яўняе іх, нібы настройвае на адну хвалю. Трэба ж вельмі любіць песню, каб ісці на рэпетыцыю за вярсту і больш, як гэта робіць цяляніца саўгаса В. Лапо. Не адстае ў працы і песнях яе сяброўка, лепшая цяляніца саўгаса В. Цырулькевіч.

Самадзейныя артысты з Буднікаў выступаюць не толькі перад працаўнікамі свайго гаспадаркі. Іх званкія галасы гучаць у многіх кутках раёна. І

яны робяць усё, каб сустрэча з песняй была запамінальнай і светлай, каб яна пакідала ў сэрцы добры след.

Калі хто з вас будзе ў Будніках, не спячайцеся ад'язджаць дадому. Завітайце лепш у сельскі клуб і паслухайце, як спяваюць там вясковыя жанчы-

ны. Зачаруюць яны вас непаўторнай манерай выканання самабытных народных песень.

Г. ЯФРЭМАУ,
кіраўнік народнага фальклорнага ансамбля «Лявоніха» Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці.

ДЭКАДА ТВОРЧАСЦІ

У Віцебску адбылася дэкада самадзейнай мастацкай творчасці з удзелам калектываў гарадоў Смаленска, Даўгаўпілса, Мінска, Брэста, Магілёва, прысвечаная 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

У правядзенні дэкады, якую арганізавалі Чыгуначны райком ЛКСМБ г. Віцебска, Палац культуры чыгуначнікаў г. Віцебска і сацыяльна-культурны комплекс Віцебскага чыгуначнага вузла, прынялі ўдзел харэаграфічны калектыв і народная вакальная група «Равеснікі» Магілёўскага Дома культуры чыгуначнікаў, народны маладзёжны аркестр рускіх народных інструментаў Смаленскага Палаца культуры чыгуначнікаў, цыркавая студыя Мінскага Палаца культуры і спорту імя Ільіча.

Лаўрэат Усесаюзнага фестывалю і прэміі камсамола Віцебшчыны народны драматычны тэатр Віцебскага Палаца куль-

туры чыгуначнікаў паказаў п'есу Л. Герыка «І зноў прадаўжаецца бой». З вечарам камедыі па творах В. Салагуба «Бяда ад пішчотнага сэрца» і М. Зощанкі «Вяселле» выступіў народны драматычны тэатр Даўгаўпілскага Цэнтральнага Дома культуры.

Сваё майстэрства прадэманстравалі творчыя калектывы Віцебска. Са змястоўнымі праграмамі выступілі народны ансамбль танца «Зялёны агеньчык» і вакальна-інструментальны ансамбль Віцебскага Палаца чыгуначнікаў, лаўрэат конкурсу эстраднай песні «Салігорск-84» вакальна-інструментальны ансамбль Віцебскага тэлевізійнага завода «Ліра», лаўрэат усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці эстрадных ансамбляў Віцебскага ветэрынарнага інстытута, вакальна-інструментальны ансамбль Віцебскага завода «Эвістар».

М. НІЧЫПАРАУ.

ПА-НАД ВЁСКАЙ ПЕСНЯ ЛЬЕЦЦА...

народзе. І палкам адносіцца яна менавіта да гэтых мясцін, такіх багатых песеннымі традыцыямі. Нездарма тут існуе фальклорны ансамбль, якім кіруе загадчыца сельскага клуба Раіса Бязмен.

Пра такіх, як Раіса, людзі кажуць — самародак. Музычную адукацыю яна набыла не ў навучальнай установе, а ў роднай вёсцы. У спадчыну ёй дастаўся талент лепшых вясковых спявачак, такіх, як Алена Моўгун, Добра Вус, Настасся Лапо. Асабліва Раіса ўдзячна свайёй маці Ганне Емяльянаўне, якая з першых дзён заснавання ансамбля ўдзельнічае ў ім, з'яўляецца яго арганізатарам. Ансамбль гэты заваяваў вялікую папулярнасць у глядачоў раёна, навакольных вёсак. Сё-

лю аказвае сакратар парткома саўгаса «Эсьманы» К. Ніканчык. Часта прыходзіць яна на рэпетыцыі, дапамагае ў фарміраванні рэпертуару. На пытанне, хто з вашых удзельнікаў самы здольны, адказ быў такі: «Мне цяжка вызначыць самую таленавітую, самую здольную артыстку нашага ансамбля. Усе яны, як адна, улюбёныя ў народную песню, танец, жыццё. Шчырыя, працавітыя жанчыны. Больш за 30 год працавала даяркай у саўгасе Надзея Міхайлаўна Кісялянская, якая зараз на заслужаным адпачынку, але не разлучаецца з фермай. Яна здолела прывіць любоў да музыкі сваім дзецям: Коля і Міша іграюць на гармоніку. Не адстае ў працы і ў песнях яе лепшая

пасля праводзілася марудна. У сувязі з гэтым пракуратура вобласці прапанавала начальніку УУС вобласці прыняць меры да актыўнага расследавання гэтай справы, а таксама ўказаць Барысаўскаму аддзелу ўнутраных спраў на дапушчальную ім валакіту». Прайшоў пасля атрымання гэтага дакумента больш як год, а злучыцца дагэтуль не знайшлі. Кажуць, што папярэдняе следства было праведзена некаваліфікавана, а цяпер шукаць позна ўжо...

У. Раманоўскі: — Мы таксама звярталіся ў пракуратуру рэспублікі па гэтым пытанні і нам таксама няма адказу.
В. Савіцкі: — Дарэчы, такое «расследаванне» знішчэння дзікай жывёлы, занесенай у «Чырвоную кнігу» БССР і СССР, праводзіцца не ўпершыню. Таксама не былі злоўлены злачынцы, якія застрэлілі зубраў у тым жа Барысаўскім раёне ў 1976 годзе.

Кар.: — Дарэчы, у артыкуле гаварылася пра тое, што сярэд браканьераў трапляюцца людзі з паліяўнічымі білетамі...

У. Баранецкі: — Іх няма, калі ўлічыць, што таварыства паліяўнічых і рыбаловаў аб'ядноўвае 73 тысячы паліяўнічых і 32 тысячы рыбаловаў. У адным Мінску толькі 10 тысяч паліяўнічых.

Кар.: — Нішто сабе! Дзе ім набярэцца дзічыны?

У. Баранецкі: — Есць норма — адзін паліяўнічы на 250 гектараў паліяўнічых угоддзяў. У нас на 3 тысячы паліяўнічых больш, але гэта не ўплывае адмоўна на колькасць дзікай жывёлы, трэба ўлічыць, што не ўсе члены таварыства вызначаюцца аднолькавай актыўнасцю, ёсць, гадамі не ездзяць на паляванне.

Кар.: — Можна, я памыляюся, але мне здаецца, што гэта той выпадак, калі чым менш, тым лепш. Я маю на ўвазе колькасць паліяўнічых. Звяры і птушкі на гэта не пакрыўдзяцца.

У. Баранецкі: — Што тычыцца барацьбы з браканьерамі, дык наша таварыства вядзе яе пастаянна. У нас налічваецца 2613 грамадскіх інспектараў, 1207 рэйдавых брыгад і груп, якія толькі летась правялі 6556 рэйдаў, у час якіх было затрымана больш як 4660 чалавек

— парушальнікаў правілаў палявання і рыбнай лодкі.

Кар.: — Колькі было сярэд іх членаў таварыства?

У. Баранецкі: — 365 чалавек. 234 з іх былі выключаны з таварыства.

Кар.: — А 131 члену даравалі?

У. Баранецкі: — Відасьць, іх парушэнні былі не вельмі сур'езныя.

КАМЕНТАРЫЙ АДДЗЕЛА ПУБЛІЦЫСТЫКІ

Якімі б ні здаваліся аргументаванымі адказы ўдзельнікаў зважанага пасяджэння нашага «круглага стала», факт застаецца фактам — браканьераў не меншае. У тым, што чалавек з сеткай, астрогой, атрутай, «электравудай» і іншымі забароненымі прыладамі спайна, не баючыся, ідзе лавіць, хутчэй — нічыць рыбу, у тым, што чалавек са стрэльбай часта беспаранна б'е ўсякага звяра, усякую птушку (у тым ліку занесеных у «Чырвоную кнігу») — бесспрэчна віна прыродаахоўных органаў, мясцовых Саветаў, на якія, згодна з артыкулам 7 Закона аб ахове прыроды, ускладзены абавязкі па ахове прыроднага асяроддзя.

Вынікам справядлівае абурэнне і пазіцыя неўмяшальніцтва, занятай сям-там органамі ўнутраных спраў. Хіба не пра гэта сведчыць «расследаванне» знішчэння зубраў у Барысаўскім раёне? Мы спадзяемся, што пракуратура рэспублікі вернецца да гэтай справы.

Факты прымушаюць меркаваць, што не на карысць справе і ведамасная раз'яднанасць ахоўнікаў прыроды. Напрыклад, Бярэзінскі запаведнік замацаваны за Міністэрствам сельскай гаспадаркі БССР, побач — Барысаўскі лягас — ужо ў сістэме Міністэрства лясной гаспадаркі, праз гэтыя тэрыторыі працякае Бярэзіна — усё жывое ў ёй знаходзіцца, так сказаць, пад згідай «Белрыбвода» (праўда, рачныя звяры — бабыры, нутры, выдры — гэта ўжо «праходзіць» па Міністэрстве лясной гаспадаркі). Вядома, што зубры, якія мігрыравалі з Бярэзінскага запаведніка ў лягас, не падазравалі, што трапілі з аднаго міністэрства ў другое. Там іх УЖО не ахоўвалі, а тут ЯШЧЭ... Паспрабуйце знайсці вінаватых!

Пад заслоны не хочацца паўтараць збытыя ісціны пра зберажэнне прыроды, пра тое, якое гэта мае значэнне для нас, для нашых нашчадкаў. Даўно ўсім усё зразумела. Ды бяда ў тым, што далёка не заўсёды ў нас за словам паспявае справа. Такую сумную выснову даводзіць рабіць падсумаванні гаворку, якую вынілаў лімаўскі артыкул «Пра электравуду і паляванне на зубра».

Кансультацыя УААП

У якім парадку выплачваецца аўтарскі ганарар наследнікам аўтараў і як пры гэтым утрымліваецца падаходны падаток?

ЯКАЎЛЕВА А. І.

Аўтарскае права пасля смерці аўтара пераходзіць па спадчыне, і на працягу 25 гадоў, лічачы з 1 студзеня года, наступнага за годам смерці аўтара,

ВЫПЛАТА ГАНАРАРУ НАСЛЕДНІКАМ

ра, наследнікі карыстаюцца амаль усімі правамі, якія належалі аўтару. Адным з гэтых правоў з'яўляецца права на атрыманне ганарару за выкарыстанне твора.

Раней грамадзянскім законам маёмасныя правы наследнікаў былі абмежаваны: наследнікі аўтараў не маглі атрымаць больш чым 50 працэнтаў ганарару, які належаў самому аўтару. У новай рэдакцыі Асноўнага грамадзянскага заканадаўства СССР і саюзных рэспублік такі абмежаванні адсутнічаюць. Ганарар наследнікам павінен налічвацца ў поўным размеры, без прымянення абмежаванняў, якія дзейнічалі раней. Аднак да наследнікаў прымяняецца спецыяльнае палажэнне аб падаходным падатку. Так, устаноўлена, што з сум аўтарскага ганарару, якія выплачваюцца наследнікам аўтараў за выкарыстанне твораў мастацкай літаратуры, музыкі і выяўленчага мастацтва, падаходны падаток утрымліваецца ў размерых ад 60 да 75 працэнтаў (у залежнасці ад выплачваемай сумы). Напрыклад, пры выплаце ганарару ў суме да 500 рублёў утрымліваецца 60 працэнтаў, а калі сума ганарару складае 3001 рубель і больш, то размер падаходнага падатку будзе раўняцца 2025 рублёў плюс 75 працэнтаў з сумы, якая перавышае 3000 рублёў.

Такім жа чынам вылічваецца падаходны падаток пры выплаце наследнікам аўтарскага га-

нарару за выкарыстанне іншых твораў (навуковай, тэхнічнай, аўтарскай літаратуры і да т. п.), толькі ў гэтым выпадку вылічаная сума падатку павялічваецца на 20 працэнтаў.

Утрыманне падатку з сум, якія выплачваюцца наследнікам аўтараў, ускладзена на Усесаюзнае агенцтва па аўтарскіх правах. Таму арганізацыі,

якія выкарыстоўваюць творы памершых аўтараў, павінны пералічваць сумы ганарару ва УААП, якое праводзіць разлік ужо непасрэдна з наследнікам. У прыватнасці, выдавецтва, якое, хоць і заключыла дагавор на выданне кнігі непасрэдна з наследнікам аўтара, ганарар для выплаты наследнікам павінна пералічваць ва УААП. Ганарар выдавецтвам пералічваецца паўнасцю, без утрымання падаходнага падатку і адначасова пасылаецца даведка-разлік паводле устаноўленай формы.

Можна адбыцца, што наследнікам даводзіцца выплачваць ганарар, права на атрыманне якога ўзнікла пры жыцці аўтара, аднак не было ім рэалізавана па якой-небудзь прычыне. Напрыклад, твор быў ухвалены выдавецтвам пры жыцці аўтара, а належны ў такім выпадку 60 працэнтаў ганарару выплачваюцца ўжо пасля смерці аўтара. Выплата такіх сум наследнікам не звязана з рэалізацыяй імі аўтарскіх правоў, атрыманых па спадчыне. У такіх выпадках наследнікі ажыццяўляюць сваё права на атрыманне маёмасці, якая належала памершаму. Таму выдавецтва можа выплаціць такую суму непасрэдна наследнікам, не пералічваючы ва УААП. Пры гэтым выдавецтва ўтрымлівае падаходны падаток у размерых, устаноўленых для сум, якія выплачваюцца савецкім аўтарам за выкарыстанне іх твораў на тэрыторыі СССР, гэта значыць, у размеры ад 1,5 да 13 працэнтаў, у залежнасці ад размеру выплачваемай сумы.

Звычайна на пратэсты выдавецтваў робяць пералічэнне ва УААП усіх сум, якія належаць

да выплаты наследнікам і УААП пры атрыманні падаходнага падатку прымяняе стаўкі ў залежнасці ад таго, калі ўзнікла права на ганарар (або на яго частку) — пры жыцці аўтара ці пасля смерці.

Па хадайніцтве УААП Міністэрства фінансаў СССР з 1 студзеня 1980 г. прадаставіла льготы па падаходным падатку наступным катэгорыям наследнікаў:

- а) непаўналетнім, якія не дасягнулі 16-гадовага ўзросту;
- б) навучэнцам да 23-гадовага ўзросту;
- в) асобам, якія дасягнулі 60 гадоў (мужчыны) і 55 гадоў (жанчыны);
- г) асобам, якія атрымліваюць пенсію па інваліднасці.

Льгота заключаецца ў тым, што для названых катэгорыяў наследнікаў падаходны падаток зніжаецца на 50 працэнтаў, калі гадавая сума выплат не перавышае 1000 рублёў. У тым выпадку, калі гадавая сума ганарару складае больш чым 1000 рублёў, то льготны размер падатку з першай тысячы рублёў захоўваецца. З сумы, якая перавышае 1000 рублёў, падаходны падаток утрымліваецца ў звычайным парадку.

Трэба мець на ўвазе, што наследнікі могуць карыстацца і іншымі льготамі па падаходным падатку. Напрыклад, удзельнікі грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, а таксама іншых баявых аперацый па абароне СССР, маюць права на зніжэнне на 50 працэнтаў падаходнага падатку з усіх даходаў. Таму можна здарыцца, што адзін і той жа наследнік будзе мець права на некалькі льгот. Напрыклад, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, які дасягнуў узросту 60 гадоў, мае права на дзве сідкі па 50 працэнтаў кожная. У такім выпадку льгота па падаходным падатку павінна быць прадастаўлена ў размеры сумы льгот па кожнай падставе, гэта значыць, што з ганарару да 1000 рублёў падаходны падаток не павінен утрымлівацца зусім.

Выплата ганарару наследнікам ажыццяўляецца на падставе пасведчання аб праве на спадчыну, калі ў гэтым пасведчання ў якасці спадчыннай маёмасці ўказана аўтарскае права. Звычайна натарыяльныя канторы пры афармленні правоў на спадчыну патрабуюць ад наследнікаў прадастаўлення даведкі аб тым, што спадчынадавец з'яўляецца аўтарам. Такую даведку наследнікі могуць атрымаць ва УААП, у выдавецтве, ці іншай арганізацыі, якая выкарыстоўвала твор аўтара, або ў творчых саюзах.

С. ШУСТ.

Як заўжды пасля вячэры Віталь Жмыхайлік з паўгадзіны глядзеў тэлевізар, а потым, саладка пазяхнуўшы,

аддаў? — Віталь кінуў злосны позірк на дзверы дзіцячага пакоя.

— Гэй, Пятрок, ты чаго нігі бярэш без майго дазволу? Га? — кінуўся ў наступ Віталь.

— Не бяру я нігі, — спа-

Марат БАСКІН

СЕНЕКА ВІТАЕ ЖМЫХАЙЛІКА

перавёў свой позірк на паліцы ўласнай бібліятэкі. Вокладкі нігі цешылі пагляд і выклікалі ў сэрцы Жмыхайліка ганарлівае пачуццё: маўляў, маю і такое, што не кожнаму ў сьне бачылася. Гэты сваёсавіты вячэрні мацыён сулакойваў Віталь, і, пасля гадзінага сузірання, ён адыходзіў да сну.

Адсутнасць шэрай кніжкі на пятай паліцы Жмыхайлік заўважыў ледзьве не перад самым канцом мацыёна. Ён спалохана азірнуўся, бы злодзей стаў за спіной, працёр вочы і зноў паглядзеў на паліцы: ля кніжкі ў зялёнай вокладцы стаяла нешта рабое. Шэрая кніжка знікла!

— І хто ж узяў? — пачаў услых разважаць Жмыхайлік. — Жончына сястра на тым тыдні гасцявала, але ж сам ёй дапамагаў чамадан укладваць. Мо Пятрок каму

лохана адгукнуўся малы, — Я ніколі да іх нават не дзіраюся.

— Во-во, і надалей глядзі ў мяне, — на ўсялякі выпадак прыстрашыў сына Жмыхайлік, заклапочана шпацыруючы па пакоі. — Калі не Пятрок, то хто ж гэта зрабіў? — сам сябе спытаў Віталь і яшчэ раз прабег паглядом па паліцах: на гэты раз яго ахапіў сапраўдны жах: ля бланкітнай кніжкі стаяла чырвоная, а ля белай аднекуль з'явілася жоўтая.

— Бацюжні! — войкнуў Віталь. — Абрабавалі! Ля сіння кніжкі стаяла бланкітная, а зараз дзе яна? Я ж за яе паўсотні адваляў! І на табе, знікла ў родным доме. А шэрая дзе? Сам чытаў у газеце аб'яву, што яе нейкі прафесар шукае. Прафесар не мае яе, а ў мяне ёсць! — Жмыхайлік падбег да стала і пачаў невова гартаць газету. — Зараз даведаем, што

гэта за кніжка. Ага, ёсць. «Сенека, Лісты да Луцылія». Я, як прачытаў аб'яву, усе вокладкі прагледзеў і адшукаў яе. Шэрая, непрыкметная, але ж, бач, як яе шукаюць. Мне ле адна знаёмая крамніца дала. Я гэтага Сенеку ля зялёнай кніжкі паставіў, каб на віду была. Каб кожны бачыў, што Жмыхайлік не лыкам шыты! І на табе: няма! Мо Гануля куды спавіла? — мільгнула думка і Віталь куляў уляцеў на кухню, дзе жонка закончыла мыць посуду. — Ты чаго Сенеку лайдакам чытаць аддала?

— Якім лайдакам? Якога Сенеку? — перапытала Гануля.

— Запэчаюць кніжку! — пачаў даводзіць Віталь. — Я ж забараніў кніжкі чапаць.

— Ды не чапала я іх, — апраўдаючыся, сказала Гануля.

— А дзе шэрая кніжка, што ля зялёнай стаяла? Сіняя з свайго месца знікла? — буркнуў Віталь.

— Авохці, — успляснула рукамі Гануля. — Пэўна, я кніжкі не так расклала. Я ж іх сіння працірала. Пыл зняла.

Праз гадзіну кнігі зноў стаялі ў былым парадку, і Жмыхайлік з асалодой сузіраў сваё багацце. Пагляд яго на момант затрымаўся на шэрым Сенеку. Сіння, адшукаўшы кніжку, ён упершыню адкрыў яе і, прачытаўшы першы сказ, паклаў на месца.

— Хай яе прафесары чытаюць, — буркнуў сам сабе. — А для мяне галоўнае, што ёсць гэта кніжка ў мяне, — ён некалькі хвілін любваўся шэрай вокладкай, а потым сулакоена дадаў: — Сенека вітае Жмыхайліка, а не якога-небудзь прафесара! Вось які — і, устаўшы з крэсла, пайшоў спаць.

Павел МАРЦІНОВІЧ

Чаго ж ты хочаш?

— Хачу з табой быць альбо расстасца... Чаго ж ты хочаш? Адкажы, прашу. Чаму за мною падазрона сочыш. Калі я аддаю табе душу? Пятрусь МАКАЛЬ

Ян раніць сэрца слёзы твай дакор! Чаму сачу? Не аддаюць, хоць рэж ты, Таксіст, афіцыянта, кіяскёр Законнай рэшты.

Ці усё дарэшты аддаеш — хачу Упэўніцца, шаноўная персана. І не крыўдуй. Грунтоўна я сачу, Хай падазрона.

Жадаеш — прабачэння папрашу. Ды за табой нагляд патрэбен строгі. Калі ты не наставіла мне рогі, То, пэўна, аддаеш не ўсю душу.

Візіт

да Маруські

Не адну кульнуў ты чарачку,

Распуснік, Ды яшчэ, відаць, схадзіў І да Маруські?..

Лявон ЯУМЕНАУ

Дробязь — качкі, індыхыхі, Куры, гуські.

Сярод іх з агнём не знойдзеце Маруські.

Гонар — шэрым вераб'іхам,

Іх за штосьці Аж Маруськамі завуць Начныя госці!

Хоць, відаць, і сам кульнуў Не на капейку — Хто вадзіў да той Маруські Верабейку.

АМАТАРАМ ЭСТРАДЫ

Ёсць песні, якія адразу ледзь толькі прагучаць у першым выкананні, знаходзяць шырокую дарогу да сэрцаў слухачоў. Гэтыя дзве якраз да та- ніх твораў і належыць. Адна з іх — «Маладыя нашы вёсны» — плён творчага супрацоўніцтва маладога кампазітара Уладзіміра Будніна і паэта Ана- толя Грачанікава. Другая — «Вы шуміце, бярозы» — напісана кампазітарам Эдуардам Ханком на вершы Ніла Гіле- віча. Песні гэтыя даўно сталі папуляр- нымі, яны часта гучаць у канцэртных залах, выконваюцца па радыё і тэле- бачанні, уваходзяць у рэпертуар на- лектываў мастацкай самадзейнасці.

Цяпер жа ў названых твораў, а так- сама ў іншых папулярных песнях бел- ларускіх кампазітараў стане яшчэ больш прыхільнікаў — выдавецтва «Беларусь» выпусціла два чарговыя зборнікі. Першы з іх — аўтарская спра- ваздача У. Будніна і называецца «Ма- ладый нашы вёсны». Назву другому, аўтарам якога з'яўляецца Э. Ханок, дала ўжо згаданая песня «Вы шуміце, бярозы». У зборнік У. Будніна увайшлі таксама «Зялёная пушча» (вершы В. Зуёнка), «Нам гэты дзень пачы- наць» (словы У. Някляева) і іншыя пес- ні, а ў зборнік Э. Ханка — «Завіруха» на словы Г. Бураўкіна, «Салавей спі- вае» на словы У. Карызна.

Па добрай звычцы да зборнікаў напісалі прадмовы, у якіх расказалі пра творчы шлях кампазітараў, паэты: адпаведна — А. Грачанікаў і Н. Гіле- віч.

Л. КУГЕЛЬ.

ЗГАДВАЮЧЫ ДАРАГОЕ

Вядомы савецкі паэт Канстанцін Ваншэнкін выпусціў у выдавецтве «Со- ветский писатель» мемуарна-аўтабія- графічную кнігу «Пошукі сябе». Гэта зборнік, у які ўвайшоў роздм аб прайздзеных шляхах-дарогах, сустрэ- чках з вядомымі літаратарамі, дзеяча- мі мастацтва, культуры, а таксама змешчаны словы пра сяброў-тавары- шаў.

Заслугоўваюць увагі ўспаміны «Мін- ская завіруха», са старонак якіх рас- крываецца воблік народнага паэта Бе- ларусі Петруся Броўкі — найперш як чулага, уважлівага і спагадлівага ча- лавека.

«Сэрца Васіля Быкава» — згадкі аб сустрэчках з народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым, прызнае слова пра таварыша, які па-ранейша- му плённа працуе на ніве савецкай літаратуры.

В. ХАЦЬКО.

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

Р. БАРАДУЛІН. Кошкі ў кошыку. Вясьблыя вершы і назкі. Пераклад на рускую мову. Мн., «Юнацтва», 1985. — 95 к.

А. КАЗЛОВІЧ. Цяжка любіць. Апо- вецці публіцыста. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 75 к.

В. ЛУКША. Сляды памяці. Вершы і паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 1 р. 30 к.

М. МУШЫНСКІ. Беларуская крыты- ка і літаратуразнаўства. Мн., «Навука і тэхніка», 1985. — 2 р. 50 к.

К. ЦВІРКА. Той курган венавечны... Сцяжыны вандравак. Мн., «Юнацтва», 1985. — 90 к.

Валянцін СЦЕПАНЕНКА

ПРЫНЦЫПОВАЯ КРЫТЫКА

Піша вершыкі Мартын — Ні ў вароты, ані ў тым. Яго лаюць, крытыкуюць — і друкуюць, і друкуюць...

Ігар СЕЧАВІК

ВАРОНА

— Калі б не я, даю вам слова, Ці знаў бы хто таго Крылова?! Пераклаў з украінскай М. МІРАНОВІЧ.

ПЕРАГУКВАННЕ НАЗВАМІ ТВОРАЎ

Лідзія АРАБЕЯ:

— Мне трэба ехаць. Алена ВАСІЛЕВІЧ: — Пачакай, затрымайся.

Аляксандр КАПУСЦІН:

— Скажы праўду. Васіль ГІГЕВІЧ: — Калі ласка, скажы.

Віктар ДАЙЛІДА:

— Мне пару слоў. Ян СКРЫГАН: — Скажы адно слова.

Леанід ЛЕВАНОВІЧ:

— Ці любіце вы грэчку? Уладзімір ВЕРАМЕЙЧЫК: — Люблю.

Леанід ГАУРЫЛКІН:

— Не магу без цябе.

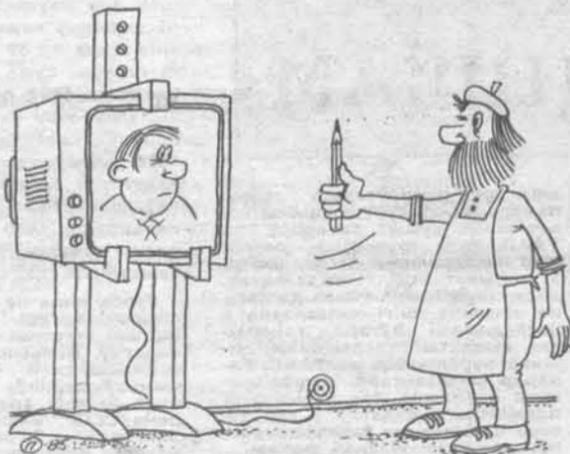
Іван ПТАШНИКАУ:

— Чакай у далёкіх Гры- нях.

Падслухаў

Цімох ДЗЕРАЗА.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. А. ПАПОВА.

«Литература и искусство» — орган Министер- ства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12 АТ 04243 П 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха- рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намес- ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сак- ратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела маста- цтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масвай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўдзеныя, на- рысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, ін- тэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машы- ны ў двух энземплярах. Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.